गूजरात विद्यापीठ ग्रंथालय

[गुजराती कॉपीराइट विभाग]

અનુક્રમાંક ૭૧૨૪ वर्गांक

पुस्तकनुं नाम કુરઆન શરીફ - ૨

विषय धर्म.

મૌ. નિઝામુદ્દીન કુરેશી સી લિખી હુઇ

કિતાબોંકી ફેહરીસ્ત.

૧	અલ ઇસ્લામ	૧—૮—૦
૨	હઝરત મોહમ્મદ સલ૦નું ટુંક જીવન વૃત્તાંત	૦—૧૨—૦
૩	અમારા નબી અને તેમનાં બોધ વચન	૦—૮—૦
૪	અમારા નબી	૦—૨—૦
૫	અમારા રસુલના સદગુણો	૦—૦—૬
૬	ઇસ્લામના અર્થ	૦—૧—૦
૭	તવ્હીદ	૦—૧—૦
૮	ઇસ્લામની ઇબાદતો	૦—૧—૦
૯	ઇસ્લામી નિતી શાસ્ત્ર	૦—૧—૦
૧૦	તઝકીરએ મોહર્રમ	૦—૧—૦
૧૧	તોહફએ ઇદુદ દોહા	૦—૦—૬
૧૨	મઝહબી નોંધ પોથી	૦—૧—૦
૧૩	ઇદનો દરબાર	૦—૧—૦
૧૪	હાલાતે ઇમામતે [illegible]	૦—૪—૦
૧૫	નવાબ [illegible]દ્દીન હુસેનખાનનું ટુંક જીવન વૃત્તાંત	૦—૮—૦
૧૬	બહારે રમઝાન	૦—૨—૦
૧૭	કુતુબુલ ઇસલામ હિસ્સા પહેલા	૧—૦—૦
૧૮	કુતુબુલ ઇસલામ હિસ્સા દુસરા	૧—૦—૦

૧૯ જંગે ત્રીપોલી ભાગ ૧	૦—૧૨—૦
૨૦ „ ભાગ ૨	૦—૧૨—૦
૨૧ „ ભાગ ૩	૦—૧૨—૦
૨૨ „ ભાગ ૪	૦—૧૨—૦
૨૩ ગવહરજાન અથવા આલએની નાર	૧—૮—૦
૨૪ કનીઝે ફાતમા	૧—૪—૦
૨૫ નસીરૂદદીન	૦—૮—૦
૨૬ સલીમ અને મહેરૂન્નીસા	૦—૮—૦
૨૭ અણધારી આફત	૦—૮—૦
૨૮ જહાં કદર	૦—૪—૦
૨૯ આબેદા ભા. ૧	૦—૧૨—૦
૩૦ અખતર મેહેલ	૦—૨—૦
૩૧ ઇદની એક અનમોલ ભેટ	૦—૨—૦
૩૨ ફાકામાં રોઝા	૦—૧—૦
૩૩ નિઝામી વાર્તાઓ	૦—૧૦—૦
૩૪ જોશે જવાની ઉર્ફે વસ્ફે જમીલ	૦—૪—૦

મિલનેકા પતા—

નિઝામીયા બુક ડિપો,

તીન દરવાજા—અહમદાબાદ.

یامعین　　　　هوالکل　　　　۷۸٦

ફુતુહુલ ઇસલામ

હિસ્સા દુસરા.

ઉરદુ ઝબાન ઓર ગુજરાતી હુરૂફમેં

લિખનેવાલે

નિઝામુદ્દીન અમીરૂદ્દીન કુરેશી

તીન દરવાઝા, અહમદાબાદ.

પબ્લીશર

સરદારખાન ફૈઝુદ્દીનખાન હુસની

તીન દરવાઝા, અહમદાબાદ.

પહેલી મરતબા　　　　કોપી ૫૦૦

હિજરી ૧૩૩૫　　　　સને ૧૯૧૭

કીમત એક રૂપીઆ.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી ... સંગ્રહ
૧૫૮

આ પુસ્તક ધી ક્રાઉન પ્રિન્ટીંગ વર્કસમાં ભાવસાર ત્રીકમલાલ સાંકળચંદ
તથા ગોશાઇ કેશવગર રામગરે છાપ્યું
રીચીરોડ—અમદાવાદ.

પ્રગટ કર્તાએ સર્વ હક્ક સ્વાધિન રાખ્યા છે.

૭૮૬

ગુઝારિશ.

એક મુદ્દતસે ખ્યાલ થાં કે ઈસલામકી તવારીખસે ઉન મુસલમાનોંકો વાકિફ કિયા જાય જો અપની કોમી ઝબાન ઉર્દુસે નાવાકિફ હેં ઓર સિર્ફ ગુજરાતી ઝબાન જાનતે હેં. ખુદાકા શુક્ર હે કે મેરા વો ખ્યાલ પરવરદિગારને અપને હબીબ **હઝરત મોહોમ્મદ સલ૦** કે સદકેસે પુરા કિયા ઓર આજ ઈસલામી તવારીખકે સિલસિલેકા યે દુસરા હિસ્સા નાઝેરીનકી ખિદમતમે પેશ હો રહા હે.

એક મુસન્નિફ ઓર મોઅલ્લિફકો ઈસસે બઢકર ઓર કયા ખુશી હો સકતી હે કે ઉસકી તસનીફ યા તાલીફ શાયે હોકર શાયેકીનકે હાથોંમેં પહોંચે ઓર બગેર કિસી મુખાલિફત કે આમ પસંદીદગીકી નિગાહસે દેખી જાય. ખુદાવંદે કરીમને અપને હબીબ સલ૦ કે સદકેસે મુઝે યે મોકા અતા કિયા ઓર ઈસસે પેશતર કઈબાર અતા ફરમાયા જીસસે મેં ઉસ માલિકે હકીકીકા બેહદ શુક્ર ગુઝારહું. આજ નાઝેરીનકી ખિદમતમે કુતુહુલ ઈસલામકા દુસરા હિસ્સા હાઝિર હોતા હે. ઓર ઈન્શાઅલ્લાહ તીસરા હિસ્સાભી અનકરીબ હાઝિર હોગા.

આજકલ કાગઝ ઓર છપાઈકે સબ અસબાબ બોહોતહી ગિરાં હો ગયે હેં, જો ચીઝ એક રૂપેકો મિલતીથી આજ વો તીગની ઓર ચોગની કીમત પર ભી મુશકિલસે મિલતી હે. અયસે વક્તમે આલા કાગઝ ઓર ઇંગલીશ જીલ્દ બંદીકે સાથ કીતાબોંકા શાએ કરના મેરી તાકતસે બાહર થા મગર ઉસ માઅબુદે હકીકીકે અલતાફકે કુરબાન જાઈએ કે જીસને ઈનતિઝામ ફરમા દિયા ઓર આજ યે દુસરા હિસ્સા કિતાબકી શકલમે નઝર આ રહા હે.

પહેલે હિસ્સેકી તરાહ ઈસ દુસરે હિસ્સે કે મઝામીન ભી નાઝેરીનકી દિલચસ્પીયોંકો બઢાઇંગે ઓર શામકી ફતેહકે નાતમામ હાલાત નાઝેરીનકો તીસરે હિસ્સેકે લિયે બેચેન બનાઈંગે.

મેં ઇસ મોકેપર દસાડે કે બેદાર મગઝ ઓર રોશન ખ્યાલ રઇસ **જનાબ દરબાર મલેક ઝેનખાનજી સાહબ બહાદુરકે** ઉન અલતાફકા શુક્રિયા અદા કિયે બગેર નહીં રહે સકતા જો ઉન્હોંને ઈસ કિતાબકી ઇશાઅત કી ઈમદાદમેં મેરે હાલપર મબઝુલ ફરમાયે હેં. ખુદા અયસે રોશન ખ્યાલ રઇસકો સલામત રખે.

પાંચપટી-અહમદાબાદ.
૧-૫-૧૭.

ન્યાઝમંદ
નિઝામુદ્દીન.

૭૮૬

મે

અપની

ઇસ નાચીઝ

તાલીફ કુતુહુલ

ઈસલામકા દુસરા હિસ્સા

દસાદેકે ઈલ્મ દોસ્ત ઓર રોશન

ખ્યાલ રઈસ જનાબ મેરઅલ્લા અલકાબ

દરબાર મલેક ઝૈનખાનજી સાહબ બહાદુર

કી ખીદમતમેં ઈસ ઉમ્મીદ પર પેશ કરતા હું કે આં

જનાબ પહેલે હિસ્સેકી તરાહ ઇસ હિસ્સેકો

ભી કુબુલ ફરમાકર ઈસ નાચીઝકો

હમેશાકે લીયે મમનુનો

મશકુર ફરમાઇંગે

રાકિમ

ન્યાઝમંદ

નિઝામુદ્દીન કુરેશી.

ફેહરિસ્તે મઝામીન

ફુતુહુલ ઇસલામ

હિસ્સા દુસરા.

બાબ ૧૪

જંગે અજનાદીન.

જબ ઝરરાર બિન અઝવરને ખાલિદ બિન વલીદ કો અજનાદીનકે* મયદાનમેં ખબર દી કે "રૂમીયોંકા લશકર ઇનકે મુકાબિલે મેં કરીબન નઉવે હઝાર (૯૦૦૦૦) હે. સબકે પાસ જંગકા સામાનભી બેશુમાર હે ઔર સિપાહીભી બડે જંગજુ હેં" તો ખાલિદ બિન વલીદને કહા.

---

* બાઅઝ મોઅરરિખોંને જંગે અજનાદીનકો જંગે યરમુકકે બાદ બ્યાન કિયા હે. ઇનકે નઝદીક જંગે અજનાદીન ખલીફએ સાની હઝરત ઉમર રદી૦કે વકતમેં હુઇ ઔર જંગે યરમુક ખલીફએ અવ્વલ હઝરત અબાબકર રદી૦કે વકતમેં હુઈ હે. બાઅઝને લીખા હે કે જંગે અજનાદીન ખલીફએ અવ્વલકે વકતમેં હુઈ ઔર જંગે યરમુક ખલીફએ સાનીકે ઓહેદમેં હુઇ હે ઔર યેહી સહી હે.

" અલ્લાહ તઆલાને ચાહાતો હમ રૂમીયોં પર ગાલિબ રહીંગે ઓર ઉનકો શિકસ્ત દેંગે " ઇસ્કે બાદ અપને લશકરકો મયદાને જંગકે લિયે તઇયાર હોનેકા હુકમ દિયા ઓર ઉનકો કહા.

" યે બડા લશકર હમારે મુકાબિલે પર આયા હે, અગર હમને ઈસ લશકર કો શિકસ્ત દેદી તો ફિર હમારે મુકાબિલે પર રૂમીયોંક. ઈતના લશકર કભી જમે ન હોગા, રૂમીયોંકા ઝોર ટૂટ જાયગા ઓર હમ યકે બાદ દીગરે ઇનકે તમામ શેહેર ઓર કીલે ફતેહ કર લેંગે. ઈસલિયે યે મોકા બડી જાંબાઝી ઓર સાબિત કદમીકા હે ઓર ઈસી પર તુમારી આયંદા તરક્કી મુનહસિર હે. અલ્લાહ ઓર ઉસ્કે રસુલ સલ૦ કો અપને ધ્યાનમેં રખો ઓર ઉનકી રઝામંદી હાસલ કરનેકી કોશિશ કરો. યાદ રખો કે જો શખ્સ આજ મયદાને જંગસે પીઠ ફેરેગા ઉસકા દોજહાનમેં મુંહ કાલા હોગા. ઈધર તો વો નન્ગે કોમ કેહલાયગા ઉધર આખેરત મેં બેહીશ્તસે મેહરૂમ રહેગા ઈસકા ન યહાં ભલા હોગા ન વહાં ? વો દોનોં તરફ ઘાટેમેં રહેગા ઓર હમેશા કે લિયે, અઝકરદા પશેમાન હોગા. ખુબ યાદ રખો કે બેહિશ્ત કે દરવાઝે શહીદોંકે લિયે ખુલે હુવે હેં, બેહિશ્તમેં દાખિલ હોનેકી કોશીશ કરો ઓર ઇલાહી નેઅમતોંકે મુસ્તહક બનો. "

યે કેહકર ખાલિદ બિન વલીદને યઝીદ બિન અબી સુફિયાનકો ચાર હઝાર સવાર દેકર ઓરતોં ઓર અસબાબકી હિફાઝત પર મુકરર કિયે ઓર તાકીદકી કે "અગર દુશ્મન ધોકા દેકર અકબ પર હમલા કરેં તો બડી સખતીકે સાથ ઈનકા મુકાબિલા કરના ઓર ઉનકો ઓરતોં તક પહોંચને ન દેના."

ફિર ઓરતોંકે ખયમે મેં જાકર ઓરતોંકો કહા. "આજકા માઅરિકા બડા સખ્ત હૈ. તુમ હોશિયાર રહેના ઓર અપને હથીયાર અપને પાસ મોજુદ રખના. અગર ખુદા ન ખ્વાસ્તા દુશમનકા કોઈ દસ્તા તુમ પર હમલા આવર હો તો જવાં મરદીસે ઇનકા મુકાબિલા કરના. તુમ સબ શુજાઅ હો ઓર એહલે અરબકો તુમ પર ફખ્ર ઓર બડા નાઝ હૈ. ઈલાવા ઈસ બાતકા ભી ખ્યાલ રખના કે હમારી ફોજ કે બાઅઝ સિપાહી મયદાને જંગ સે ભાગ આયેં તો ઉનકો શરમ ઓર ગયરત દિલાકર મયદાને જંગ મેં વાપિસ ભેજના ઓર ઉનકો ભાગને ન દેના."

ઈસ પર ખોલા બિન્તે અઝવર ઓર દીગર નવજવાન ઓરતેં બોલીં કે–"અગર આપ હુકમ દેં તો હમ અપને લશકરકી અગલી સફમેં ખડી હોકર દુશમનકા મુકાબિલા કરે ઓર ઉનકો અપની શુજાઅતસે હયરાન કર કે દિખાયેં કે વો અરબકી ઓરતોંકા મુકાબિલા નહીં કર સકતે તો અરબકે

મરદોંકે મુકાબિલેપર કિસ હોસલે ઓર હિમ્મતસે આયે હું, ખુદાકી કસમ અગર આપ હમેં લડનેકી ઇજાઝત દેં તો હમમેંસે એક ભી મયદાને જંગસે મુંહ ન મોડેગી જબતક કે શહીદ ન હો જાય.” ખાલિદ યે સુનકર બોહોત ખુશ હુવે ઓર કહા—

“ અભી અયસા કરનેકી ઝુરૂરત નહીં. હમ મરદોંકે મુકાબિલેકે લિયે કાફી હેં મેંને તો એહતિયાતન તુમકો હુશીયાર કિયા હે કયોંકે લડાઇમેં ધોકા ઓર ફરેબ બોહોત હોતા હે, અયસા ન હો કે કોઇ ગિરોહ રૂમીયોંકા તુમ તક પહોંચકર તુમકો બે ખબરીમેં ગિરફતાર કર લે.”

ફિર ખાલિદ બિન વલીદને ઇનકે હકમેં દોઆ:એ ખેર કી ઓર વાપિસ લશકરમેં આયે. વહાં દાયેં બાયેં અફસર મુકરર કરકે ઉનકો મયદાને જંગમેં આહિસ્તા કદમ જાનેકા હુકમ દિયા. લશકરે ઇસલામ કિયામગાહસે ચલકર મયદાને જંગમેં મુના:સબ મોકેપર ઠેર ગયા ઓર ખાલિદ બિન વ-લીદને ફિર ઉનકો સબ્ર ઓર સાબિત કદમીકી તાકીદ કી ઓર કહા—

“ શાનોં કે સાથ શાનેં મિલાલો, કમાનેં ખીંચલો ઓર તીર ઇસ તરેહ પર ચલાવ કે ગોયા એકહી કમાનસે નિકલે હું લેકિન મેં જબતક હુકમ ન દું તબતક ચુપચાપ ખડે રહેના.”

જબ ઈસલામી લશકર આરાસ્તા હોકર મયદાનમેં પહોંચ ગયા તો દરદાનને+ ભી અપના લશકર નિહાયત સાઝો સામાનકે સાથ મુનાસબ ફાસલેપર લાકર ખડા કર દિયા ઔર પેશતર ઈસકે કે લડાઇ શુરૂ હો એક બડી ઉમરવાલે રૂમીકો કુછ સમઝાકર ઇસલામી લશકરકી તરફ ભેજા.

જબ વો બુઢા રૂમી લશકરે ઈસલામકે કરીબ પહોંચા તો ઉસને પુકાર કર કહા. "અરબી લશકરકા સરદાર મેરે સાથ બાતચીત કરનેકે લિયે યહાં આયે" યે સુનકર ફોરન ખાલિદ બિન વલીદ ઈસકે પાસ આયે ઔર પુછા.

"તેરા મતલબ કયા હે?" રૂમીને જવાબ દિયા.

"કયા આપહી ઇસ લશકરકે સિપેહ સાલાર હેં ?" ખાલિદને જવાબ મેં ઈરિશાદ ફરમાયા.

"જબતક મેં ખુદા ઔર ઉસકે બરગુઝીદા રસુલ સલ૦ કે હુકમકી ઇતાઅત કરૂં વહાંતક મુસલમાન મુઝે અયસાહી સમજતે હેં."

"અચ્છા તો મેં સુલેહકા પયગામ લાયાહું" રૂમીને ગોરસે ખાલિદકે ચેહરેપર નઝર જમાતે હુવે કહા–"હમ ચાહતે હેં કે આપ હમસે લડાઈ મોકુફ કરદેં ઔર હમસે

+ સઇયદ અમીરઅલીને અપની કીતાબમેં રૂમી સીપેહસાલારકા નામ અવતબીન લિખા હે.

કુચ્છ નકદી લે લેં, મસલન હમ આપકે હરેક સિપાંહીકો એક પગડી ઓર એક અમામા દેંગે ઓર તુમકો સો દીનાર ઓર દસ રેશમી કપડે દેંગે ઓર આપકે ખલીફાકો એક હઝાર દીનાર ઓર સો રેશમી કપડે દેંગે, યે લેકર તુમ વાપિસ ચલે જાવ ઓર હમારે સાથ ઝગડા બખેડા ન કરો. ઈસ બાતકાભી ખ્યાલ કરલો કે હમારી ફોજ બડી ઝબરદસ્ત હે ઓર ઈસમે સખ્ત લડાકી ઓર જંગજુ કોમેં શામિલ હેં અજબ નહીં કે તુમકો શિકસ્ત હો ઓર ફિર તુમ પછતાવ."

યે સુનકર ખાલિદને જવાબ દિયા-"હમકો તુમારે દીનારોં ઓર કપડોંકી કુચ્છ પરવા નહીં. હમતો દાઅવતે ઈસલામ દેનેકો આયે હેં ચાહોતો કબુલ કરલો અગર કબુલ ન કરોતો હમારી હિફાઝતમેં આજાવ. સિવાય ઇન દો બાતોંકે હમ તુમારે સાથ સુલેહ નહીં કર સકતે. હમકો અપને ખલીફાકા યેહી હુકમ હે અગર કોઇ બાત મનઝુર નહીં કરતે તો લડાઇ કરકે ફયસલા કરલો ઓર હમકો શિકસ્ત દેદો. જબ તુમકો અપની ફોજપર નાઝ હે તો ફિર સુલેહકી કયોં દરખ્વાસ્ત કરતે હો?"

ખાલિદકા યે જવાબ પાકર રૂમી વાપિસ ચલા ગયા ઓર ઉસને દરદાનકો કહા-"વો સુલેહ નહીં કરતે જબતકકે હમ ઈસલામ કબુલ ન કરેં યા જઝિયા દેના કબુલ કરકે ઉનકી હિફાઝતમેં ન આ જાયેં" દરદાનને કહા.

"યે બડે ઝિદ્દી લોગ હેં, ચંદ ફુતુહાતસે બડે મગરૂર હો ગયે હેં. અચ્છા ફિકર નહીં આજ ઉનકો માલુમ હો જાયગા કે કિસ ફોજકે સાથ ઉનકો મુકાબિલા પેશ આયા હે" ઇસકે બાદ દરદાનને તીરઅંદાઝોંકો આગે બઢનેકા હુકમ દિયા યે દેખકર ખાલિદને અપને લશકરકો કહા.

"રૂમી આજ જંગ કરને પર તુલે હુવે હેં. મે ચાહતા હું કે કિસી તરાહ લડાઈ કો તુલ દિયા જાય ઈસલિયે જબતક મેં હુકમ ન દું તુમ હરકત ન કરના."

ઈતનેમેં રૂમી તીરઅંદાઝોંને જો અરમન કોમકે થે ઓર તીરઅંદાઝીમેં બડે માહિર થે આગે બઢકર લશકરે ઈસલામપર એકદમ તીર ચલાયે જીનકી ઝદસે કઇ એક મુસલમાન ઝખમી હુવે મગર મુસલમાન તીરઅંદાઝ ખાલિદકે હુકમકે મુતાબિક ચુપચાપ ખડે રહે ઓર કિસીનેભી તીરસે જવાબ ન દિયા. ઈસપર ઝરરાર બિન અઝવરને બે કરાર હોકર ખાલિદ બિન વલીદ કો કહા.

"દુશમન હમપર તીર ચલાકર હમારે આદમિયોંકો ઝખમી કર રહે હેં ઓર હમ ઉનકો જવાબતક નહીં દેતે ઈસસે દુશમન ગુમાન કરીંગે કે હમ ઉનસે ડર ગયે હેં ઓર દિલેર હોકર હમપર એકદમ યુરશ કર દેંગે. અગર આપકા મકસુદ લડાઇકો તુલ દેનાહે તો હમમેંસે એક એક સવારકો હુકમ દિજીયે કે દુશમનપર હમલા કરે" યે સુનકર ખાલિદને કહા.

"મેરીભી યેહી તજવીઝ હે. સબસે પેહલે તુમ ઈન તીરઅંદાઝોંપર હમલા કરો."

ઝરરાર હુકમકા મુનતઝિરથા યે સુનતેહી બગોલેકી તરાહ તીર અંદાઝોંકી તરફ ગયા. તીરઅંદાઝોંને ઈસપર તીર ચલાયે મગર ઈસકી ઝિરાહપર કુછ અસર ન હુવા ઓર નેઝા સીધા કિયે હુવે તીરઅંદાઝોંપર ટુટ પડા ઓર કહા

"મેં ઝરરાર બિન અઝવર હું જીસકો તુમને ગિરફતાર કિયાથા. મેં વોહી હું જીસને હમરાન બિન દરદાનકો કત્લ કિયાથા. મેં રૂમીયોંકી જાન નિકાલને વાલા, શિર્કકો મિટાને વાલા ઓર તવહીદે ઇલાહીકો ફેલાનેવાલા હું જીસમેં હીમ્મત હો મેરા વાર સંભાલે."

મગર રૂમીયોંમેં ઈસ શેર નરકા વાર સંભાલનેવાલા કોન થા. દાયેં બાયેં કત્લ હોકર ગિરને લગે. હત્તાકે તીસ તીર અંદાઝ ઝરરારકે નેઝેકા શિકાર હુવે. બાકી હવાસ બાખતા હોકર અપને લશકરમેં જા મિલે ઓર ઝરરાર મયદાનમેં તનહા રેહકર લલકારને લગા કે "કોઇ મરદે મયદાન હે તો મેરે મુકાબિલેપર નિકલે."

દરદાનને તીર અંદાઝોંસે પુછા—"યે કોન જવાન હે?" ઉન્હોંને જવાબ દિયા. "યે વોહી હે જીસને તેરે બેટેકો કત્લ કિયા થા." ઇસપર દરદાનને કહા—

"ક્યા હમમેં કોઇ અયસા જવાન નહીં જો ઇસ અરબીકા સર કાટકર મેરે પાસ લાવે ઓર જો માંગે મુઝસે ઇનામ પાવે" યે સુનકર એક રૂમી સરદાર દરદાનકે સામને આયા ઓર અર્ઝ કી.

"હુકમ હો તો ઇસ અરબી સવારકો અવ્વલ તો ઝિન્દા પકડ લાઉં વરના ઉસકા સર કાટ લાઉં" દરદાનને કહા–

"અચ્છા! જાવ, મગર હુશીયાર રહેના. તુમારા હરીફ ઝબરદસ્ત હે."

યે સુનકર રૂમી સરદાર બડે ફખ્રકે સાથ મયદાનમેં આયા ઓર જાતેહી ઝરરારપર નેઝેકા વાર કિયા. ઝરરારને ઇસકા વાર ખાલી દેકર ઇસ ઝોરસે નેઝા મારાકે રૂમીકી ઝિરાહ તોડકર ઇસકે જીગરકે પાર હો ગયા. રૂમી વહીં ઘાયલ હોકર ઘોડેસે ગિર પડા.

દરદાન યે માજરા દેખકર સખ્ત હયરાન હુવા ઓર કેહને લગા–"યે કોઇ આદમી નહીં મગર જિન હે. ઇસકા મુકાબિલા કોન કરે" ફિર ઇસીને કુછ સોચકર કહા–"મેં ખુદ ઇસિ કે મુકાબિલેપર જાતા હું ઓર અપને બેટેકા ઇસસે બદલા લેતા હું" ઇસપર એક ઓર નામી પેહેલવાન ઇસતિફાન દરદાનકે રૂબરૂ આયા ઓર દરદાનકી રકાબકો બોસા દેકર કેહને લગા.

"જબતક હમ જાંનિસાર મોજુદ હેં તબતક આપ

મયદાનમેં જાનેકા કસ્દ ન કરેં કયોંકે હમારી ફોજકી હિમ્મત આપકે સાથ વાબિસ્તા હે. અગર આપકો ઝરર પહોંચા તો ફિર હમારે આદમી બે હોસલા હો જાંઇગે. મુઝે ઇજાઝત દીજીયે કે મેં ઈસ અરબકા મુકાબિલા કરૂં. મેંને ઇસકી લડાઈકા ઢંગ દેખ લિયા હે ઉમ્મીદ હે કે ઈસકો ગાલિબ ન આને દુંગા.”

દરદાનને ઇસતિફાનકો રઝા દી ઓર ઈસતિફાન ઝરરાર કે મુકાબિલે કો નિકલા. જબ યે ઝરરાર કે મુકાબિલ હુવા તો ઇસને યે તરકીબ કી કે ઝરરારકે નેઝેકી ઝદમેં ન આતા થા ઓર ઘોડે કે દાયેં બાયેં છેડકર નેઝેકે વાર કિયે જાતા થા. ઝરરાર ભી બરાબર નેઝેકે વાર કરતા થા મગર વાર ખાલી જાતે થે. ઇસ લડાઇને ઇસ કદર તુલ ખેંચા કે દોનોં લશકર બેકરાર હો ગયે તો ખાલિદ બિન વલીદને પુકાર કર કહા. “અયે ઝરરાર યે કયા ગફલત ઓર સુસ્તી હે કે અબતક તુમને અપને હરીફકો કત્લ નહીં કિયા. તુમારે બાઝુકો કયા હો ગયા કે એક વારભી તુમારા નશાને પર નહીં બેઠતા. તુમારા હરીફ ચાલાક હે ઓર તુમારે વાર ખાલી દે રહા હે. ઈસકે ગિર્દ ચક્કર બાંધકર ઈસકો મબહુત કર દો.”

ઇધર રૂમી ઈસતિફાનકો હિમ્મત દેનેકે લિયે ખુશીકે નાઅરે બલંદ કર રહે થે.

ઝરરારને જબ ખાલિદ કી આવાઝ સુની તો વો ઘોડેકી ઝિનપર કાંપ ગયા ઔર ગયરત ખાકર ઈસતિફ઼ાનકે ગિર્દ ચક્કર બાંધ દિયા. વો જીધર નિકલતા ઇસકો વહીં રોક લેતા. મગર ઘોડે પસીને પસીને હો ગયે ઔર સખ્ત થક ગયે. ઈસતિફ઼ાનકે બાઝુભી ઢીલે પડ ગયે ઔર ઇસકે વાર ઓછે પડને લગે. ઈસતિફ઼ાનને દમ લેનેકે લિયે ઝરરારકો કહા—

“ હમારે ઘોડે માંદે હો ગયે હેં ઈસલિયે હમ ઘોડોંસે ઉતરકર લડેં ” યે સુનકર ઝરરાર ઘોડેસે ઉતરા ચાહતા થા કે ઇસકી નઝર રૂમી લશકરપર પડી ઔર ઇસને દેખાકે એક સવાર એક કોતલ ઘોડા લિયે હુવે રૂમી લશકરસે નિકલ-કર મયદાને જંગમેં આ રહા હે ઝરરારને સમઝ લિયા કે ઈસતિફ઼ાનકે લિયે તાઝા દમ ઘોડા લાયા જાતા હે. ઇસને અપને ઘોડેકો ચિલ્લા કર કહા—“ અય અરબી નસલકે અસીલ ઘોડે ! સિર્ફ઼ એક સાઅત હિમ્મત કર ઔર મુઝે ઈમદાદ દે વરના મેં રસુલલલ્લાહ સલ૦કે રોઝએ મુબારક પર જાકર તેરી શિકાયત કરૂંગા કે તુને મયદાને જંગમેં મુઝે વક્તપર દગા દી. ” યે કેહતેહી ઘોડેકો એડી લગાઈ. ઘોડા હવા હોકર ઉસ રૂમી કો જા મિલા જો કોતલ ઘોડા લા રહા થા. ઝરરારને જાતેહી નેઝેસે સવારકા કામ તમામ કિયા. અપના ઘોડા છોડકર કોતલ ઘોડેપર સવાર હો ગયા ઔર અપને ઘોડેકો ઈસલામી લશકરકી તરફ઼ હંકા દિયા.

યે સબ કુછ ચશ્મે ઝદનમેં હુવા. દોનોં લશકર ઝરરારકી યે ફુરતી દેખકર હયરાન રહે ગયે. માઅન ઝરરાર ઇસતિફ઼ાનકે મુકાબિલ આ મોજુદ હુવા અબ ઇસતિફ઼ાન બોહોત ઘભરાયા. ઈસકા ઘોડા સખ્ત થકા હુવા થા ઓર વો ખુદ ભી થક ગયા થા. જબ દરદાનને યે દેખા કે ઈસતિફ઼ાનકે વાર ઓછે પડતે હેં ઓર કરીબ હે કે વો અરબી પેહેલવાનકે નેઝેકા શિકાર હો જાય તો દરદાન દસ જવાન હમરાહ લેકર ઈસકી ઈમદાદકો પહોંચા ઉધર ખાલિદ બિન વલિદ રદી૦ ભી દસ દીલેર જવાનોંકે સાથ ઝરરારકી ઇમદાદકો પહોંચ ગયે. રૂમી જવાન તો ઈસલામી જવાનોંકે ફરદન ફરદન મુકાબિલ હુવે ઓર ખુદ ખાલિદ બિન વલીદ દરદાનકે સાથ જંગ આઝમાઇ કરને લગે. ઇસતિફ઼ાનકો કુછ ઈમદાદ ન મિલી. ઝરરાર અજલકે ફ઼િરશ્તેકી તરાહ ઇસકા ગુલુગીર હો ગયા. ઓર અયસા તાક કર નેઝા લગાયા કે ઇસતિફ઼ાન સાફ ઝમીનપર આ પડા. ઓર ઈમદાદકે લિયે ચિલ્લાયા મગર કોન ઈસકી ઈમદાદકો પહોંચતા. સબકો અપની જાનકે લાલે પડે હુવે થે. અપને અપને હરીફકે વાર સંભાલનેમેં મસરૂફ થે મગર ઝરરાર ઉસકી ઈમદાદકો પહોંચા ઓર ઘોડેસે ઉતરકર ઉસકે સીનેપર બેઠ ગયા. ઇસતિફ઼ાન ફ઼િર ચિલ્લાયા ઓર ઝરરારને ઇસકા સર કાટકર ઈસેકો હમેશા કે લિયે ખામોશ કર દિયા.

યે નઝઝારા દેખકર રૂમી લશકરકી તો ચીખેં નિકલ

ગઈ. મગર ઇસલામી લશકરમેં અલ્લાહો અકબરકા નાઅરા બલંદ હુવા ઓર ઉનકી તકબીરોંસે દશ્તો જબલ ગોંજ ઉઠે.

જબ રૂમીયોંને દેખા કે ઈનકા સિપેહસાલારભી અરબી સિપેહસાલારકે હાથસે ઝિચ હો રહા હે ઓર દુસરે જવાન ભી અપને હરીફોંસે તંગ આ રહે હેં તો ઉન્હોંને યક બારગી હમલા કર દિયા. ઇધરસે ઇસલામી લશકરભી બઢા ઓર દોનોં લશકર ભી આપસમેં મિલ ગયે. નેઝોંકી મુસલાધાર બારિશ હોને લગી. મગર જલ્દ નવબત તલવારોં તક પહોંચી ઓર કત્લકા બાઝાર ગર્મ હુવા. શામ હોનેકો કરીબથી કે દોનોં લશકર જુદા હુવે ઓર અપને અપને કિયામગાહમેં આરામ કરને ચલે ગયે.

રૂમી બકસરત મારે ગયે મગર મુસલમાનભી ઈસિ મા અરિકેમે નિસબતન ઝિયાદા શહીદ હુવે જીનમેં કઇ એક સરકરદા આદમી થે.

જબ દરદાન કિયામગાહમે પહોંચા તો ઈસિને સરદારોં ઓર સિપાહીયોંકો સખ્ત મલામતકી ઓર કહા.

" ક્યા સબબ હેકે તુમસે અરબોંકે મુકાબિલે મે કુછ નહીં હો સકા ઇનકી તલવારેં તેઝથીં ઓર તુમારી કુન્દ, વો સાબિત કદમથે ઓર તુમ બે હોસલા ઉનકે ઘોડે જફા કશ ઓર સાબિરથે ઓર તુમારે સુસ્ત ઓર નિકમ્મે, ઉનકે

બાઝુ તાકતવરથે ઓર તુમારે ઢીલે હાલાં કે વો ભુખે મુલ્કકે રહેને વાલે, જવ ઓર ખજુર ખાનેવાલે, નન્ગે ઓર બે સામાન થે. મગર તુમારે શહેરોંપર કબઝા કરકે ઘહું, શેહેદ, ઘી મસકા, ઇનજીર ઓર અંગુર ઉનકો ખાને નસીબ હુવે. તુમકો શરમ નહીં આતી કે ભુકે ઓર બે સામાન અરબોંને તુમકો શિકસ્તપર શિકસ્ત દી, તુમારે કિલે ફતેહ કર લિયે, તુમારી ઓરતોંકો બંદીમેં લે લિયા. અગર કુછ હયા ઓર ગયરત હો તો ચુલ્લુભર પાનીમેં ડુબ મરો. મેંને માનાકે એહલે અરબ લડાઇમેં સખ્ત હેં મગર તુમભી તો દુનિયાભરકી કોમોંમેં મુમતાઝ ઓર જંગજુ હો. તુમારે નામસે દુનિયા કાંપતી હે. અભી કલકા વાકેઆ હેકે તુમને અપને શહેનશાહ હરકુલકી માતેહતીમે ઈરાની ફોજકો શામસે માર માર કર નિકાલ દિયા ઓર ઇરાની દારૂલ ખિલાફેકો જા ઘેરા. ઈરાનકા મુકાબિલા ઈસ વકત કોઈ સલતનત નહીં કરતી. વો બડી ઝબરદસ્ત સલતનત હે. મગર તુમને ઉસ સલતનતકોભી નીચા દિખાયા ઓર ઉસકો શિકસ્ત પર શિકસ્ત દેકર ઉનકા મશહુર આતશકદા મિસમાર કિયા ઓર સલીબે આઝમ જો શાહે ઇરાન બયતુલ મુકદદસસે જબરન છીન કર લે ગયા થા વાપિસ લેકર બયતુલ મુકદદસમે લા રખી. એહલે અરબ ઇરાનીયોંસે ઝિયાદા તાકતવર નહીં હેં માલુમ નહીં આજ

તુમકો ક્યા હોગયા. તીર અનદાઝીમેં કોઈ કોમ તુમારા જવાબ નહીં દે સક્તી આજ તુમારે તીરોંનેભી કુછ નહીં કિયા. અરબોંને તુમકો એક ઈંચભી બઢને નહીં દિયા ઓર મયદાને જંગમેં તુમકો ઝલીલ ઓર રૂસવા કિયા. અબતુમ બાદશાહકો જીસે તુમપર ઇસ કદર નાઝ ઓર ભરોસા હે ક્યા મુંહ દિખાવગે.”

બાબ. ૧૫

જંગે અજનાદીનકા દુસરા દિન

જબ દરદાનને અપને માતેહત સરદારોંકો સખ્ત સર ઝનશ ઓર મલામતકીતો વો બડે જોશમેં આયે ઓર કેહને લગે.

“ અય સરદાર ! હમને અરબોં કે મુકાબિલેમેં કોઇ કમી નહીં કી. મગર વો કોમ હી બડી સખ્ત હે. હમ ઈનકો દેખકર હયરાન હેં. મોતસે વો ઝરા નહીં ડરતે ઓર હમલા અયસા સખ્ત કરતે હેં કે હમકો પીછે હટા દેતેહેં. હમારે તીર અંદાઝોંને અપને તીરોંકી સખ્ત બારિશકી ઓર ઉનકે બોહોતસે આદમી ઝખ્મી હુવે મગર વો હમારે તીરોંકી કુછ પરવા ન કરકે તલવારેં ખીંચે હુવે હમપર ટૂટ પડે ઓર હમારે તીર બેકાર કર દિયે. હમકો તલવારસે મુકાબિલા કરના પડા ઓર ઉસમે બિલા શુભ્હા વો હમ પર ગાલિબ રહે. અચ્છા આજકા કુસુર માફ કરો. કલ હમસે જો કુછ હો સકેગા કરીંગે ઓર જીતેજી મયદાનસે પસપા ન હોંગે. ”

દરદાન યે ગુફતુગુ સુનકર બોહોત ખુશ હુવા ઓર ઉનકો હુકમ દિયા કે “ જાવ આરામ કરો ” ફિર ચંદ

એક તજરૂબેકાર સરદારોંકો તખલીયે મેં મશવિરેકે લિયે તલબ કિયા ઓર કહા.

" તુમને સિપાહીયોં ઓર સરદારોંકી ગુફ્તુગુ સુનીહે તુમારી ઇસમેં ક્યા રાય હે, ક્યા તુમ સમઝતે હો કે કલ હમ અરબોંપર ગાલિબ રહીંગે ઓર ઉનકો શિકસ્તે ફાશ દેંગે ?"

એક શખ્સને જો ઇનમેં ઝિયાદા દાના ઓર તજરૂબેકારથા દરદાન કો કહા. " મુઝકો અપને આદમિયોંપર ભરોસા નહીં એ ઇસિ વક્ત ઉન્હોંને શરમ આકર બડી દિલેરાના ગુફ્તુગુ કી હે મગર જબ વો અરબોં કે મુકાબિલ હોતે હેં તો ઉનકે હોશો હવાસ બજા નહી રહેતે ઉસવક્ત વો બે હોસલા હોજાતે હેં, આપને દેખા નહીં કે અરબકા એક સવાર નિકલતા હે ઓર હમારી સફોંકી સફેં ઉલટ દેતા હે ઓર ઉનકા સિપેહ સાલારતો ગઝબકા શુજાઅ હે મેંને અયસા જાંબાઝ દિલેર ઓર ઝબરદસ્ત જંગજુ કભી નહીં દેખા. મેરી સલાહ યે હે કે અગર કિસી તરકીબસે અરબોંકા સિપેહ સાલાર કત્લ કિયા જાયે તો ફિર હમકો અરબોંપર ગલબા પા લેના નિહાયત આસાન હોગા. કોઇ અયસી તદબીર કરની ચાહીયે કે અરબોંકા સરદાર મારા જાયે" યે સુનકર દરદાનને કહા.

" અરબી સરદાર કિસ તરાહ મારા જાયે. મેરી અકલમેં તો યે બાત નહીં આતી મેંને આજ મુકાબિલા કરકે

દેખ લિયા હે. મુઝસે તો વો કત્લ નહીં હો સક્તાં ઓર મુઝસે બઢકર જંગજુ ઇસ લશકરમેં કોઇ નહીં" મુશીરને કહા.

"મેરી યે મુરાદ નહીં કે ઇસકો ઝોરે બાઝુસે કત્લ કિયા જાયે. ઈસતરાહ વો કત્લ ન હોગા. બલકે મેરી યે મનશા હે કે ઈસકો બાતચીત કરનેકે લિયે બુલાયા જાયે ઓર ફરેબસે કત્લ કર દિયા જાયે" દરદ્દાનને કહા.

"યે ફરેબ કિસ તરાહ ચલ સક્તા હે?"

"એક આદમીકો અરબી સરદાર કે પાસ ભેજો કે અલસ્સબાહ તુમારે સાથ ગુફતુગુ કરનેકે લિયે તનહા આયે. ગુફતુગુકા મકામ વો ટીલા મુકરર કરના જો મયદાને જંગ કે દરમીયાન હે. જબ કાસિદ બાત ચીત કરકે વાપિસ આયે તો તુમ ઉસી વકત દસ ચીદા જવાન મુસલેહ ઉસ ટીલેમેં ભેજ દેના જો ટીલેકે નીચે છુપ કર રાત બસર કરેં,. તુમ સુબ્હાકે વકત તનહા નીકલકર ટીલે કે ઉપર જાકર ખડે રહેના ઓર અરબી સરદારકા ઈનતિઝાર કરના. જબ અરબી સરદાર તુમકો તનહા દેખેગા વોભી તનહા તુમારે પાસ આયગા. તુમ ઉસકે સાથ નરમ નરમ ઓર ચિકની ચુપડી બાતેં કરના તાકે વો ગાફિલ હો જાયે ફિર તુમ ઉસકે બાઝુ ઝોરસે પકડના ઓર અપને હમસફીયોં કો આવાઝ દેના, વો કમીન ગાહસે નિકલ કર ફિલફોર ઉસકો કાટ ડાલીંગે" દરદ્દાન ને યે સુનકર કહા.

"તુમારી તદબીર તો માઅકુલ હે, બ શરતે કે અરબી સરદાર માન જાયે" મુશીરને કહા.

"વો ઝુરૂર માન જાયગા. ઉસકો અપની બહાદુરી પર બડા ઘુમંડ હે, જબ હમારા કાસિદ ઉસકો કહેગા કે હમ સુલેહ કે ખ્વાહાં હેં તો વો ફોરન ફરેબમે આ જાયગા."

દરદાનને યે તજવીઝ પસંદકી ઓર ઉસી વકત હુમુસકે રહેનેવાલે દાઉદ નામી શખ્સકો જો ઈસકા ભરોસેદાર આદમી થા બુલાકર કહા "તુ ઈસી વકત જાકર એહલે અરબ કે સરદારસે મિલ ઓર મેરી તરફસે પયગામ દે કે હમ સુલેહકા ઈરાદા રખતે હેં. બન્દેગાને ખુદાકી ખુન-રેઝી નહીં ચાહતે ઈસલિયે બેહતર હો કે કલ સુબ્હા હમ દોનોં સરદાર તનહાઈમેં મિલેં ઓર બાહમ બેઠ કર સુલે-હકી શરતેં તય કર લેં" દાઉદને કહા.

"અય સરદાર! બાદશાહને તુમકો લડાઈ કે લિયે ભેજા હે ન કે સુલેહ કે લિયે. મુસલમાન કિસ તરાહ હમ-સે સુલેહ કરીંગે જતબક હમ ઉનકા દીન કુબુલ ન કરેં યા જઝિયા દેનેકા ઈકરાર ન કરેં" દરદાન યે સુનકર બર અફરોખતા હુવા ઓર કેહને લગા.

"તુઝકો ઈન બાતોં કે સાથ ક્યા સરોકાર, તુઝકો મેં જો કુછ હુકમ દેતા હું ઉસકી તુ તાઅમીલ કર" દાઉદને કહા.

" મુઝકો તાઅમીલે હુકમ મેં ઇનકાર નહીં મગર બાદશાહ યે સુનકર ઝુરૂર નારાઝ હોગા ઓર જબ ઉસકો માઅલુમ હોગા કે સુલેહકા પયગામ લે જાનેવાલામેં થા તો મુઝકો કત્લ કરેગા! ઓર મેરી જાયદાદ ઝબ્ત કરેગા. " દરદાનને કહા.

" બે વકુફ મેરી ગરઝ સુલેહકી નહીં બલકે મેં કિસી તરાહ અરબી સરદારકો તન્હા પાકર કત્લ કરના ચાહતા હું " દાઉદને કહા.

" યે બાત મેરી સમઝમેં નહીં આતી કે કિસ તરાહ તુમ અરબી સરદારકો કત્લ કરલોગે. આજ વો તુમારે મુકાબિલે પર થા ફિર કયોં ન તુમને ઉસકો કત્લ કર દિયા." ઇસિ પર દરદાનને ઉસકો અપની તજ્વીઝ બતાઇ, લેકિન દાઉદકી તસલ્લી ન હુઈ ઓર ઉસને કહા.

" અય સરદાર ! તુમ કયોં અપની શુજાઅત પર દાગ લગાતે હો વો તુમારે ફરેબ મેં નહીં આયગા. ઇસસે બેહતર હેકે ઉસકે સાથ મરદાના વાર મુકાબિલા કરો. " દરદાનને યે સુનકર ગુસ્સેસે કહા.

" અગર તુ મેરે હુકમકી તાઅમીલ ન કરેગા તો મેં અભી તુઝકો ઝલીલ કરકે કયદ મેં ડાલ દુંગા. "

દાઉદ યે ધમકી સુનકર ઇસલામી કેમ્પકી તરફ રવાના હુવા મગર ઇસકે દિલમેં દરદાનકી તરફસે બુગ્ઝ ભર ગયા.

જબ વો ઇસલામી કેમ્પકે નઝદીક પહોંચા તો ઉસને સિપાહીયોં કો કહા કે—"મુઝે દરદાનને તુમારે સરદાર કે પાસ ભેજા હે. ઉસકો ઇતતિલાઅ દો કે મેરી બાત સુનલે" ખાલિદ બિન વલીદ ફોરન આયે ઓર દાઉદસે પુછા.

"તેરી કયા મતલબ હે ?" દાઉદને કહા.

"મુઝકો રૂમી સિપેહ સાલારને આપકે પાસ પયગામે સુલેહ દેકર ભેજા હે. વો ચાહતા હે કે આપ લડાઈ મોકુફ રખેં ઓર કલ સુબ્હ કો મિલકર સુલેહકી શરાયત તય કર લેં તાકે બંદગાને ખુદાકી ખુનરેઝી ન હો. આજ આપને દેખાહે કે કિતને આદમી હમારે ઓર તુમારે લશકરસે મારે ગયે. દરદાન યે દેખકર ગમગીન હુવા હે ઓર ઉસને ઇરાદા કર લિયા હે કે આપકે સાથ સુલેહ કર લે. કલ સુબ્હા આપ તનહા ઇસ ટીલે પર જો મયદાને જંગ કે દરમીયાન હે આ જાયેં, ઉધરસે દરદાનભી વહાં આ જાયગા ઓર આપ તનહા બેઠ કર સુલેહકી શરાયત પર બેહેસ કરલેં" યે સુનકર ખાલિદ બિન વલીદને કહા.

"હમારી સુલેહકી શરતેં તો અઝહરમિન શ્શમ્સ હેં ઓર નિહાયત મુખતસિર હેં યાઅને ઇસલામ યા જઝિયા. ફિર બાર બાર ઓર શરાયત પેશ કરનેકી કયા ઝુરૂરત હે. દરદાનકો હમ કેહ ચુકે હેં કે સિવાય ઇન શરાયત કે હમ હરગિઝ હરગિઝ સુલેહ નહીં કરીંગે" દાઉદને કહા.

" મુમકિન હે કે દરદાન જઝિયા દેના કુબુલ કર લે. આપકા ઉસસે મિલનેમેં કયા હરજ હે જબકે ઈસિતરાહ હુઝારહા ખુદાકે બંદોકી જાનેં બચ રેહેતી હેં " ખાલિદને કહા.

" મુઝે જાને મેં કોઈ ઉઝર નહીં. લેકિન અગર દરદાનને કોઈ ફરેબકી ચાલ ચલનેકા ઇરાદા કિયા હે તો યાદ રખના કે ફિરમેં હરગિઝ હરગિઝ તુમ મેંસે કિસીકો અમાન ન દુંગા. " યે સુનકર દાઉદ ઘબરા ગયા. ઇસકો ઈસિ બાતકા તો યકીન થા કે દરદાનકી ફરેબાના ચાલ કામયાબ ન હોગી ઓર ખાલિદ અપને કોલ કે મુતાબિક કિસીકો અમાન ન દેગા. ઈસને દિલમેં સોંચા કે કયું ન મેં અપને લિયે ખાલિદ સે અમાન લે લું ઓર ઇસકો દરદાન કે ફરેબસે આગાહ કરદું. ઇસને યે સોચ કર લડખડાતી હુઇ ઝબાનસે કહા.

" અય અરબી સરદાર ! અગર આપ મુઝકો ઓર મેરે એહલો અયાલ કો અમાન દેં તો મેં એક બડે રાઝકી બાત આપકો બતાયે દેતા હું જો આપકે લિયે અઝ હદ મુફીદ હોગી. " ખાલિદને યે સુનકર કહા.

" મેં તુઝકો અમાન દેતાહું બ શરતે કે તુ લડાઇમે હિસ્સા ન લે ઓર વો રાઝ મુઝકો બતા દે " ઈસપર દાઉદને મુતમઇન હો કર કહા.

"દરદાનને હર અસલ આપકો ફરબસે કત્લ કરનેકી તદબીર કી હે ઓર ઉસકા ઈરાદા હે કે દસ જવાન ટીલે કે નીચે છુપા રખે ઓર જબ આપ ઉસકે પાસ આયેં તો ઉનકે હાથસે આપકો કત્લ કરાદે" ખાલિદને પુછા.

"વો કિસ વકત દસ જવાનોંકો ટીલેમેં છુપનેકે લિયે ભેજેગા?" દાઉદને કહા.

"જબ મેં વાપિસ જાકર દરદાનકો ઈતતિલાઅ દુંગા કે અરબી સરદારને સુબેહ ટીલેપર તનહા આના મનઝુર કર લિયા હે તો વો ઉસી વકત દસ જવાનોંકો વહાં ભેજ દેગા ઓર વો રાતભર વહીં ઠેરીંગે." ખાલિદને કહા.

"અચ્છા જાવ ઓર દરદાનકો કહો કે મેં સુબ્હા તનહા ઉસકો મિલને કે લિયે આવુંગા."

દાઉદને જાકર દરદાનકો ઈતતિલાઅ દી કે અરબી સરદારને તુમારા પયગામ તસલીમ કર લિયા હે. દરદાન બોહોત ખુશ હુવા ઓર ઉસી વકત ઉસને દસ મુસતઈદ ઓર મુસલેહ જવાનોંકો તાકીદ કરકે ભેજ દિયા કે ટીલેકે નશેબમેં જાકર ડેરા લગાયેં ઓર ચુપચાપ વહાં પડે રહેં. જબ સુબ્હા ઉનકો બુલાયા જાયે તો ફિલફોર ઘાતસે નિકલ કર અરબી સરદારકા કામ તમામ કર દેં.

જબ ખાલિદ દાઉદકો રૂખસત કરકે મુસ્કુરાતે હુવે અબુઉબેદાકે પાસ ગયે તો અબુઉબેદાને કહા.

"ખુદા તુમારે દાંતોકો હસ્તે હુવે રખે. ઈસ મુસકુરાહટકી કયા વજેહ હે." ખાલિદ બિન વલીદને જો કુચ્છ દાઉદસે સુનાથા અબુઉબેદાકો બતાયા ઓર કહા.

"મેંને ઈરાદા કર લિયા હે કે મેં તનહા મુસલેહ હોકર જાઉં ખુદાને ચાહા તો ઉન તમામકો મારકર આઉંગા." અબુઉબેદાને કહા.

"બેશક તુમ ઉનકે લિયે કાફી હો મગર અલ્લાહ તઆલાકા હુકમ હે કે અપને આપકો હલાકતમેં ન ડાલો. વો ગ્યારા આદમી હોંગે ઓર તુમ તનહા હોવગે. અયસા ન હો કે તુમેં ગઝન્દ પહોંચે. મેરી સલાહ યે હે કે તુમભી દસ જવાન વહાં ભેજ દો તાકે વો ટીલેકે ઈસ તરફ નશેબમે બયઠે રહેં ઓર વકતપર તુમારી ઈમદાદ કરેં, જબ દરદાન અપને જવાનોં કો પુકારે તો તુમભી અપને જવાનોંકો પુકાર લેના. ફિર લડાઇ યકસાં હોગી ઓર દુશમન ઝલીલ હોંગે. તુમ ઉધર લડાઇમેં મસરૂફ હોગે ઓર મેં ઈધરસે રૂમી લશકરપર હમલા કરદુંગા. ખુદાને ચાહાતો હમકો ઉનપર ફતેહ હાસલ હોગી" ખાલિદને કહા.

"અગર આપકી યેહી રાય હે તો મેં ઈસકે સાથ ઇંતતિફાક કરતા હું કયોંકે મેં આપકી રાય કે ખિલાફ કુછ નહીં કરના ચાહતા."

ઈસપર ખાલિદને દસ ચીદા જાંબાઝ જવાનોંકો બુલાયા

જીન કે નામ યે હેં, ઝરરાર બિન અઝવર, રાફેઅ બિન ઉમયરા, મઆઝ બિન જબલ, મુસેબ બિન બખતા, સઈદ બિન આમિર, અબાન બિન ઉસમાન, કુયસ બિન હુબયરા, ઝફ્રાહ બિનસઈદ, અદી બિન હાતિમ તાઈ, સઈદ બિનઝયદ.

જબ યે દસ જવાન જમે હુવે તો ખાલિદ બિન વલીદને ઉનકો દરદાનકે ફરેબસે ઈતતિલાઅ દી ઓર કહા—

"મેરી તજવીઝ યે હે કે તુમભી ટીલેકે ઈસિ તરફ નશેબમેં છુપ રહો ઓર જબ મેં પુકારૂં તો ફોરન તલવારેં ખીંચકર ટીલેકે ઉપર આ જાના ઓર રૂમી સિપાહીયોં કે ફરદન ફરદન મુકાબિલ હોજાના. મેં ખુદ દરદાનકા મુકાબિલા કરૂંગા ઓર અલ્લાહને ચાહા તો હમ ઉન સબકો કત્લ કરીંગે ઓર ઉનકો ફરેબકા મઝા ચખા દેંગે" ઈસિપર ઝરરારને કહા.

"મુઝે એક તદબીર સુઝી હે અગર ઈસપર અમલ કિયા જાએ તો દરદાનકા કત્લ યકીની હે. વો તદબીર યે હે કે હમ દસ જવાન આધી રાતકો ટીલે પર જાયેં ઓર જહાં રૂમી સિપાહી છુપે હુવે હેં વહાં પહોંચકર ઉન્હેં ચુપચાપ કત્લ કર દેં ઓર આપ ઉનકી જગાપર છુપકર બયઠ રહેં, જબ દરદાન પુકારેગા તો હમ ઘાતસે નિકલકર ઉસકો વહીં કત્લ કરદેંગે." યે સુનકર ખાલિદને કહા—

"તદબીર તો માઅકુલ હે ઓર ધોકા દેનેવાલોંકે સાથ અયસાહી કરના ચાહીયે તાકે દુસરોંકો ઈબરત હો. અચ્છા

મેંને તુમકો ઇન જવાનોંપર સરદાર કિયા. જીસ તરાહ તુમ મુનાસબ સમઝો ઇસ કામકો અનજામ તક પહોંચાવ."

ઇસપર સબ અપને અપને ખયમેમે ચલે ગયે ઓર આધી રાત ગુઝરનેપર જબકે ચાર તરફ સુનસાનીકા આલમ છાયા હુવા થા દસ જવાન એક જગા જમા હુવે ઓર ચુપ ચાપ ટીલેકી તરફ ચલે. જબ ટીલેકે કરીબ પહોંચે તો ઝરરાર ને કહા. " તુમ સબ ઇસી જગા ઠયરો તાકે મેં દેખ આઉં કે વો કિસ હાલતમે હેં, અગર વો સોતે હોંગે તો હમારા કામ ઓર ભી આસાન હોગા."

ઝરરાર દબે પાઉં ઉનકી તરફ ગયા, વો સચમુચ ગેહરી નીંદમેં સો રહેથે. કયોંકે જીસ કામકે લિયે વો ભેજે ગયે થે વો સુબ્હેકો કરના થા. ઇસકે અલાવા વો દિનભરકી લડાઇમેં થકે હુવે થે. ઇસલિયે બડે ઇતમિનાનકે સાથ સોયે હુવે થે. ઝરરારને વાપિસ આકર અપને હમરાહીયોંકો ખુશ ખબરી સુનાઇકે " દબે પાઉં ચલો, ઓર એક એક કે સરપર ખડે હોકર એકહી દફા તલવારેં ચલાવ."

ઝરરાર ઓર ઉસકે હમરાહી બડી એહતિયાત કે સાથ ગયે ઓર એકહી હાથમેં ઉન સબકા કામ તમામ કર દિયા. ઉનકે હથીયાર ઓર લિબાસ ઉતાર લિયે ઓર ઉનકો રેતકે નીચે છુપા દિયા ઓર આપ રૂમીયોંકા લિબાસ પેહેનકર વહીં છુપ ગયે તાકે અગર કોઈ રૂમી સિપાહી ઇતતિફાકીયા ઇધર

આ નિકલે તો ઉનપર શુબ્હા ન કરે. જબ સુબ્હા હુઈ તો દોનોં લશકર જંગ કે લિયે તઈયાર હુવે. અબુ ઉબેદાને ખાલિદકે મશવિરેસે અપને લશકરકો હુકમ દે દિયા કે "જંગકે લિયે બિલકુલ તઈયાર રહેં ઓર જબ રૂમી લશકર હરકત કરે તો ફોરન ઉનપર હમલા કરદેં" ઉધર દરદાનને મયદાનમે નિકલકર ખાલિદકો મુલાકાતકે લિયે બુલાયા. દરદાન અઝ સરતાપા આહન પોશ ઓર મુસલેહ થા. ખાલિદ બિન વલીદ ભી મુસયલિમા કઝઝાબકી ઝિરાહ જો જંગે યમામામે ઈનકો મિલીથી ઝયબે તન કરકે તનહા મયદાનમેં આયે ઓર દરદાનકે હમરાહ ટીલેપર ગયે. દોનોં એક દુસરેકે રૂબરૂ બયઠ ગયે. દરદાનને કહા—

"મે આપસે સુલેહકા ઈરાદા રખતા હું મગર આપકી શરાયત નિહાયત સખ્ત હેં, હમ હમેશાકે લિયે જઝિયા દેના કબુલ નહીં કરતે લેકિન એક દફા જીતની નકદી મુકરર કરો હમ દે દેતે હેં ઇસ કરારપરકે આપ અપને લશકરકે સાથ વાપિસ ચલે જાયેં ઓર શામકી ઝમીન ખાલી કરદેં." ખાલિદને જવાબમેં કહા.

"ઝિયાદા ગુફતુગુ ફુઝુલ હે. હમકો સુલેહકી શરતોંમેં તરમીમ કરનેકા કોઈ ઈખતિયાર નહીં, હમારે ખલીફાકા યેહી હુકમ હે. દોનોંમેસે એક બાત માન લો તો સુલેહ હો સકતી હે, વરના નહીં." ઈસપર દરદાનને ઉછલકર ખાલિદકે દોનોં

બાઝુ પકડ લિયે. ખાલિદનેભી ઇસકે જવાબમેં દરદાનકે બાઝુ ઝોરસે પકડ લિયે દરદાનને પુકારકર અપને જવાનોંકો કહાકે "જલ્દ આવ, અરબી સરદારકો મેને કાબુમે કર લિયા હે" ઇસિકી પુકાર સુનકર ઝરરાર અપને હમરાહીયોંકે સાથ તલવારેં ખીંચે હુવે રૂમીયોંકે લિબાસમેં દરદાનકે સરપર પહોંચ ગયા. દરદાન ઉનકી શકલેં દેખકર સેહેમ ગયા ઓર હયરાન હોકર પુછને લગા. "યે કયા મોઆમિલા હે" ખાલિદને કહા—"તુને મેરે લિયે જો ખડ્ડા ખોદા થા ઇસિમે અલ્લાહ તઆલાને તુઝકો ડાલ દિયા. તેરે જવાન મુલકે અદમકો રવાના હો ચુકે હેં. અબ બતા મેં તેરે સાથ કયા સુલુક કરૂં" દરદાનને કહા.

"મુઝકો અમાન દો ઓર જીતના રૂપિયા ચાહો મુઝસે લેલો." ખાલિદને કહા.

"જો સરદાર મયદાને જંગમેં લડતા હુવા હથિયાર ડાલ દે ઓર અમાન માંગે ઉસકો અમાન દી જાતી હે મગર જો શખ્સ ફરેબ ઓર ધોકેસે દુસરેકો કત્લ કરના ચાહતા હો ઉસકો અમાન નહીં દી જા સકતી. મેં તેરે સાથ વોહી સુલુક કરતા હું જો તુને મેરે સાથ કરનેકા ઇરાદા કિયા હુવા થા."

ઝરરાર ઇસકા સર કાટને આમાદા હુવા તો દરદાનને ખાલિદસે કહા—"ખુદાકે વાસ્તે મુઝે અપને હાથસે કત્લ

કરો. ઇસ જિનકો રોક લો. ઈસકો દેખકર મેરા હાલ મુતગઈયિર હો જાતા હે. ઇસીને મેરે બેટેકો કત્લ કિયા થા. ખાલિદને કહા. “તેરા કાતિલભી યેહી હોગા.” ઝરરારને ઉસી વક્ત દરદાનકા સર તનસે જુદા કર દિયા.

ખાલિદ બિન વલીદને દરદાનકા સર નેઝેપર રખલિયા ઓર ઝોરસે તકબીર કહી. અબુ ઉબેદા તકબીર સુનતેહી લશકર કે સાથ રૂમીયોંપર હમલા આવર હુવે. ખાલિદને દરદાનકા સર રૂમીયોંકે આગે ફેંક દિયા. વો દરદાનકો મકતુલ દેખકર ગઝબમે આ ગયે ઓર બડે ગુસ્સેસે લડને લગે. શામતક લડાઈ હોતી રહી આખિર રૂમી ભાગ નિકલે. પચાસ હઝાર રૂમી ઈસ લડાઇમેં કત્લ હુવે ઓર ઈસ કદર માલો અસબાબ ગનીમતમે મુસલમાનોં કે હાથ આયા કે ઈસ.સે પહેલે કિસી લડાઇમેં ઈનકો મયસ્સર ન હુવાથા.

અજનાદીનકા માઅરિકા મુલ્કે શામમે સબસે બડા થા જો અબતક એહલે અરબકો પેશ આયાથા. ઇસ માઅરિકેમેં હરકુલ શાહે કુસ્તુનતુનીયાને બડા ઝોર ખરચ કિયા થા ઓર બડી જંગજુ કોમેં રવાના કીથીં. શામ ઓર ફિલિસ્તીન કી હિફાઝતકા અપની તરફસે બડા ઈનતિઝામ કર લિયા થા. લડાઈભી બડી સખ્ત હુઈ. ઓર દરદાન અગર અપને ફરેબકા શિકાર ન હોતા તો લડાઇ ઓર તુલ ખીંચતી મગર ઈસકે મારે જાનેસે રૂમી ફોજ બેદિલ હોગઇ ઓર ઉસકે

પાઉં ઉખડ ગયે. ઈસ અઝીમુશશાન ફતેહ કે બાદ એહલે અરબકે લિયે ફિલિસ્તીન ઓર શામ દોનોંકા રાસ્તા ખુલ ગયા. ઇનકો ઇખતિયાર થા કે ખ્વાહ ફિલિસ્તીનકે શહેરોં ખુસુસન બયતુલ મુકદ્દસ (યરૂશેલમ) કા રૂખ કરેં ખ્વાહ શામકી તરફ આગે બઢેં, અબ કોઇ રૂમી લશકર સિવાય ઉન સિપાહીયોં કે જો હરએક શેહેર ઓર કિલે મેં મોજુદ થે એહલે અરબકી પેશ કદમીકો રોકનેવાલા નહીં થા. અલ્લાહ તઆલાને અપની બરગુઝીદા જમાઅતકી નુસરત કી ઓર ઉનકો દુશમનોંપર ગાલિબ કર દિયા.

બાબ. ૧૬

ફતેહ દમિશ્ક.

હિજરી સને ૧૩.

જબ ખાલિદ બિન વલીદને અજનાદીનકે મયદાનમેં નઉવે હઝાર રૂમીયોંપર શાનદાર ફતેહ હાસલ કી તો ઉસી વકત ખલીફએ અવ્વલ હઝરત અબુબકર સિદ્દીક રદી૦કી ખિદમતમેં એક કાસિદ કે હાથ ખત લિખકર રવાના કિયા ઓર આપ અબુ ઉબેદાકે પાસ આકર કેહને લગે.

"અલ્લાહ તઆલાને હમકો ફતહે અઝીમ બખશી હે. અબ રૂમીયોંકા ઝોર ઇસ તરફ હુટ ગયા હે ઓર હમકો કિલે ફતેહ કરનેમેં આસાની હોગી. મેરા ઇરાદા હે કે હમ ફિર દમિશ્કકા મુહાસિરા કરેં કયોંકે દમિશ્ક શામકા મરકઝ હે. અગર દમિશ્કપર હમારા કબઝા હો ગયા તો શામમેં હમારા સેનટર કાયમ હો જાયગા. ફિર હમ બતદરીજ તમામ શામકે માલિક હો જાઇંગે ઓર હમારે પાઉં ઇસ સર ઝમીનમેં બખુબી જમ જાઇંગે. હમારા લશકર જો મુતફર્‌રિક થા અબ તમામ યહાં જમા હોગયા હે ઓર હમારી

તેઅદાદ ચાલીસ હઝાર કે ગરીબ હે. બેશક એહલે દમિશ્ક કો સામાને રસદ વગેરા જમે કરનેકા મોકા મિલ ગયા હે મગર જબતક હમ દમિશ્ક ફતેહ ન કરલેં હમકો આગે બઢના નહીં ચાહીયે. દમિશ્કકા ખરખશા મિટા લેં તો ફિર હુમુસ ઓર એનતાકીયા પર જો શાહે રૂમકે મુનતખિબ હેડ કવારટર હેં ચઢાઈ કરીંગે."

હઝરત અબુ ઉબેદા રદી૦ને ઈસિ તજવીઝ કે સાથ ઈતતિફાક કિયા ઓર ચંદ રોઝ સસતાકર ઇસલામી લશકર દમિશ્કકી તરફ રવાના હુવા.

જબ ફતેહકી ખબર ખલીફએ અવ્વલ હઝરત અબાબકર સિદ્દીક રદી૦ કો પહોંચી તો આપ બડે ખુશ હુવે ઓર સિજદએ શુક્ર અદા કિયા. તમામ અરબમે યે ખબર ફેલ ગઈ કે ઈસલામી લશકરને રૂમીયોંપર નુમાયાં ફતેહ પાઈ ઓર શામકે કઇ એક શેહેર ઓર કિલે તસખીર કરલિયે. ઈસ ખબરકો સુનકર અરબકે લોગ શામકે કસ્દસે મદીને મુનવ્વરામે આને લગે. ચુનાંચે અબુસુફિયાન ઓર દીગર મકકે કે સરદાર હઝરત અબાબકર સિદ્દીક રદી૦ કી ખિદમતમે હાઝિર હુવે ઓર અર્ઝકી કે " ઇન્હેં લશકરે ઇસલામ મેં શામિલ હોનેકી ઇજાઝત દીજાયે." હઝરત ઉમર રદી૦ ને ઇસબાતકો પસંદ ન કિયા ઓર હઝરત અબાબકર સિદ્દીક રદી૦ કી ખિદમતમેં અર્ઝકી કે—

" મુઝકો અબુસુફિયાન ઓર ઉસકે હમરાહીયોં પર એતિમાદ નહિ, યે લોગ ઈસલામકે બડે સખ્ત મુખાલિફ્થે ઓર મુસલમાન હોકરભી ઈનકે સરસે અમારતકા ખ્યાલ દુર નહીં હુવા ઓર અપને આપકો દુસરે મુસલમાનોં પર તરજીહ દેતે હેં, અવામુન્નાસકો હકીર જાનતે હેં, મુઝે અન્દેશા હે કે અગર યે લોગ લશકરે ઈસલામ મેં ગયે તો ઝુરૂર કુછ રખના પયદા કરીંગે ઓર અપની શેખી ઓર ઘુમંડસે લશકરમેં તફરિકા ડાલ દેંગે. જબ ઈબતિદાઈ દાઅવત દી ગઈથી તો યે લોગ ઘરોંમેં બયઠે રહે લેકિન અબ યે સુનકરકે લશકરે ઈસલામકો ફુતુહાત હાસલ હુઈ હેં તો ઉનકોભી શામકા શોક આગયા હે. મેરી સલાહ આપ માનેં તો ઈનકો હરગિઝ શામમેં જાનેકી ઈજાઝત ન દેં "યે સુનકર હઝરત અબાબકર સિદ્દીક રદી૦ને કહા.

"મેં તુમારી રાયે કે ખિલાફ નહીં કરૂંગા."

જબ અબુ સુફિઆન ઓર ઉસકે હમરાહીયોંકો ઈત્તિલાઅ મિલીકે હઝરત ઉમર રદી૦ને ઉનપર બદ ગુમાની કી હે તો વો હઝરત અબાબકર રદી૦ કી ખિદમતમે હાઝિર હુવે. ઉસવક્ત હઝરત અલી રદી૦ ઓર હઝરત ઉમર રદી૦ હઝરત અબાબકર રદી૦ કે પાસ બયઠે હુવેથે. અબુ સુફિયાનને હાઝિર હોકર કહા.

"અય ઉમર ઈબ્નુલ ખત્તાબ! યે દુરસ્ત હે કે ઝમા-

નએ જાહેલીયતમેં હમ તુમારે દુશમન થે ઓર તુમ હંમારે, લેકિન જબ અલ્લાહ તઆલાને હમકો હિદાયતદી તો હમારી દુશમની જાતી રહી ઓર હમારે દિલ કુફ્ર ઓર શિર્કસે પાક હો ગયે ફિર કયા સબબ હે કે તુમારે દિલમે અભી તક હમારી તરફસે કીનાહે ઓર અભીતક તુમારે દિલસે અદાવત ઓર બુગ્ઝ દુર નહીં હુવા.” હઝરત ઉમર રદી૦ને કહા.

“મુઝકો સિર્ફ ઇસિ બાતકા અનદેશા થાકે તુમારે જાનેસે લશકરે ઇસલામમેં તફરિકા પયદા હોગા, કયોં કે તુમકો અભી તક અપની અમારતકા ખ્યાલ હે ઓર તુમ અપને હસબ નસબપર ફખ્ર કરતે હો ઓર ઉન લોગોં પર તરજીહ દેતે હો, હાલાંકે ઇસલામમે વો લોગ બરતર સમઝે જાતે હે જો પેહલે ઇસલામ લાયે. ઇસલામકી ઇઆનત ઓર ઇમદાદ કરતે રહે ઓર ઇમદાદ દેતે રહે ઓર અપની જાન ઓર માલકો અલ્લાહકી રાહમે ખર્ચ કરતે રહે.” યે સુનકર અબુ સુફિયાનને કહા–

“મેં તુમકો ઓર ખલીફએ અવ્વલ હઝરત અબાબકર રદી૦કો ઇસબાતકા ગવાહ રખતા હું કે મેં સચ્ચે દિલસે અલ્લાહકી રાહમેં જાન દેનેકે લિયે આયા હું. મેરે દિલમે અમારત વગેરાકા કોઇ ખ્યાલ નહીં ઓર ન મુઝે કોઈ તમેઅ ઓર લાલચ હે મે સિર્ફ હુસુલે સવાબ કે લિયે શામકો જાતા હું.”

યે સુનકર હઝરત ઉમર રદી૦ ઓર હઝરત અબાબકર રદી૦ બહોત ખુશ હુવે ઓર ઉનકો શામમે જાનેકી ઈજાઝતદી ઓર ઉનકે હકમેં દોઆએ ખયરકી. ચંદ દિન બાદ યમનસે એક કસીર ગિરોહ ઉમરૂબિન માઅદી કરબકી સરદારી મેં શામકે કસ્દસે મદીને મુનવ્વરામેં વારિદ હુવા. ઇનકે બાદ માલિક ઉશતરભી અપને ગિરોહ કે સાથ હાઝિર હુવા. હત્તા કે સબ મિલાકર સાત હઝાર જવાન હો ગયે ઓર ઇસ લશકર કો ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ કે પાસ રવાના કિયા ગયા.

જબ ખાલિદ બિન વલીદ અપને કસીર લશકર કે સાથ દમિશ્કમેં પહોંચે તો ઉન્હોં ને ઉસી દયરમેં ડેરા લગાયા જહાં પહેલે ઉતરેથે ઓાર જો અબતક દયરે ખાલિદ કે નામસે મશહુર હે ઓર કિલએ દમિશ્કસે આધે કોસકે ફાસલે પર હે. એહલે દમિશ્ક કો અજનાદીનકી લડાઇ ઓર દમિશ્ક પર એહલે ઈસ્લામકી ચઢાઇકી ઇતતિલાઅ મિલ ગઈથી. ઉન્હોંને ઈતતિલાઅ મિલતેહી રસદ ઓર સામાને હરબ કિલ્એમેં ભર લિયા થા ઓર કિલ્આ અચ્છી તરાહ મેહફુઝ કરકે ઇતમિનાનકે સાથ કિલ્એ બંદ હો ગયે થે. ખાલિદ બિન વલીદને અપને લશકર કો ચંદ હિસ્સોંપર તકસીમ કિયા. એક હિસ્સે પર અબુ ઉબેદા રદી૦ કો સરદાર મુકરર કરકે કેહા.

" આપ દરવાઝએ જાબિયા કે મુકાબિલ ડેરા લગાવેં ઓર કિલ્એદારોંકો તંગ કરેં "

ફિર દુસરે હિસ્સે પર યઝીદ બિન અબુ સુફિયાન કો સરદાર મુકરર કરકે દરવાઝે સગીર પર હુકમ દિયા. તીસરે હિસ્સે પર શરજીલ બિન હસના કો સરદાર મુકરર કરકે દરવાઝે તુમા પર ભેજા. ચોથે હિસ્સે પર ઉમરૂ બિન આસકો મુકરર કરકે દરવાઝે ફરાદીસ પર ઇરસાલ કિયા. પાંચવે હિસ્સે પર કૈયસાબન હુબયરા કો નામઝદ કરકે દરવાઝે કીસાન પર ભેજા. છટ્ટા હિસ્સા અપની કમાનમેં મશરેકી દરવાઝે કે મુહાસિરે કે લિયે રખ લિયા ઓર ઝરરાર બિન અઝવર કો દો હઝાર સવાર પર અફસર કરકે હુકમ દિયા કે " તમામ લશકરે ઇસલામ કે ગિર્દ ચક્કર લગાતા રહે ઓર સબકી હિફાઝત કરે. " ઝરરારને કહા. " યે કામ તો મેરે મિઝાજ કે ખિલાફ હે કે મેં સિર્ફ નિગેહબાની કરતા રહું ઓર લડાઈસે બાઝ રહું." ખાલિદ બિન વલીદને કહા. " તુમકો લડાઈસે કિસને મના કિયા હે. જહાં મોકા પાવ લડો ઓર જીસ્કો ઇમદાદકી ઝુરૂરત હો દો. " યે સુનકર ઝરરાર ખુશ હો ગયા ઓર અપને સવારોંકો લેકર ઇસલામી લશકરકી હિફાઝત કરને લગા.

જબ એહલે દમિશ્કને અપને આપકો ચારોં તરફસે

ઘેરા હુવા પાયા ઓર લશકરે ઈસ્લામકી કસરત દેખી તો વો બહોત ઘભરાયે ઓર તુમાકે પાસ આકર કેહને લગે.

" હમારા યે ઇરાદા હે કે એહલે ઈસ્લામકે સાથ સુલેહ કરલેં " તુમાને કહા.

" તુમકો શર્મ નહીં આતી કે તુમ એહલે ઇસલામ સે સુલેહકા ઇરાદા રખતે હો. તુમારી તેઅદાદ ઉનસે ઝિયાદા હે, સામાને હરબભી તુમારે પાસ બોહોત હે ફિર તુમ ડરતે કયોં હો " ઉન્હોંને કહા.

" એહલે અરબ કે પાસ બેશક પહેલે સામાન નહીં થા મગર અબ ફિલીસ્તીન, તદમર, હુરાન, બસરા ઓર અજનાદીન વગેરાકી લડાઇયોંમેં બ કસરત સામાન ઉનકે હાથ આ ગયા હે ઓર તેઅદાદભી ઉનકી નિસબતન બોહોત ઝિયાદા હે. હમકો ખોફ હે કે હમ ઉનકા મુકાબિલા નહીં કર સકીંગે. ઓર હમારી જાનેં નાહક ઝાયેઅ જાઇંગી. અગર હમ ઉનકે સાથ સુલેહ કર લેંગે તો હમકો અમાન મિલ જાયગી. એહલે અરબ અપને એહેદ કે બડે પાબંદ હેં. જીન શેહેરોંને ઉનકે સાથ મુસાલિહા કિયા હે વો ઉનકે સુલુકસે બોહોત ખુશ હેં " તુમાને યે સુનકર કહા.

" મેં હરગીઝ સુલેહ કરનેપર તઇયાર ન હોઉંગા "

" અગર તુ સુલેહ પર રાઝી નહીં તો મયદાનમેં નિકલ કર ઉનસે મુકાબિલા કર " ઉન્હોંને કહા. " યા

બાદશાહકો લિખ કે હમારે લિયે કુમક ઈરસાલ કરે વરના હમ કિલ્એ બંદ કબતક રહીંગે. અગર મુસલમાનોંને બઝોર શમશીર હમ પર ફતેહ પાઈ તો વો કત્લે આમ કર દેંગે. હમારા અસબાબ લૂટ લેંગે ઓર હમારે બાલ બચ્ચોંકો બંદી મેં લે લેંગે. ઈસસે બેહતર હે કે હમ જઝિયા દેના કુબુલ કર લેં ઓર ઈસ તરાહ અપને જાનો માલકો ઉનકે હાથસે બચા લેં " તુમાને ઇનકે જવાબમેં કહા

" તુમ ઘભરાવ નહીં. લશકરે ઇસલામકો હમલા કરને દો હમ કિલ્એસે ઉનપર તીર ઓર પત્થર ચલાઈંગે. કિલ્આ હમારા મઝબુત હે. વો હમપર ગાલિબ ન આ સકીંગે. જબ વો થક જાઇંગે તો ફિર મે મયદાનમેં નિકલ કર ઉનકો ભગા દુંગા. મેં બાદશાહકો ભી ખત લિખતા હું. ઉધરસે કુમક આજાયગી. ઈધર હમ કિલ્એસે નિકલકર હમલા કર દેંગે ઓર અરબી લશકર કો આનન ફાનનમેં કત્લ કર ડાલીંગે. "

તુમાકી યે બાત સુનકર એહલે દમિશ્ક મુતમઈન હો ગયે ઓર સુલેહકા ખ્યાલ ઇનકે દિલસે દુર હો ગયા દુસરે દિન ઈસલામી લશકરને ચાર તરફસે કિલ્એપર યુરશ કી મગર કિલ્એદારોંને તીર ઓર પત્થર બરસાકર ઉનકો વાપિસ કિયા.

ઉસી વકત ખલીફએ અવ્વલ હઝરત અબાબકર સિદ્દીક

રદી૦કો કાસિદ ખત લિયે હુવે ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કે પાસ પહોંચા ઔર કેહને લગા—"સાત હઝાર જવાન લશકરે ઈસલામકી ઇમદાદકો આ રહે હેં, જીનમેં અબુ સુફિયાન, ઉમરૂ બિન માઅદી કરબ ઔર માલિક ઉશતર શામિલ હેં" યે સુનકર ખાલિદ બિન વલીદ બહોત ખુશ હુવે ઔર ખત પઢા જીસ્મે લિખા થા કે—

"ફત્હે અજનાદીનકી ખબર સુનકર બડી ખુશી હુઇ. અલ્લાહ તઆલાને અપના વાઅદા પુરા કિયા. અબ તુમ હુમુસ, હલબ ઔર એનતાકીયા કો જાવ ઔર બરાબર ચલતે રહો જબતક કે કુલ શામ ઔર રૂમકી સરઝમીન ફતેહ ન કરલો. અલ્લાહ તઆલા તુમારા હાફિઝ ઔર નાસિર હો ઔર તુમારી ઇયિદાદ કે લિયે મકકે મોઅઝઝમા કે દિલેર ઔર યમનકે શેર રવાના કિયે ગયે હેં ઉનકે પહોંચનેસે તુમારી તાકત ઝિયાદા હો જાયગી. અલ્લાહ તઆલા ઔર ઉસ્કે રસુલ સલ૦ કી રઝામંદી હાસલ કરનેકી કોશીશ કરતે રહો."

જબ ખાલિદ બિન વલીદને ખત પઢ લિયા તો સબ સરદારોં કે પાસ હરેક દરવાઝે પર વો ખત ભેજ દિયા. સબ પઢ કર ખુશ હુવે ઔર અલ્લાહ તઆલાકા શુક્ર અદા કરને લગે.

દુસરે દિન એહલે ઈસ્લામને ફિર હમલા કિયા.

કિલ્એ હારોંને તીર ઓર પત્થરોંસે જવાબ દિયા. શરજીલ બિન હસના કે ચંદ હમરાહીયોં કો ઝખ્મી ઓર અબાન બિન સઇદકો શહીદ કીયા. જબ અબાન બિન સઇદકી બીબી કો અપને શવહરકી શહાદતકી ખબર મિલી તો વો મુસલેહ હો કર ઓર તીર કમાન લેકર શરજીલ બિન હસના કે લશકરમે જા મિલી. ઇતનેમેં તુમાને જો શરજીલ બિન હસના કે હમરાહીયોં કો ઝખ્મી હો કર ગિરતે દેખાતો ફોજ લે કર દરવાઝે તુમાસે ઉન પર હમલા કરનેકે લિયે બાહર નિકલા. શરજીલ બિન હસનાને તુમાકો મયદાનમેં નિકલતે હુવે દેખકર અપને હમરાહીયોંકો હુકમ દિયા કે “ ફિલ ફોર પીછે હટ જાયેં તાકે કિલ્એ કે પત્થર ઓર તીરોંકી ઝદસે બચ જાયેં ” તુમાને સમઝા કે મુસલમાન ઘભરા કર ભાગ નિકલે હેં, વો શેરકી તરાહ ગરજતા હુવા ઉન પર હમલા આવર હુવા. મુસલમાનોંને ઉન્હી કદમોં પર ઠયર કર ઉનકો ઢાલોં પર સભાલ લિયા ઓર તલવાર ચલાની શુરૂ કી. અબાનકી બીબી ઝરા ફાસલા છોડ કર દુશમનોં પર તીર ચલા રહીથી. ઉસકા તીર ખાલી નહીં જાતા થા. ઇતનેમેં તુમાને શરજીલ બિન હસના પર હમલ: કિયા. દોનોં સરદારોં મેં તલવાર ચલને લગી. તુમાકે વાર બડે સખ્ત પડતેથે મગર શરજીલ સંભાલતે જાતે થે. અબાનકી બીબીકીજો ઈન પર નઝર પડી તો ઉસને એક તીર કલમએ તઇયબ પઢ કર તુમાકી તરફ

છોડા. તીર તુમાકી આંખ પર બેઠા. વો ચિલ્લા કર પીછે હટ ગયા ઓર લશકરકો વાપિસીકા હુકમ દે કર કિલ્એકી તરફ ભાગા. મુસલમાનોંને ઉનકા પીછા કિયા મગર કિલ્એ વાલોંને ઉપરસે પત્થર બરસાને શુરૂ કિયે, જીસ્કી વજેહસે મુસલમાન વાપિસ આ ગયે ઓર તુમા મએ બાકી માંદા હમરાહીયોં કે હમરાહ કિલ્એમેં દાખિલ હો ગયા.

અબાનકી બીબીને ઈસ લડાઈમે કઈ એક રૂમીયોં કો ઝખ્મી કિયા ઓર મુસલમાન ઈસકી શુજાઅત ઓર નશાના બાઝી પર ફખ્ર કરતે થે.

એહલે દમિશ્ક ફિર કિલ્એ બંદ હો ગયે ઓર કઈ દિન તક મુસલમાન કિલ્એ પર હુમલે કરતે રહે. એક દિન એહલે દમિશ્ક ફિર તુમાકે પાસ ગયે. તુમાકી આંખકા ઝખ્મ અબ અચ્છા હો ગયા થા. ઉસને ખુશ હોકર ઉનકો અપને પાસ બિઠાયા. એહલે દમિશ્કને પુછાકે—

“ અબ કયા ઈરાદા હે, લડાઈકા તજરૂબા તુમ કર ચુકે હો, હમારી રાય હે કે હમ એહલે અરબસે સુલેહ કરલેં કયોંકે હમમે ઝિયાદા મુકાબિલેકી તાકત નહીં” તુમાને કહા.

“ મેં ઉસ વક્ત તક સુલેહ ન કરૂંગા જબ તક કે અપની એક આંખ કે બદલે અરબોંકી હઝાર આંખ ન નિકાલ લુંગા. તુમ સબ્ર કરો. મેં ને એક તદબીર એહલે અરબકો કત્લ કરનેકી સોચી હે.” ઉન્હોને પુછા “ વો કયા હે ? ” તુમાને જવાબ દિયા.

“ આજ રાતકો હમ એક એક ગિરોહ હોકર કિલ્એ કે મુખતલિફ દરવાઝોંસે નિકલેં ઓર એહલે અરબ પર શબખુન મારેં, વો ગાફિલ હોંગે ઓર હમ બ આસાની ઉન પર ગલબા પા લેંગે.” યે સુનકર એહલે દમિશ્કને કહા.

“ બોહોત બેહતર, ઇસિબાતકા તજરૂબા કરકે દેખલો અગર ઇસિ તરાહ યે બલા દફે હો જાય તો હમેં ઓર કયા ચાહીયે. ”

યે તજવીઝ પુખતા હો ગઈ ઓર તુમાને ચંદ એક ગિરોહ, બનાકર ઉન પર એક એક સરદાર મુકરર કિયા. જબ કુછ રાત ગઇ તો મુખતલિફ દરવાઝોંસે એહલે દમિશ્ક નિકલે. ખુદ તુમા અપને ગિરોહકે સાથ દરવાઝે તુમાસે નિકલા.

ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ને શબખુનકે ખ્યાલસે પહેલેહી એહતિયાત કર છોડીથી ઓર હરેક કેમ્પમેં પેહરેદાર મુકરર કિયે થે. અલાવા ઇસકે ઝરરાર બિન અઝવરકી યે ખાસ ડયુટીથી. દુશમનોં કે બાહર નિકલતે હી ઇસલામી લશકર ખબરદાર હો ગયા ઓર હરેક તરફ ઇસલામી બહાદુરોંને એહલે દમિશ્કકા બડી સખતીસે મુકાબિલા કિયા ઓર હઝારહા દુશમનોંકો કત્લ કિયા. સબસે ઝિયાદા શુજાઅત શરજીલ બિન હસનાને દિખાઈ કયોંકે ઉસકે મુકાબિલે પર તુમા ઓર ઉસકે જંગજુ હમરાહીથે. શરજીલ બિન

હસનાંને ખાલિદ બિન વલીદસે કુમક તલબકી મગર ખાલિદ બિન વલીદને કેહલા ભેજા કે " સાબીત કદમીસે મુકાબિલા કરતે રહો, હમ ચાર તરફ દુશમનોં કે મુકાબિલેમે રૂકે હુવે હેં, હાં ઝરરાર કે હમરાહી ગશ્ત કરતે હુવે ઉધર આઇંગે તો તુમકો ઇમદાદ દેંગે " ગરઝ એહલે દમિશ્ક ચાર તરફસે ના કામ હો કર ઓર કઈ હઝાર આદમી મકતુલ છોડ કર હસરત ભરે દિલકે સાથ કિલ્એમે વાપિસ આયે ઓર તુમાકો કહેને લગે કે " તુમારી સબ તદબીરેં ખાકમે મિલ ગઇં. હમ તુઝે પહેલેહી કેહતેથે કે યે અરબ કિસીસે દબને વાલે નહીં. અગર અબભી તુ સુલેહ પર રાઝી નહીં હે તો હમ તુઝકો તેરે હાલ પર છોડ દેતે હેં ઓર આપ જા કર અરબ કે સરદારસે અમાન તલબ કરતે હેં."
યે સુનકર તુમા સખ્ત શરમિન્દા હુવા ઓર આખર ઉસને કહા. " અચ્છા જો તુમારી મરઝીહે કરો મુઝે કોઈ એતેરાઝ નહીં " ઇસ પર એહલે દમિશ્ક કે ચંદ મોઅઝઝેઝીન અબુ ઉબેદા રદી૦ કે પાસ આયે. કયોંકે વો ખાલિદ બિન વલીદસે ડરતે થે ઓર ઉનકો ઇલ્મ થા કે અબુ ઉબેદ બડે નર્મ મિઝાજ ઓર રેહેમ દિલ હેં. જબ યે હઝરત અબુ ઉબેદાકી ખિદમતમે હાઝિર હુવે તો હઝરત અબુ ઉબેદાને ખાલિદ બિન વલીદસે બગેર દર્યાફ્ત કીયે એહલે દમિશ્કકે સાથ સુલેહ કરલી ઓર ચંદ હમરાહી લે કર જાબીયા દરવાઝે કી તરફસે કિલ્એ મે દાખિલ હુવે.

ઉસ વકત મશરેકી દરવાઝેકી તરફ ખાલિદ બિન વ-લીદને સખ્ત હમલા કરકે દરવાઝા તોડ ડાલા. ઓર તલ-લવાર ખીંચે હુવે કિલ્એ મે દાખિલ હો ગયે. કિલ્એ વાલોં પર તલવાર ચલાની શુરૂ કી. ઇતનેમેં અબુ ઉબેદા અપને હમરાહીયોં કે સાથ કિલ્એકે બીચમેં ઉનસે મિલે. એક દુસરેકો દેખ કર હયરાન હુવે. અબુ ઉબેદાને કહા.

" મેને ઈન લોગોં કે સાથ સુલેહ કરલી હે ઓર ઉ-નકો અમાન દી હે. " ખાલિદને કહા.

" હમને કિલ્આ બઝોર શમશીર ફતેહ કિયા હે. આ-પને બિલા મેરી મનઝુરી કે કયોં સુલેહ કરલી ? મેં ઇનકે સાથ આઈને જંગ કે મુતાબિક સુલુક કરૂંગા. " અબુ ઉ-બેદાને કહા.

" મેને ઈસ ઉમીદ પર સુલેહ કરલીથી કે આપ ઈસકો મનઝુર કર લેંગે. મેરી નીયત નેકથી તાકે ઝિયાદા ખુનરેઝી ન હો " ખાલિદને કહા.

" મેં ઈસ સુલેહકો મનઝુર નહીં કરતા " ઇસ પર દીગર મુસલમાન સરદારોંને કહા.

" આપકો બાહમ તનાઝિઆ નહીં કરના ચાહીયે. બહે-તર હે કે ઈસ મોઆમિલેકો હઝરત અબાબકર સિદદીક રદી૦કી ખિદમતમેં પેશ કિયા જાયે. જયસા વો હુકમ દેંગે ઉસપર અમલ કિયા જાયગા. ઇસપર એહલે દમિશ્કકો અમાન

દી ગઇ. કિલ્એકે સબ દરવાઝે ખોલ દિયે ગયે ઓર તા. ૭ જમાદીઉસ્સાની સને ૧૩ હિજરી કો લશકરે ઇસલામ મુઝફ્ફરો મનસુર કિલ્એમે દાખિલ હુવા. શામકા બડા સેન્ટર મુસલમાનોંકે કબઝેમેં આ ગયા ઓર ઉનકે પાઉં શામમે અચ્છી તરાહ જમ ગયે. મુસલમાન ખુદાકા શુક્ર બજા લાયે ઓર ખલીફ્એ અવ્વલ હઝરત અબાબકર સિદ્દીક રદી૦કો દમીશ્ક* ફતેહ હોનેકી ખબર દી.

---

*જંગે અજનાદીન, ફતેહ દમિશ્ક ઓર જંગે યરમુકકી તરતીબ મેં મોઅરરેખીનકા ઇખતિલાફ હે. વજેહ યે હે કે વાકદીને જો હીજરી ૨૦૭ મેં ફોત હુવે જંગે અજનાદીનકો પહેલે બ્યાન કિયા હે ઇસકે બાદ ફતેહ દમિશ્કકો ઓર ઇસકે બાદ જંગે યરમુકકો જીસમેં બાદશાહે રૂમ હરકુલને અપના સારા ઝોર એહલે અરબકે મુકાબિલે પર ખરચે કર દિયા થા. જીન મોઅરરિખોંને વાકદીકી પયરવી કી હે ઉન્હોંને ઇન વાકેઆતકો મઝકુરા બાલા તરતીબકે સાથ બ્યાન કિયા હે. મગર તિબરીને જો વાકદીકે બાદ હુવે હેં ઓર જીનકી વફાત સને ૩૧૦ હિજરીમે હુઈ હે, વાકદીકી પયરવી ન કરકે જંગે યરમુકકો પહેલે બ્યાન કર દિયા હે. ઇસકે બાદ ફતેહ દમિશ્ક ઓર ઉસકે બાદ જંગે અજનાદીનકો ઇબ્ને અસીરને ભી જીસને સને ૬૩૦ હિજરીમેં વફાત પાઈ અપની તારીખુલ કામિલ લિખનેમેં તિબરીકી પયરવી કીહે ઓર બાઅઝ દીગર મોઅરરિખોંને ભી ઇસકી તકલીદકી હે.

લેકિન અબ તારીખી શહાદતસે સાબિત હો ગયા હે કે ફુતુહુ-શ્શામ કે વાકેઆતકી તરતીબ ઓર ઉનકી સનોં કે મુતઅલ્લિક

તુમા ઓર ઉસકે ચંદ એક હમરાહીયોંને દમિશ્કસે ચલે જાનેકી ઇજાઝત માંગી ઓર ઉનકો ઈજાઝત દી ગઈ. તો તુમા અપને તમામ માલો અસબાબકે સાથ દમિશ્કસે નિકલ ગયા. મુસલમાનોંને એહલે દમિશ્કકે સાથ બડી નરમીસે સુલુક કિયા. વો બડે ખુશ હુવે ઓર કેહને લગે "અગર અરબ અયસા નેક સુલુક કરને વાલેથે તો કયોં હમ શુરૂ મેંહી ઇનકી હિફાઝતમેં ન આ ગયે." લશકરે ઈસ્લામને કઇ દિન તક વહાં ડેરા લગાયે રખા તાકે એહલે લશકર અચ્છી તરાહ આરામ કર લેં ઓર ઈસિ અરસેમે ખલીફએ અવ્વલ હઝરત અબાબકર સિદ્દીક રદી૦કા જવાબભી ઇનકો પહોંચ જાયે.

વાકદીકો તમામ મુતાઅખ્ખેરીન મોઅર્રિખોંપર તરજીહ હાસલ હે. ન સિર્ફ ઈસ લિયે કે વો કરીબ કે ઝમાનેમેં થે ઓર ઉનકે પાસ સહી રિવાયાતકા મસાલેહા કસરત કે સાથ મોજુદ થા, બલકે ઈસલિયેભી કે જરમન પ્રોફેસર નોલકીને જો યુરોપમે તારીખે અરબકા મુસતનદ આલિમ માના જાતા હે સને ૧૮૭૪ ઇસવીમેં ચંદ એક તેહરીરેં ખાસ ઉસ ઝમાનેકી સુરયાની ઝબાનમેં મુતાલિઆ કી હેં જો વાકદીકી તસદીક કરતી હેં, યે તેહરીરેં યા મુસવ્વદે બ્રિટીશ મ્યુઝીયમ લંડનમેં મેહફુઝ હેં, અલાવા ઇસકે સને ૧૮૬૪ મેં ડીગોઝને ફતેહ શામકે મુતઅલ્લિક તેહકીકાત કરતે હુવે યે કરાર દિયા કે જીન મોઅર્રિખોંને તારીખ ઓર સનોંકે મુતઅલ્લિક વાકદીકી પયરવી નહીં કી ઉન્હોને સખ્ત ઠોકર ખાઇ ઓર વોહ ગુમરાહ હો ગયે.

બાબ ૧૭

હ. ખલીફએ અવ્વલ રદી૦કી વફાત.

માહે જમાદીઉલ આખિર સને ૧૩ હિજરી કે શુરૂમેં હઝરત ખલીફએ અવ્વલ અબાબકર સિદ્દીક રદી૦ બુખારમેં મુબતિલા હુવે. વજેહ યે હુઈ કે આપને સુબ્હેકો સર્દ પાનીસે ગુસલ કિયા ઓર ઉસકી વજેહસે બુખાર આયા. એક રિવાયત યે હે કે ઈસસે એક સાલ પહેલે એક યહુદીને આપકી દાઅવતકી થી ઓર ખાનેમે ઇસ કિસમકા ઝેહેર મિલા દિયા થા કે જો બ તદરીજ જીસ્મમે અસર કરતા રહા. ઈસિ ઝેહેરકી વજેહસે એક સાલ બાદ આપકો મુહલિક બુખાર આના શુરૂ હોગયા. મગર યે રિવાયત ગલત સાબિત હુઇ હે. સહી યેહીહે કે ઠંડે પાનીસે ગુસલ કરનેકી વજેહસે બુખાર લાહક હો ગયા જીસને અયસી મુહલક સુરત અખતિયાર કરલી કે આખિર કાર આપકી વફાતકા મુજબ હુવા. એક ઓર રિવાયત યે હે કે હઝરત અબાબકર સિદ્દીક રદીઙકી વફાતકા સબબ આં હઝરત સલ૦સે મુફારિકત થી. કયોંકે આં હઝરત સલ૦કી વફાતકે બાદ હઝરત અબાબકર સિદ્દીક રદી૦ હમેશા ગમઝદા ઓર અન્દોહગીં રેહતેથે ઓર ઉનકા જીસ્મ દિન બદિન ગુદાખ્ત હોતા જાતા થા.

યહાં તકકે ઈસ ફિરાક ઓર જુદાઇ કે સદમેસે આપને વફાત પાઈ ઓર અપને પ્યારે હબીબ સલ૦કો જા મિલે.

જબ બુખારને તુલ ખીંચા ઓર હાલત દિન બદિન નાઝુક હોતી ગઇ તો હઝરત અબાબકર સિદદીક રદી૦ કો ફીક્ર દામનગીર હુઇ કે સહાબા રદી૦કી ઈત્તેફાકે રાયેસે કિસીકો અપના જાંનશીન મુકરર કર જાયેં. ઉનકી નિગાહમે ખિલાફતકા ગિરાંબાર બોઝ ઉઠાને ઓર એહલે અરબકી કશ્તીકો હિફાઝત ઓર સલામતીકે સાથ મનઝિલે મકસુદ પર પહોંચાને કે કાબિલ સિર્ફ હઝરત ઉમર રદી૦ થે ઇસ લિયે ઉન્હોંને હઝરત ઉમર રદી૦ કો ખિલાફતકે લિયે સહાબએ કિરામ રદી૦ કે સામને પેશ કિયા ઓર ઉનકી રાય દર્યાફ્ત કી. પહેલે આપને હઝરત અબદુર રહેમાન બિન ઓફ રદી૦ કે સાથ મશવિરા કિયા તો હઝરત અબદુર રહેમાનને કહા.

" આપ ઈસ મોઆમિલેકો બહેતર સમઝતે હેં "

મગર હઝરત અબાબકર સિદદીક રદી૦ ને ઇસરાર કિયા ઓર રાયે ઝાહિર કરનેકો ઝોર દિયા તો હઝરત અબદુર રહેમાનને કહા.

" બેશક હઝરત ઉમર રદી૦ અચ્છે આદમી હેં ઓર હમ સબમે મુમતાઝ હેં મગર ઇનકે મિઝાજમે સખ્તી ઓર દુરસ્તી બોહોત હે." ખલીફએ અવ્વલ હઝરત અબાબકર સિદદીક રદી૦ ને ફરમાયા.

"ઇસવક્ત ચુંકે વો મુઝકો રફીકુલ કલ્બ જાનતેહેં ઇસલિયે સખતી ઔર દુરૂસ્તીકા ઇઝહાર કરતે હેં લેકિન મુઝકો ઉમ્મીદ હે કે જબ વો ખલીફા મુકરર હોંગે તો વો ઇસી સખતીકો બોહોત કુછ કમ કર દેંગે."

ઇસકે બાદ હઝરત ઉસમાન રદી૦સે મશવિરા કિયાતો હઝરત ઉસમાનને કહા—"બેશક હમમે ઉનકી મિસલ ઔર કોઈ નહીં ઔર ઝાહિરકી બ નિસબત બાતિન ઉનકા બોહોત અચ્છાહે."

ઇસીતરાહ ખલીફ્એ અવ્વલ હઝરત અબાબકર સિદ્દીક રદી૦ને સઈદ બિન ઝયદ, અસીદ બિન હઝીર, ઔર દીગર અકાબિર મોહાજેરીન ઔર અનસારસે મશવિરા તલબ કિયા. સબને આપકી રાયકે સાથ ઇતતિફાક કિયા. ઇસ મોઆમિલેમેં તિબરી લિખતેહેં કે "સિર્ફ તલહા રદી૦ ઇબ્ન અબદુલ્લા રદી૦ને ખલીફ્એ અવ્વલ રદી૦ કી ખિદમતમે આકર અર્ઝકી કે આપ હઝરત ઉમર રદી૦કો હમપર ખલીફા બનાનેકા ઇરાદા રખતેહેં હાલાંકે આપ અચ્છી તરાહસે જાનતેહેં કે વો કિસકદર સખ્તગીર ઔર દુરૂસ્ત મિઝાજહેં, આપ ખુદાકે સામને ઇસ બાતકા કયા જવાબ દેંગે યે સુનકર ખલીફ્એ અવ્વલ હઝરત અબાબકર સિદ્દીક રદી૦ને જવાબ દિયા.

" તુમ મુઝે આકિબતકા ખૌફ દિલાતે હો ? ખુદા ગવાહ હે કે મે અયસે શખ્સકો અપના જાનશીન તજવીઝ કરતાહું જીસ્કો મેં તુમ સબમે બેહતર સમજતા હું ઓર મેંને જો કુછ કિયા હે વો એહલે ઈસલામકી ખેર ખ્વાહી ઓર બેહબુદીકો મદ્દે નઝર રખકર કિયાહે. ઈસ લિયેમેં અલ્લાહ તઆલાકી તરફસે સુર્ખરૂ હું, તુમ બેશક મેરે ઈસ કોલકા એઅલાન કરદો."

જબ સબ સહાબી મુતતફિક હો ચુકે તો આપને હઝરત ઉસમાનકો કહા—" ખિલાફત કે બારેમેં મેરી વસીયત લિખલો." ચુનાંચે મિનદરજે ઝેલ વસીયત લિખી ગઈ.

" બિસમિલ્લા અરરહિમા નિર રહીમ

યે અબુબકર બિન અબુ કહાફાકા આખરી એહેદેનામા હે જીસ્કા આખરી કદમ દુનિયામે ઓર પહેલા કદમ આખિરતમે હે. યે અયસી ઘડી હે જબકે કાફિર મોઅમિન હો જાતાહે, શરીર અપને ગુનાહોંકા ઇકરાર કરતાહે ઓર ઝુટા સચ બોલતા હે. મેંને અપના જાનશીન ઉમર બિન ખત્તાબ કો કિયા હે, ઈસલિયે ઈસકા હુકમ માનો ઓર ઉસકી ઇતાઅત કરો. અગર વો સિરાતે મુસતકીમ પર ચલા તો મેરી ઉમ્મીદ પુરી કરેગા, અગર ખિલાફ ચલાતો અપને આઅમાલકા અલ્લાહ તઆલાકે રૂબરૂ જવાબ દેહ

હોઆ. મેરી નિયત નેક હે લેકિન મે નહીં કેહ સકતા હું કે આયંદા કયા પેશ આને વાલા હે. જો શખ્સ બુરા અમલ કરેગા ઉસકો અખિરતમે ઉસકી સઝા ભુગતની પડેગી. અલ્લાહ તઆલાકી રેહમત ઓર સલામતી હો તુમ પર."

યે વસીયત લિખે જાને કે બાદ આપને હઝરત ઉમર રદી૦ કો બુલાયા ઓર ફરમાયા. "મેંને તુમકો અપના જાનશીન મુકરર કિયા ઓર મે તુમકો યે વસીયત કરતા હું કે હમેશા અલ્લાહ તઆલાસે ડરતે રહેના ઓર અચ્છી તરાહસે યાદ રખના કે અલ્લાહ તઆલા કોઈ અમલ રાતકો કુબુલ કરતા હે મગર દિનકો નહીં કરતા. પસ ફરઝ અદા કરનેકા સબસે મુકદ્દમ ખ્યાલ રખો. જબતક ફરઝ અદા ન કિયા જાયે નિફીલ કો કુબુલીયતકા શરફ હાસલ નહીં હોતા. મોઅઝિઝ ઓર સાહિબે વકત વોહી શખ્સ હો સકતા હે જીસને દુનિયામે હકકી પયરવી કી ઓર આખિરત કે દિન ઉસકી નેકીયોં કા પલ્લા ભારી ઉતરા ઓર વો શખ્સ સખ્ત બદનસીબ હે જો દુનિયામે જહાલતકા પયરવ બના રહા ઓર કિયામત કે દિન ઉસકી નેકીયોંકા પલ્લા હલકા નિકલા. સવાબ ઓર અઝાબ દોનોં કો અપની નિગાહમે હર વકત રખના ચાહીયે ઓર સચ્ચાઈ ઓર હકકો છોડ કર બુરાઈ ઓર જુટકી તરફ મુતવજ્જેહ ભી ન જાના ચાહીયે. અપને આપકો હલાકત કે ગઢે મે

ગિરનેસે બચાયે રખો. અગર તુમને મેરી વસીયત કે મુતાબિક અમલ કિયા તો યકીન જાનો કે તુમારી મોત નિહાયત ખુશગવાર હોગી ઓર મોતકી તલખી તુમારે નઝદીક ભી ન આયગી બલકે હયાતે જાવેદાની ઓર અબદી સુરૂર કે તુમ મુસતહિક હોગે. લેકિન અગર તુમને મેરી વસીયત પર અમલ ન કિયા ઓર ઉસકે ખિલાફ અપની રગ્બિશ ઇખતિયારકીતો યાદ રખો કે મોત તુમારે લિયે સબસે બુરી ચીઝ હોગી. ”

હઝરત અબાબકર સિદદીક રદી૦ યે વસીયત ફરમા ચુકે તો હઝરત ઉમર રદી૦ ને અર્ઝકી. “ મુઝકો ખલીફા ન બનાઇયે, કિસી ઓર કો બનાવેં કયોં કે મુઝકો ખિલાફતકી ઝુરૂરત નહીં ” મગર હઝરત અબુબકર રદી૦ ને ફરમાયા.

“ બેશક તુમકો ખિલાફત કી ઝુરૂરત નહીં હે મગર ખિલાફત કો તુમારી અશદ ઝુરૂરત હે. ઇસલિયે ચુપ ચાપ યે ગિરાંબાર બોઝ અપને દોશ પર ઉઠાલો. ”

હઝરત ઉમર રદી૦ ને સરે તસલીમ ખમ કિયા ઓર મુસાફેહા કરકે હઝરત અબાબકર સિદદીક રદી૦સે રૂખસત હુવે ઉનકે જાનેકે બાદ ખલીફએ અવ્વલ રદી૦ ને નિહાયત તઝરરોઅ ઓર દર્દ કે સાથ અલ્લાહ કે હુઝુર દોઆ

માંગીકે " અય પરવર દિગાર મેંને યે કામ ફકત તેરી રઝામંદી ઓર મુસલમાનોંકી ખયર ખ્વાહીકે લિયે કિયા હે, ક્યોંકે મુઝકો ખોફ થા કે અગર મે અયસા ન કરતા તો ઉનમે ફિતના બપા હોતા. મેને જીસ શખ્સકો તમામ સહાબામેસે બેહતર સમઝા ઉસકો મેંને ખલીફા નામઝદ કર દિયા હે તાકે વો તેરી શરીઅતકો કાયમ રખે ઓર મુસલમાનોં કે હુકુકકી હિફાઝત કરે. અય પરવરદિગાર ઈસકો નેક ચલન ખલીફા ઓર રિઆયા કો ઈસકા તાબએ ફરમાન બનાયે રખ."

હઝરત અબાબકર સિદ્દીક રદી૦ ઇસ ઝુરૂરી ઓર અહમ કામસે ફરાગત હાસલ કરકે બડે મુતમઈન હો ગયે. લેકિન કિસીને ઉનકો ઈતતિલાઅદીકે બાઅઝ લોગ ઉનકે ઇસ ફયસલે પર રાઝી નહીં હેં, ચુનાંચે જબ હઝરત અબદુર રહેમાન બિન ઓફ રદી૦ આપકી મિઝાજ પુરસીકે લિયે આયે તો આપને શિકાયતન કહા.

" તુમ લોગોંને મુઝકો બીમારીસે ઝિયાદા તકલીફ દે રખી હે. મેને અપને ખયાલમેં જીસ શખ્સ કો બેહતર સમઝા ઉસકો તુમ પર ખલીફા મુકરર કિયા મગર તુમ લોગ નાક ભવેં ચઢાતે હો ઓર ખુદ ખિલાફતકી ખ્વાહિશ રખતે હો, દેખો તુમારી આંખોંમે દુનિયા ખુશ દિખાઈ દે રહી હે; તુમ દુનિયા કો પ્યાર કરતે હો, દુનિ-

યાવી આરામ રાહત ઓર લઝઝત કે તમામ ગરવીદા હો રહે હો, તુમ આસાયશકે સામાન ઓર રાહતકી અશયા અપને ઘરોંમે જમે કરતે હો, તુમકો કમ્બલ પર સોના ખાક પર બેઠના ના ગવાર ગુઝરતા હે, તુમ રેશમી બિસ-તરોં કે ખ્વાહિશ મંદ હો ઓર નર્મ નર્મ ગદેલોંકી આરઝુ રખતે હો. ખુદાકી કસમ અગર કિસી મુસલમાનકી યે હા-લત હો જાયે તો ઇસકે લિયે બેહતર હોગા કે વો દુનિયાવી લઝઝાતમે પડને કે બજાયે કત્લ કિયા જાયે. તુમ લોગ ઇસ્લામ કે પહેલે રેહનુમા હો. કયા તુમકો યે બાત ઝેબ દેતી હે કે તુમ અપને લિયે દુનિયાવી રાહત ઓર આસાયશ પસંદ કરો. મેરે ભાઈઓ ! યે નિહાયત ઝલીલ ચીઝેં હેં ઈનસે બચનેકી કોશીશ કરો. ”

હઝરત અબદુર રહેમાન રદી૦ કે દિલ પર ઇસ તક-રીરને અઝહદ અસર કિયા. ઉન્હોંને હઝરત અબાબકર સિદદીક રદી૦ કો તસલ્લીદી કે “ આપને જો કુછ કિયા હે નિહાયત નેક નીયતીસે મુસલમાનોંકી ખયર ખ્વાહી કે લિયે કિયા હે ઓર તમામ મુસલમાન ઇસ પર રાઝી હેં અગર શાઝો નાદર કોઇ અપને દિલમે રાઝી ન હો ઉસકો ઉસકે હાલ પર છોડ દેના ચાહીયે. વો ખુદ બખુદ રાઝી હો જાયગા અલ્લાહ તઆલા આપકો ઈસ નેક કામકા અ-જરે અઝીમ અતા ફરમાવે. ઓર આપકે દિલમે ઈસ કામ કે મુતઅલ્લીક ખુશી ઓર રાહત ભરદે, ”

હઝરત અબાબકર સિદ્દીક રદી૦ કો યે સુન કર ખુશી હુઇ. ફિર આપને અપને મુતઅલ્લીક યે વસીયતકી કે “ જબ મે વફાત પાઉં તો ઉસી વકત મુઝકો આં હઝરત સલ૦ કે પેહલુ મે દફન કિયા જાયે ઓર મેરી બીબી અસમા ઓર બેટા અબદુર રહેમાન મુઝકો ગુસ્લ દેં. ” ઈસિ વસીયત કે બાદ આપને નિહાયત ઈતમિનાન કે સાથ તા. ૨૨ જમાદીઉલ આખર સને ૧૩ હિજરી મં-ગલ કે રોઝ અપની જાન અલ્લાહ તઆલા કે સિપુર્દ કી આપકી વસીયત કે મુતાબિક ઉસી રાત કો આં હઝરત સલ૦ કે પેહલુ મેં દફન કિયે.

તિબરી લિખતે હેં કે ખલીફ્એ અ૦વલકી વફાત તા. ૭ જમાદીઉલ આખર સને ૧૩ હિજરી પીરકે રોઝ હુઇ ઓર ફતેહ દમિશ્કકી તારીખભી યેહી બયાન કી ગઇ હે. ઇસી લિહાઝસે બાઅઝ મોઅરરિખોંને યે લિખા હે કે ખ-લીફ્એ અ૦વલકી વફાત ઉસી દિન હુઈ જીસ દિન કે કિલએ દમિશ્ક ફતેહ હુવાથા. બહર હાલ ફતેહ દમિશ્ક ખલીફ્એ અ૦વલ કે અહદ કા વાકેઆ હે.”

હઝરત અબાબકર રદી૦ કી ઉમર વફાત કે વક્ત કરીબન ૬૩ સાલકી બયાનકી ગઈ હે. આપ આં હઝરત સલ૦ સે દો સાલ ચંદ માહ બાદ પયદા હુવેથે . ઓર યે અજીબ ઇતતિફાક હે કે આપ આં હઝરત સલ૦ કે બાદ

ઈતની મુદ્દત યાઅને દો સાલ ચંદ માહ ઝિન્દા રહે ઓર આં હઝરત સલ૦ કી ઉમર કે કરીબ પહોંચ કર આપને ઈનતેકાલ કિયા.

હઝરત અબુબકર સિદ્દીક રદી૦ કી વફાત પર તમામ મદીને મે કોહરામ મચ ગયા ઓર સહાબા પર વોહી હાલત તારી હુઈ જો આં હઝરત સલ૦ કી વફાત પર હુઈથી આપકી બેટી હઝરત આયેશા સિદ્દીકા રદી૦ કો સખ્ત સદમા પહોંચા ઓર ઉન્હોંને ફરમાયા.

" અય મેરે પ્યારે બાપ ! અલ્લાહ તઆલાને તુમારી નેક કોશીશેં કબુલ ફરમાઈ ઓર તુમકો દુનિયા ઓર આકેબતમે સુર્ખરૂ કિયા. તુમ દુનિયા કો ઝલીલ ઓર આખિરતકો અઝીઝ સમઝતે થે ઇસી વજેહસે તુમ દુનિયાસે પરહેઝ કરતેથે ઓર આખિરતકો હાસલ કરનેકી તરફ માયલ રહેતેથે. હઝરત રસુલલ્લાહ સલ૦કી વફાત હમારે લિયે સખ્ત મુસીબતથી મગર તુમારી મોતભી વયસીહી મુસીબત હે. યે હમારે લિયે દુસરા જાંકાહ હાદિસા હે. લેકિન અલ્લાહ તઆલાકી કિતાબમે વાઅદા દિયા ગયા હે કે જો શખ્સ મસાયબ મે સબ્ર કરે ઉસકો અલ્લાહ તઆલા અજ્રે અઝીમ અતા ફરમાવેગા. ઇસલિયે મેં ખુદાસે દોઆ કરતી હું કે અલ્લાહ તઆલા ઈસ મુસીબતમે

મુઝકો સબ્રે જમીલ અતા ફરમાવે. અયે મેરે બાપ ! અગર મે તુમારી ઝિન્દગીકી આરઝુ કરૂં તો ફુઝુલ હે ઓર અગર તુમ્હારી મોત પર ગિરયઓ ઝારી કરૂં તો વો બે સુદ હે, ઈસલિયે મે ઇન દોનોં ગેરમુફીદ બાતોંકો છોડ કર અલ્લાહ તઆલાસે તુમારે લિયે મગફિરત ઓર રેહમતકી દોઆ કરતી હું, અલ્લાહતઆલા તુમકો ગરીકે રેહમત કરે.”

હઝરત અબાબકર સિદ્દીક રદી૦કી વફાતકા સદમા તમામ સહાબાકે લિયે યકસાંથા. મગર માઅલુમ હોતાહે કે હઝરત અલી રદી૦ને ઈસ સદમેકો માઅલુમસે ઝિયાદા મેહસુસ કિયા. આપને જીસ વક્ત ખબર સુની ઉસી વક્ત રોતે હુવે ખલીફએ અવ્વલ હઝરત અબાબકર સિદ્દીક રદી૦ કે મકાનપર આયે. આપકે આંસુ બેઈખતિયાર જારીથે ઓર આપ દર્દ ભરે દિલકે સાથ યે કેહતે જાતેથે.

“ અય અબુબકર રદી૦ ! અલ્લાહ તઆલા તુમકો ગરીકે રેહમત કરે. તુમ પહેલે ઇસલામ લાને વાલેથે. તુમ બડે રાસિખુલએતિકાદ થેં, તુમારા ઇમાન નિહાયત મઝબુત થા, તુમ સચર ચશ્મથે, તુમ ઇસલામ કે હીમાયતી ઓર દિલી હમદર્દથે, તુમને રસુલલ્લાહ સલ૦ કી ઉસ વક્ત તસદીકકી જબકે લોગોંને ઉનકી તકઝીબકી, તુમને ઉનકી ઉસવક્ત ઈમદાદકી જબકે લોગોંને ઉનકો દુખ દિયા.

તુમને ઉનકી ઉસ્વક્ત દિલદારી ઓર ખબરદારીકી જબ દુસરોંને ઉનકો તકલીફ પર તકલીફ દી. તુમારા યે રવઇયા ઓર તુમારે અખલાક બિલકુલ રસુલે મકબુલ હઝરત મોહુમ્મદ સલ૦કે સાથ મશાબાહ થે. તુમારા બદન નહીફ થા, મગર દીન બડા કવી થા. તુમકો સબપર શરફ હાસલ થા. તુમારા દિલ શેરકી તરાહ થા. તુમ કિસી મુસીબતકે વક્ત નહીં ચિઝકે, તુમ કોહે વિકારથે, હવાદિસ ઓર પરેશાનીયોંકે ઝોંકે તુમકો ઝરા જુમબિશ ન દે સકતે થે. તુમારે દલાયલ કવી હોતે થે ઓર તુમારી રાય હમેશા સાયબ ઓર સલીમથી. તુમ મુસલમાનોંમે જલીલુલ કદ્ર થે. તુમકો કિસીકે માલપર તમે નથી. તુમ કોઇ કુઝુલ ખ્વાહિશ નહીં કરતેથે. અલ્લાહ કે નઝદીક તુમારા રૂતબા બડા બલંદ થા મગર મખલુકે અલ્લાહકે સાથ તુમ ખાકસારાના પેશ આતેથે. ઝેરદસ્ત તુમારે નઝદીક કવી થા. જબતક કે ઉસકા હક ઉસકો ન મિલ જાય ઓર ઝબરદસ્ત તુમારે નઝદીક ઝઇફ થા જબતકકે તુમ ઉસસે દુસરેકા હક ન દિલવા દો. હમકો તુમારી મોતકા સખ્ત સદમા પહોંચા હે. અલ્લાહ તઆલા ઇસ સદમેકે મુઆવિઝેમેં હમકો અજરે અઝીમ અતા ફરમાવે. હમકો ગુમરાહીસે મેહફુઝ રખે ઓર તુમકો અપની રેહમતકે સાયે મે લે લે."

હઝરત અલી કર૦કે બાદ હઝરત ઉમર રઝી૦ આયે

ઓર કેહને લગે. " અયે ખલીફતુર્રરસુલ ! તુમને કામકા બોઝ એક થકે હુવે શખ્સપર રખદિયા હે ઓર ઉનકા વાલી એક દરમાંદા શખ્સ કો મુકરર કિયા હે. અફસોસ કે તુમારા સાથી તુમસે દુર પડ ગયા ઓર કયોંકર વો તુમસે મિલ સકેગા ? "

હઝરત અબાબકર સિદ્દીક રદી૦ કે તીન બેટે થે. એક **અબદુલ્લા** જો આપકે ખિલાફતકે ઝમાનેમે ફોત હો ગયે થે. દુસરે **અબદુર્રરહેમાન** જો **ખાલિદ** બિન વલીદકે હમરાહ શામકે માઅરિકોંમેં એક જાંબાઝ ઓર શુજાઅ સિપાહી સાબિત હુવે ઓર જો ઇસ મોકેપર શામસે વા પિસ આગયે થે. તીસરે **મોહમ્મદ** જીન્હોંને ખલીફએ સિવુમ હઝરત **ઉસમાન** રદી૦ ઓર ખલીફએ ચહારૂમ હઝરત **અલી** કર૦કી ખિલાફતોંકે ઝમાનેમેં નુમાયાં હિસ્સા લિયા.

હઝરત અબુબકર સિદ્દીક રદી૦ને વસીયત કરદીથી કે જો કુછ મેરા અસાસા બાકી રેહ જાય વો સબકા સબ મેરે જાન શીનકો દિયા જાવે ઓર ઉસીપર અમલ કિયા ગયા.

બાબ ૧૮

હ૦ અબાબકર રદી૦ કી સીરત.

હઝરત અબાબકર સિદ્દીક રદી૦ કુરેશકે મુમતાઝ કબીલે બની તયમસે થે ઓર આપ સાતવીં પુશ્તમે આં હઝરત સલ૦કે સાથ મિલતે થે જયસે કે ઈસ કિતાબકે પહેલે હિસ્સે કે નોટમે ઝિક્ર કિયા ગયા હે. આપકા પહેલા નામ અબદુલ કાઅબા થા. આપ એક અચ્છે આલિમ, તારીખદાં ઓર બડે ઝીરક ઓર મોઆમિલા ફેહેમ થે. આપ નામી તાજીર ઓર બડે માલદાર આદમીથે. મકકેકે રઉસામે આપકો બડી ઈઝઝત ઓર તવકીર હાસલથી ઓર ઝુહુરે ઈસલામ કે વક્ત આપ મક્કે કે ચીફ મેજીસ્ટ્રેટ થે. ઉસ વક્ત કુરેશકે કબાયલમે સે હસ્બે ઝેલ કબીલે બડે મુમતાઝ સમઝે જાતે થે ઓર મક્કેકી હુકુમત ઉનમે મુનકિસમથી. યાઅને ૧, બનીહાશિમ, ૨, બની ઉમઈયા, ૩, બની નોફલ, ૪, બનીઅબદુદ્દાદર, ૫, બનીઅસદ ૬, બનીતયમ ૭, બનીમખઝુમ ૮, બનીઅદી ૯, બનીજમેહ, ૧૦, બની સેહેમ.

ઇન કબીલોમેં ઝેલકી હુકુમતેં તકસીમ થીં

૧. હાજીયોંકો પાની પિલાનેકી ખિદમત બનીહાશમકે સિપુર્દ થી. ઓર ઉસ વક્ત બનીહાશમમેસે પહેલે અબ્દુલ મુતતલિબ ફિર અબીતાલિબ ઓર ફિર હઝરત અબ્બાસ રદી૦ ઈસ ખિદમતપર મામુર રહે ઓર વો તમામ કબાચલે કુરેશકે બડે રઈસ ચાઅને સઈયદ સમઝે જાતે થે.

૨. બની ઉમઈયાકી તફ્વીઝમે એહલે મક્કેકા ઝન્ડા રહેતા થા જીસ્કા નામ અકાબ થા ઓર ઉસકા ઇનતિઝામ ઉસ વક્ત અબુ સુફિયાન કે મુતઅલલિક થા. વો તમામ કબાઇલે કુરેશકા કમાન્ડર ઈન ચીફ સમઝા જાતા થા.

૩. બની નોફલ કોમી ફંડ (રફાદા) કે તેહવીલદાર થે. યે ફંડ કુરેશકે ગુરબા ઓર મુસાફિરોંકી ઇમદાદ ઓર ખુરદો નોશમેં ખરચ કિયા જાતા થા. હરસબિન આમિર ઈસ ફન્ડકા અફસર થા.

૪. બની અબ્દુદદારમેસે ઉસમાન બિન તલહાકે સિપુર્દ કાઅબેપર ગિલાફ ચઢાના ઓર ઉસકી હિફાઝત યાઅને દરબાની કરનેકા કામ થા.

૫. બનીઅસદમેસે યઝીદ બિન ઝમઆ દારૂનનુદવા (કમીટી હોલ) કા મીર મજલીસ થા.

૬. બનીતયમમેસે હઝરત અબાબકર સિદદીક રદી૦

દીવાની ઓર ફોજદારીકે ચીફ મેજીસ્ટ્રેટ યાઅને અંહાલતુલ આલિયા થે.

૭. બનીમખઝુમમેસે ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ કે મુતઅલલિક સામાને જંગકી તઈયારી ઓર જંગકેલિયે નવબત બજાનેકા કામ થા. વો કબાઇલે કુરેશકે મહેકમે ટ્રાન્સપોર્ટકે આલા અફસર થે.

૮. બની અદીમેસે હઝરત ઉમર રદી૦ કે સિપુર્દ સફારતકા કામ થા ઓર કબાઇલે કુરેશકે આલા અફસરથે.

૯. બની જમહમેસે સફવાન બિન ઉમઈયા કે મુતઅલલિક (અઝલામ) તીરોંસે ફાલ લેનેકા ફયસલા સાદર કરનેકા કામ થા.

૧૦. બની સેહેમમેસે હારિસ બિન કયસ કે સિપુર્દ પબલિક ખઝાને કા ઈનતિઝામ થા.

બાવુજુદ ઈસકે એહલે મક્કાકી અખલાકી હાલત ઇનદીનોં બિલ ઉમુમ નિહાયત ગિરી હુઇથી મગર હઝરત અબાબકર સિદદીક રદી૦ અપની સોસાયટી કે તમામ એ-ચુબસે બિલકુલ પાકો સાફ થે ઓર બડે પાક દામન ઓર નેકોકાર મશહુર થે. આપ બડે મેહમાં નવાઝ થે. મોહતા જોંકી દસ્તગીરી કરતે થે, મુસીબત ઝદોંકી ઇમદાદ કરતેથે.

ઓર અબનાયે જીન્સકે સાથ નિહાયત ખુલ્ક ઓર એહસાન સે પેશ આતે થે.

આપકો આં હઝરત સલ૦કે સાથ બચપનસેહી ઉન્સ થા ઓર જબ આં હઝરત સલ૦ હઝરત ખદીજતુલ કુબરા રદી૦ કે સાથ શાદી કરકે ઈન્હીકે મકાનમે આ રહે તો હઝરત અબાબકર સિદ્દીક રદી૦ કો જો ઈસી મેહેલ્લેમેં રહેતે થે આં હઝરત સલ૦કે સાથ નિશસ્તો બરખાસ્ત કરનેકા ઓહોતહી ઝિયાદા મોકા મિલતા રહા. શાયદ કોઈ દિન ખાલી જાતા જીસદિન આંહઝરત સલ૦ ઓર હઝરત અબાબકર રદી૦મે મુલાકાત નહોતી. યે ખાલિસ મોહોબ્બત દિન બદિન તરક્કી કરતી ગઇ.

જબ આં હઝરત સલ૦ને હઝરત અબાબકર સિદ્દીક રદી૦ કો અપને રસુલલ્લાહ હોનેકી બશારત સુનાઇ તો આપને બિલા કિસી હિચકચાહટ ઓર તાઅજજુબકે આં હઝરત સલ૦ કી તસદીક કી. ઓર ઉસી વક્ત ઉનપર ઇમાન લે આયે. બાઅઝ મોઅરરિખ લિખતે હેં કે આં હઝરત સલ૦કી રિસાલતપર સબસે પહેલે ઈમાન લાનેવાલે હઝરત અબાબકર સિદ્દીક રદી૦ થે. મગર બાઅઝ લિખતે હેં કે સબસે પહેલે હઝરત ખદીજતુલ કુબરા રદી૦ ઈમાન લાઇં, ફિર હઝરત અલી કર૦ ફિર ઝયદ બિન હારિસ

જો આં હઝરત સલ૦ કે આઝાદ ગુલામ થે ઓર ઉનકે બાદ હઝરત અબાબકર રદી૦ ઈમાન લાયે. બાઅઝને ઇન અકવાલકી યોં તતબીક કી હે કે ઓરતોંમેં સે હઝરત ખદી-જતુલ કુબરા રદી૦ લડકોંમેંસે હઝરત અલી શેરેખુદા કર૦ ઓર મરદોંમેસે હઝરત અબાબકર સિદ્દીક રદી૦ પહેલે ઈમાન લાયે. લેકિન ઈન અકવાલકી ઇસસે ઝિયાદા અચ્છી તતબીક યોં હો સકતી હે કે હઝરત ખદીજતુલ કુબરા રદી૦ હઝરત અલી કર૦ ઓર હઝરત ઝયદ બિન હારિસ રદી૦ આં હઝરત સલ૦ કે ઘરકે લોગ થે ઇસલિયે ઘરસે બાહર જો શખ્સ આં હઝરત સલ૦ પર સબસે પહેલે ઇમાન લાયા વો હઝરત અબાબકર સિદ્દીક રદી૦થે. આં હઝરત સલ૦ને આપકા નામ બજાયે અબદુલ કાઅબાકે અબદુલ્લાહ રખા ઓર અતીક ઓર સિદ્દીકકા લકબ અતા ફરમાયા.

હઝરત અબાબકર સિદ્દીક રદી૦ને સિર્ફ અપને ઈસલામ લાને પરહી કિનાઅત નહીં કી બલકે ઇશાઅતે ઈસલામમે દિલોજાનસે કોશિશ શુરૂ કી. ચુનાંચે વો પાંચ આદમીયોંકો કાયલ કરકે આં હઝરત સલ૦કી ખિદમતમે લે ગયે જીનકે નામ યેહેં.

૧. સાઅદ બિન અબી વિકાસ રદી૦ જીસ્કી ઉમર ઉસવકત બમુશકિલ સોલા સતરા સાલકી થી ઓર જો આં હઝરત સલ૦કી વાલિદા માજીદા મરહુમાકા ભતીજા થા.

૨. ઝુબેર બિન અવામ રદી૦ જો સાઅદસે કુછ કમ ઉમરકા થા ઓર જો આં હઝરત સલ૦કી ફુફીકા બેટા થા.

૩. તલહા બિન અબદુલ્લા રદી૦ ઉમરમે ઝુબેર કે બરાબર થા ઓર હઝરત્ત અબાબકર રદી૦ કા કરીબી થા.

૪. હઝરત ઉસમાન બિન અફફાન રદી૦ જો બની ઉ-મઇયા કબીલેસે થે ઓર જીનકી ઉમર ઉસવકત તીસ સાલસે ઉપર ઓર ચાલીસ સાલસે કમથી, ઓર જો માંકી તરફસે અબદુલ મુતતલિબ કે નવાસે થે ઓર બડે દોલતમંદ થે.

૫. અબદુર રહેમાન બિન ઓફ રદી૦જો ઉમરમે આંહઝરત સલ૦ સે દસ સાલ છોટે થે ઓર બડે ઝીવજાહત ઓર માલદાર આદમી થે. અબુ ઉબેદા બિન જરરાહ રદી૦ભી અબદુર રહેમાન બિન ઓફ રદી૦કે સાથહી ઇમાન લાયે થે. હઝરત અબાબકર રદી૦ કી કોશિશસે યે ગિરોહ ઇમાન લાયા થા જો ઇસલામકી તવારીખમે બડા નામવર ઓર મુમતાઝ સાબિત હુવા.

હઝરત અબાબકર સિદદીક રદી૦ને અપના તમામ માલ ઇસિલામકી ખિદમત કે લિયે વકફ કર દિયા થા ઓર કઈ એક ગુલામોં કો જો મુસલમાન હો જાનેકી વજેહસે અપને મુશરિક માલેકોંકે હાથસે સખ્ત ઇઝાયેં ઉઠાતે થે ખરીદ કર આઝાદ કરદિયા. જીનમેં હઝરત બિલાલ રદી૦ જો ઇસિલામી જમાઅતકે મુઅઝઝન થે. આમિરબિન ફહીરા

જો હઝરત અબાબકર રદી૦ કા ગલ્લા ચરાયા કરતેથે ઓર જીન્હોંને હિજરતે નબવીકે વકત બડી જાંફિશાનીસે આં હઝરત સલ૦કી કાબિલે કદર ખિદમત અદાકી થી ઓર અબ-દુલ્લા બિન મસઉદ રદી૦ જો આં હઝરત સલ૦કે જાંનિસાર ખિદમત ગુઝાર થે બડે મશહુર હેં.

હઝરત અબાબકર રદી૦ તમામ મસાંયબ ઓર તકા-લીફ મેં આં હઝરત સલ૦ કે રફીક રહે. આપને એક લમહે કે લિયેભી આં હઝરત સલ૦કી મુફારિકત ગવારા ન કી ઓર આખિર આં હઝરત સલ૦કે સાથહી હિજરત કરકે મદીને પહોંચે. તમામ ગઝવાતમે હઝરત અબુબકર રદી૦ આંહઝરત સલ૦કે બોડી ગાર્ડ રહે ઓર દુશમનોંસે આપકી હિફાઝત કરતે થે. જબ કોઇ દુશમન મોકા પાકર આં હઝરત સલ૦ પર હમલા આવર હોતા તો આપ સીના સિપર હોકર ઉસસે મુકાબિલા કરતે ઓર આં હઝરત સલ૦ કો ગઝન્દ પહોંચને ન દેતે. ઈબતિદાએ ઇશાઅતસે લેકર આં હઝરત સલ૦કી વફાત તક યે દોનોં મુકદદસ વુજુદ બાહમ શીરો શકર રહે.

હઝરત અબાબકર રદી૦ કે ખિલાફત પર બેઠતેહી સિવાયે મદીના મુનવ્વરા, મક્કા મોઅઝઝમા ઓર તાયફ કે તમામ અરબ કે લોગ મુરતદ હો ગયે થે ઓર કઈ એક ઝુંદદઈયોને નુબુવ્વત ઉઠ ખડે હુવે જીનકા મુખતસિર

. ઝિક્ર આગે આ ચુકા હે. અયસી હાલતથી જયસે કે ઇબ-તિદાએ ઇસલામમે આંહઝરત સલ૦ કે પેશ આઇથી મગર હઝરત અબુબકર સિદ્દીક રદી૦ એક લમહેકે લિયે ભી ન ઘભરાયે. આપને ગ્યારા દસ્તે ફોજકે તઇયાર કર લિયે ઓર હરેક દસ્તા એક અફસર કે માતેહત દેકર ચારોં તરફ અરબમે રવાના કર દિયા.

પહેલા દસ્તા ખાલિદ બિન વલીદકી માતેહતીમે તલીહા બિન ખવેલ્દ અસદીકે મુકાબિલે પર જીસને નબુવ્વતકા દાઅવા કિયા થા ઈરિસાલ કિયા ઓર હુકમ દિયા કે ઈસિ તરફસે ફરાગત પા કર માલિક બિન નવેરાહ કી સરકોબી કો જાના.

દુસરા દસ્તા અકરમા બિન અબી જેહેલકી માતેહતીમે મુસયલમા કઝઝાબકે મુકાબિલ રવાના કિયા જીસને નબુવ્વતકા દાઅવા કરકે એક કસીર જમાઅત અપને સાથ ફરાહમ કરલી થી. તીસરા દસ્તા શરજીલ બિન હસનાકી માતેહતીમે દેકર ઉસકો અકરમા બિન અબી જેહેલકી ઇમદાદ પર રવાના કિયા. ચોથા દસ્તા ઉમરૂ બિન આસ કી માતેહતીમેં કબીલએ કઝાઆકી તરફ ભેજા. ઇસી તરાહ ગ્યારા સરદારોંકો મુખતલિફ કબીલોંકી તરફ થામા, યમન, હઝરમુત, અમાન, બેહરેન વગયરા ઇલાકોંમેં ઇરસાલ કિયા. ગોયા તમામ અરબમે ઇસલામી લશકર ફયલા

દિયા ઓર ખુદ મદીનેકી હિફાઝત કરને લગે. ઈતનેમે બની ગતકાન, બની અસદ ઓર બની તય વગેરા કબીલોંને પેશ કદમી કરકે મદીને પર ચઢાઈ કરદી. મગર હઝરત અબાબકર રદી૦ ને હઝરત અલી કર૦ ઓર ઝુબેર ઓર તલહા રદી૦ કે સાથ બ નફ્સે નફીસ મદીનેકે બાહર નિકલકર દુશમનોંકો ફાશ શિકસ્તદી ઓર કઈ એકકો કત્લ કરકે ઉનકો તિતર બિતર કર દિયા.

કબાઇલે અરબમે સબસે બડા માઅરિકા એહલે ઈસ્લામકો મુસયલિમા કઝઝાબ કે સાથ યમામા મે પેશ આયા. અકરમા બિન અબુ જેહેલને શરજીલકા ઇનતિઝાર કિયે બગેર લડાઇ શુરૂ કર દી. મુસયલિમા કે હમરાહ કસીર ફોજથી ઓર કોમ બની હનીફ બડી જંગજુ ઓર સખ્ત લડાકી થી. અકરમા ગો જાન તોડ કર લડા મગર ઉસકી કુછ પેશ ન ગઈ ઓર ઉસને શિકસ્ત ખાઇ. જબ ખલીફએ અવ્વલ હઝરત અબાબકર સિદ્દીક રદી૦ કો ઈસ બાતકી ઈતતિલાઅ મિલી તો આપને અકરમા કી જલ્દ બાઝી પર નારાઝગીકા ઇઝહાર કરકે ઉસકો હુકમ ભેજા કે તુમ અપને બાકી માંદા હમરાહીયોંકો લેકર અમાનકી તરફ ચલે જાવ. ઓર ખાલિદ બિન વલીદ કો જો તલીહા બિન ખવેલ્દ કો ભગા કર ઓર માલિક બિન નવીરા કો કત્લ કરકે અપની મુહીમ્સે ફારિગ હો ચુકેથે મુસયલિમા કઝઝાબ કે મુકાબિલે

પર રવાંના કિયે ઓર શરજીલ બિન હસના કો લિખ ભેજા કે ખાલિદ બિન વલીદ કે લશકર કે સાથ શામિલ રહે.

જબ ખાલિદ બિન વલીદ યમામેમે પહોંચે :તો મુસયલિમા બડી જમીઅતકે સાથ જીસ્કી તેઅદાદ ચાલીસ હઝાર બ્યાન કી ગઇ હે મુકાબિલે કે લિયે નિકલા. લડાઇ બડી ખુંરેઝ હુઇ ઓર તરફૈનકે બ કસરત આદમી મકતુલ હુવે મગર આખિરકાર મુસયલિમા* કતલ હુવા ઓર મયદાન ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ કે હાથ રહા. ઈસી અરસે મે તમામ દસ્તે હરએક મોકે પર ગાલિબ આયે ઓર અરબકે તમામ કબાઈલ અઝ સરે નવ ઇસલામકે તાબેદારો મુતીઅ હો ગયે ઓર ઈરિતદાદ છોડ કર અયસે પકકે મુસલિમ બન ગયે કે ઈસલામકી ખિદમત અદા કરનેમે જાનો માલ ખરચ કરને પર તઇયાર હો ગયે.

ખલીફએ અવ્વલ રદી૦ કે ઓહોદકી ફુતુહાતકા જો મુલ્કે શામમે હુઈં. મુફસ્સિલ ઝિક્ર આ ચુકા હે. સરહદે ઈરાન યાઅને ઈરાકે અરબીમે જો ફુતુહાત ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ને કીં ઉનકા ઝિક્ર ફતહે ઈરાકકી ઝિમન મેં મુફસ્સિલ કિયા જાયગા.

---

* એક રિવાયત હે કે મુસયલિમા કઝઝાબ કો ઉસી હબશીને ઉસી હરબેસે કત્લ કિયા જીસ હરબેસે ઉસને જંગે ઓહોદમેં હઝરત હમઝા રદી૦ શેરે ખુદાકો છુપ કર શહીદ કિયાથા.

જબ જંગે યમામામે બોહોતસે હાફિઝે કુરઆન સહાબી શહીદ હો ગયે તો ખલીફએ અવ્વલ રદી૦ ને મુનાસબ સમઝા કે કુરઆન કો જમે કરકે કલમબંદ કરદે. દરઅસ્લ આં હઝરત સલ૦ કી ઝિન્દગીમેં હી આયાતકી તરતીબ ઓર સુરતોંકી તકમીલ હો ચુકીથી. બાઅઝ સહાબી યોં કો એક એક દો દો યા ઝિયાદા સુરતેં હિફઝ થીં ઓર બાઅઝકો તમામ સુરતેં કુરઆને મજીદકી અઝબર યાદ થીં, અલાવા ઇસકે તમામ સુરતેં મુતફરરિક તોર પર આં હઝરત સલ૦ ને લિખા રખી થીં, હઝરત અબુબકર રદી૦ ને સિર્ફ ઇતના કિયા કે તમામ સુરતોંકો જમે કરકે એક જીલ્દકે અન્દર કલમબંદ કર દિયા. હઝરત અબાબકર સિદ્દીક રદી૦ ઇસલામમે પહેલે શખ્સથે જીન્હોંને બિલા તઝબઝુબ ઇસલામ કુબુલ કિયા. વો પહેલે શખ્સ હેં જો ખલીફા કહેલાયે, વો પહેલે શખ્સ હેં જીન્હોંને ગેર મુલકોં સે ખિરાજ લિયા ઓર વો પહેલે શખ્સ હેં જીન્હોંને બયતુલ માલ (પબલિક ટ્રેઝરી) કી બુનિયાદ રખી.

યે કમ તાઅજજુબ ઓર હયરતકી બાત નહીં કે વો શખ્સ જો તમામ અરબકા હુકમરાન થા, જો હુકુમત યાઅને તમામ અરબ પર કિસી બાદશાહકો પયદાયશે આદમસે લેકર આજતક નસીબ ન હુઇથી, જીસકી ઝફર-મોજ ફોજ ઇધર શામ ઓર ઉધર ઇરાકમેં ફતેહ પર ફતેહ

પા રહીથી, જીસ્કે રોઅબ ઓર દેહશતસે શાહે ઈરાન ઓર શાહે રૂમ અપને અપને તખ્ત પર લરઝાં વ તરસાંથે ઓર જીસ્કે નામસે યે તાકતવર ઓર ઝબરદસ્ત સલતનતેં બે ઈખ્તિયાર કાંપ રહીથીં વો પુર જલાલ ઓર પુર હયબત બાદશાહ ઇબતિદાએ ખિલાફતમે દિનકે વક્ત ઉમુરે સલતનસે કુછ ફરાગત હાસલ કરકે ઉસી ગલીયોંમે જહાં વો ઝબરદસ્ત ઓર તાકત વર અસાએ શહેનશાહી હાથમે લિયે હોતાથા કુછ સોદાગરીકા સામન કાંધેપર ડાલે બે તકલ્લુફ બેચતા ફિરતા થા. ઇસતરાહ જો કુછ નફા પયદા કરતા વો અપને અયાલ કી પરવરિશ મેં સર્ફ કરતા થા ઓર યે ઇસ નામવર સુલતાને અરબકા ઝરીયએ મઆશ થા.

ઈસ પુર શિકોહ ઓર કોહે વિકાર બાદશાહ કે ચીફ સ્ટેટ કાઉનસિલર્સ (આલા મુશીરાને સલતનત) યાઅને હઝરત ઉમર રદી૦ જો લોર્ડ ચીફ જસ્ટીસ (આલા અફ્સરે અદાલતુલ આલીયા) ઓર હઝરત અબુ ઉબેદા રદી૦ જો ઇબ્તિદામેં લોર્ડ ઑફ ટ્રેઝરી (આલા અફસરે બયતુલ માલ) ઓર હઝરત અલી કર૦ ચીફ સેક્રેટરી થે ઓર હઝરત ઊસમાન રદી૦ ઓર હઝરત ઝયદ બિન સાબિત રદી૦ જો ચીફ સેક્રેટરી કે નાયબ થે. ઈનમેં સે કોઇ એક ભી તનખ્વાહ ન લેતા થા ઓર અપની અપની મઆશકે લિયે અલગ કારોબાર કરતે થે.

જબ સહાબએ કિરામ રદી○ ને દેખા કે ઉમુરે સલ-તનત કા બોઝ દિન બદિન ઝિયાદા બઢતા જાતા હે ઓર ખલીફએ અવ્વલ હઝરત અબાબકર સિદ્દીક રદી○ કો અપને કારોબારકે લિયે ફુરસત નહીં મિલતી તો ઉન્હોંને કહા કે "આપ અપને ઝાતી મસારિફ કે લિયે બયતુલ માલસે કુછ રોઝાના નકદી લે લિયા કરેં" ઈસપર હઝરત અબાબકર સિદ્દીક રદી○ ને સિર્ફ ઈસી કદર બયતુલ મા-લસે રોઝીના લેના શુરૂ કિયા જો ઉનકી નિહાયત સાદા ગુઝરાન કે લિયે ભી બ મુશકિલ કાફી હોતા થા. એકદિન ઈસ અઝીમુસ્શાન શહેનશાહ કી બીબી (શહેનશાહ બેગ-મ)ને કહા.

"મેરા દિલ મિઠાઇ ખાનેકો ચાહતા હે" શહેનશાહને અપની બેગમકો જવાબમે કહા.

"મેરે પાસ કુછ નહીં જીસ્સે મિઠાઈ ખરીદ લાઉં" બેગમને કહા

"અચ્છા આઇંદા મેં અપને રોઝીને મે સે થોડાસા હર રોઝ બચાયા કરૂંગી તાકે કભી દિલ ચાહે તો મિઠાઈ વગયરા ખરીદ લાયા કરેં" શહેનશાહને કહા.

"અચ્છા બચાયા કરો."

ઇસ પર બેગમને હરરોઝ થોડા થોડા બચાના શુરૂ કિયા. જબ એક ખફીફસી રકમ જમે હો ગઈ તો બે નફસ શહેનશાહને વો રકમ બેગમસે લેકર બયતુલ માલમે જમા કરા દી ઓર કહા.

"જીસકદર હમારે રોઝાના ગુઝારેસે બચ સકતા હે ઉસકે લેનેકા હમકો કોઈ હક નહીં. કયોં કે હમારા રોઝીના કોમી ખઝાનેસે આતા હે ઓર જો કુછ હમારે ખર્ચસે બચ રહા હે વો કોમકા માલ હે ઓર ચુંકે ઓર ઇતના હમારે ખર્ચ સે બચ સક્તા હે ઇસલિયે આઈંદા ઇસી હિસાબ સે હમ કમ રોઝીના લિયા કરીંગે." ચુનાંચે આપને ઇસી અનદાઝેસે અપના રોઝીના કમ કર દિયા. વફાતકે વક્ત આપ કો યે રોઝીના લેના ભી શાક ગુઝરા તો આપને વસીયતકી કે "જીસ કદર રૂપીયા મેં ને બયતુલ માલસે અપને ઝાતી ખર્ચ કે લિયે લિયા હે વો સબ હિસાબ કરકે ઇતની રકમ મેરા મકાન બેચ કર બયતુલ માલમેં દાખિલ કી જાયે." હઝરત અબાબકર સિદ્દીક હરેક અમ્રકા ફયસલા કરને કે વકત હમેશા કિતાબુલ્લાહ ઓર રસુલલ્લાહ કો પેશે નઝર રખતે થે અગર કોઈ અનોખા અમ્ર પેશ આ જાતા તો ઉસવક્ત હુકમે ઇલાહી કે મુજબ સહાબાસે મશવિરા લેતેથે. ઇસી મશવિરેકા દુસરા નામ ઇજતિહાદ હે.

આપકે અકવાલ મે સે યે દો કોલ આબે ઝરસે લિખનેકે કાબિલ હેં.

૧, આઅમાલે સાલિહા મસાયબ કે શદીદ સદમોં સે ઇનસાન કો યકીનન મહેફુઝ રખતે હેં.

૨, મોત જબ તક દુર હોતી હે સખ્ત તરીન દિખાઈ દેતી હે લેકિન જબ આ જાતી હે તો સેહેલ તરીન હો જાતી હે.

બાબ ૧૯

હ૦ અ'બાબકર રદી૦ કી ફઝીલત.

ખુલ્ફાએ રાશેદીન યાઅને ચાર યાર કિબાર મેં એક કો દુસરે પર ફઝીલત દેનેકા મસઅલા દુનિયાએ ઈસલા-મમેં ખતરનાક તફરિકે કા મુજબ રહા ઓર અબતક હે. બાઅઝને એક ખલીફે કો દુસરે ખલીફે પર બહમા વુજુહ ઈસકદર ફઝીલત અતાકી કે દુસરે કી સિફાત કો બિલકુલ પસે પુશ્ત ડાલ દિયા. હાલાં કે અગર તારીખી શહાદત કો ઈસ બાતકા મીઆર કરાર દિયા જાયે તો સાફ સાબિત હોતા હે કે ઈન મે સે હરેક મે એક એક ખાસ સિફત ઈસ કદર કમાલ કો પહોંચી હુઈ થી કે ઈસ લિહાઝ સે ઇસકો દુસરોં પર ફોકીયત હાસલથી. ઇસસે યે મુરાદ નહીં કે ઇનમે બાકી સિફાત મફકુદ થીં બલકે ઇનમેં સબ સિ-ફાત મોજુદ થીં મગર એક એક ખાસ સિફત ઈસ કદર બઢી હુઈથી કે દુસરોં પર ઇસકો તરજીહ હાસલથી યા યું સમઝો કે બારી તઆલા કી સિફાતે કામિલા કે મઝહર **આં** હઝરત સલ૦ થે ઓર યે ચારોં મિલકર **આં** હઝરત **સલ૦**કી સિફાતે કામિલા કા મઝહર થે. યાઅને હઝરત

અબાબકર સિદ્દીક રદી૦ ઈમાનમે સબસે અફઝલ થે, હઝરત ઉમર રદી૦ સિયાસતે મુલ્કી મેં, હઝરત ઉસમાન રદી૦ હયામેં, ઓર હઝરત અલી શેરે ખુદા કર૦ શુજાઅત મેં. બાકી ખુલફા કી સિફાતકા ઝિક્ર તો ઉનકી સીરતોં મેં કિયા જાયગા, યહાં સિર્ફ હઝરત અબાબકર સિદ્દિક રદી૦ કી કામિલ સિફત કા ઝિકર કિયા જાતા હે.

હઝરત અબાબકર સિદ્દીક રદી૦ કા ઇમાન હકકુલ યકીન કે દરજ્જે પર પહોંચા હુવા થા ઓર યે મરતબા ઉનકો ઉસવક્ત હાસલ હુવા જબ કે વો આં હઝરત સલ૦ કે હમરાહ મક્કે સે રાત કો ખુફિયા નિકલ કર ગારે સુર મેં જા છુપે થે. મુશરિકીને મક્કાને જબ કરાર કે મુજબ આં હઝરત સલ૦ કે મકાન પર આપ કો કત્લ કરને કે ઇરાદે સે હમલા કિયા ઓર દરવાઝે તોડકર મકાન કે અન્દર ઘુસ ગયે તો ઉન્હોંને બજાએ આં હઝરત સલ૦ કે હઝરત અલી કર૦ કો ઉનકે બિસ્તર પર સોતે પાયા. મુશરેકીન માયુસ હોકર સખ્ત ગઝબમે આયે ઓર ઉન્હોંને ફિલફોર કઈ એક સવાર આં હઝરત સલ૦ કે તઆકુબમે રવાના કિયે. ઇન-મેસે કઈ એક સવાર ઇસી પહાડી પર આપકો ઢુંઢને લગે જીસકી ગારમે દોનોં રફીક છુપે હુવે થે. મુશરેકીન કે કદ-મોંકી આહટ, ઉનકી તલવારોં કી ઝનકાર ગાર કે અન્દર સુનાઇ દે રહી થી હઝરત અબુબકર રદી૦ અપને આપકો

ઈસિ નાંઝુક હાલતમે પાકર ઓર ઇસ ખોફ સે કે મુશરેકીનકે હાથસે આં હઝરત સલ૦ કો અઝીયત ન પહોંચે ઝાર ઝાર રોને લગે. યે અયસા નાઝુક વક્ત થા કે દિલેર સે દિલેર ઓર શુજાઅસે શુજાઅ આદમીકા ઝોહરા ભી આબ હો જાતા હે મગર આં હઝરત સલ૦ ને ઉસ વક્ત જબ કે ઝાહિરા તોર પર ઉનકે મુશરેકીન કે હાથ પડનેમેં ચંદ મીનટોં કી દેર થી, બડે ઈસતિકલાલ કે સાથ અપને યારે ગાર કો ફરમાયા.

"લા તહઝન ઈન્નલલાહા મઅના" (મત ઘબરાવ અલ્લાહ હમારે સાથ હે) યે એક ઝબરદસ્ત પેશ ગોઈથી જો અયસે મુખાલિફ હાલાતમે કી ગઈ. આં હઝરત સલ૦ કે યે અલફાઝ ફરમાને કે સાથ હી અલ્લાહ તઆલાને હઝરત અબાબકર રદી૦ પર સકીનત નાઝિલ ફરમાદી. યે સકીનત કયાથી ? બસ યેહી કે અલ્લાહ તઆલાને હઝરત સિદદીક રદી૦ કે સામને સે તમામ પરદે ઉઠા દિયે ઓર ઈન્હે ઈસ મિસ્કીન બેકસ શખ્સ કી જીસકી જાન કે લાલે પડે હુવે થે આયંદાં હાલત દિખલા દી. ઇન કો મુશાહિદા કરા દિયા કે જીસ શખ્સ કો તુમ અયસી નાઝુક હાલતમે પા રહે હો ઓર જીસકો અઝીયત પહોંચને કે ખ્યાલ સે તુમ ઈતની ગિરયઓ ઝારી કર રહે હો ઉસ્કો તો હમ અયસા અઝીમુશ્શાન ઓર પુર જલાલ શહેનશાહ બનાને વાલે હેં, તુમ ઉસ્કે લિયે ઘબરાતે કયોં હો.

હઝરત અબાબકર સિદ્દીક રદી૦ કા યે મુશાહિદા બ અયનહુ અયસા થા જયસા કે હઝરત ઇબ્રાહીમ અલ૦ ને અર્ઝકી કે “ અય મેરે અલ્લાહ મુઝકો દિખા કે તુ મુર દોં કો ઝિન્દા કિસ તરાહ કરેગા. ? ” અલ્લાહ તઆલાને કહા કે “ અય ઇબ્રાહીમ ! કયા ઈસ બાત પર તેરા ઇમાન નહી કે મૈ મુરદે ઝિન્દા કર સક્તા હું ” હઝરત ઇબ્રાહીમ અલ૦ ને કહા “ મેરા ઈમાન તો હે લેકિન મે ઇતમિનાને કલ્બ ચાહતા હું ” ઇસ પર અલ્લાહ તઆલાને ઉનકો મુરદા ઝિન્દા કરનેકા મુશાહિદા કરાકે ઉનકા ઇતમિનાને કલ્બ કર દિયા. વહાં ઇતમિનાને કલ્બકા લફ્ઝ આયા હે, યહાં સકી-નતકા ઇસતેઅમાલ હુવા હે. દોનોં મરાદફ હેં ઓર એક હી માઅને રખતે હેં. ઈસ તરાહ જો દરજા હકકુલ યકીન કા હઝરત ઈબ્રાહીમ અલ૦ કો ઈનાયત હુવા થા વોહી મરતબા હઝરત અબાબકર મેં કામિલ બલકે અકમલ તોર પર દિયા જીસ્કા ઝિક્ર ઝેલ મેં કિયા જાતા હે.

૧, આં હઝરત સલ૦ ને અપની વફાતસે થોડે દિન પહેલે એક લશકર સરહદે શામ પર ભેજના તજવીઝ કિયા થા. લશકર મદીને કે બાહર જુરફ મકામ કે કેમ્પ મેં જમે થા. ઝયદ બિન હારિસ જો જંગે મુતામે શહીદ હુવે થે ઓર આં હઝરત સલ૦ કે આઝાદ શુદા ગુલામ થે ઈ-નકે બેટે ઉસામા કો લશકરકે સિપેહ સાલાર મુકરર કરકે

આં હઝરત સલ૦ ને કુચ કરને કા હુકમ દે દિયા થા કે ઉસી વક્ત આં હઝરત સલ૦ સખ્ત બીમાર હો ગયે. ઉસામા રદી૦ ઓર ઉનકે ચંદ હમરાહી યે ખબર સુન કર કેમ્પ સે મદીને મે આ ગયે. જબ આં હઝરત સલ૦ કો બીમારી સે કિસી કદર ઇફાકા હો ગયા તો ઉસામા વાપિસ કેમ્પ મે ચલે ગયે ઓર કુચ કી તઇયારી કરને લગે. ગાલ્બન ઉસી વક્ત આં હઝરત સલ૦ કી વફાત કી ખબર ઇનકો પહોંચ ગઈ ઓર લશકર કે સરદાર ફિર મદીને મે આ ગયે.

જબ હઝરત અબાબકર સિદ્દીક રદી૦ કો ખલીફા નામઝદ કિયા ગયા ઓર મદીનેમે ઇતતિલાઅ પહોંચી કે આં હઝરત સલ૦ કી વફાતકી ખબરસે અરબ કે કબીલોંમે શોરિશ બપા હો ગઈ હે તો તમામ સહાબા રદી૦ને મિલ કર હઝરત અબાબકર રદી૦કો યે મશવિરા દિયા કે "ઉસામા કે લશકર કો રોકલેં ઓર ઉસકો મદીનેકી હિફાઝતકે લિયે રખલેં." બેશક દુર અનદેશી ઓર મુલકી મસલેહત ઇસી બાતકી મુક્તઝીથી કે આયસાહી કિયા જાયે ઓર અગર કોઈ ઓર શખ્સ ખલીફએ અવ્વલ રદી૦કી જગા પર હોતાતો અયસાહી કરતા મગર ખલીફએ અવ્વલ રદી૦ને તમામ મુલકી મસાલેહ, દુર અનદેશી, હિઝમ, એહતિયાત ઓર સયાસી બસીરતકો બાલાએ તાક રખકર ઓર સિર્ફ ઉસ કામિલે અકમલ ઇમાનકો મદદે નઝર રખ

કર તમામ સહાબાકી મુતતફિકા રાયસે ઇખતિલાફ કિયા ઓર કહા. "ખ્વાહ કુછહી હો મે ઈસ લશકરકો જીસે આં હઝરત સલ૦ને સરહદે શામપર જાનેકા હુકમ દે રખા હે હરગિઝ રોક નહીં સકતા. ખ્વાહ હમકો કયસી મુસીબતકા સામના હો, ખ્વાહ હમપર કયસા તુફાન નાઝિલ હો, મગર ઇસ લશકરકો સરહદે શામપર ઝુરૂર જાના હોગા."

તમામ અકાબર સહાબી આપકા યે ઇસતિકલાલ ઓર પુખતા ઇમાન દેખકર ચુપ હો ગયે ઓર દમ બખુદ રેહ ગયે. ફિર બાઅઝને કહા કે "અચ્છા અગર આપ લશકરકો રોકનેકા હુકમ નહીં દેતે તો કમ અઝ કમ ઉસામાકી જગે કોઈ મુસિન તજરૂબેકાર રઈસ સિપેહ સાલાર મુકરર ફરમાવેં" ઇસપર આપ જોશમે આ ગયે ઓર ફરમાયા.

"અય લોગો! તુમ મુઝે બુરા મશવિ..ા દેતેહો કે જીસ શખ્સ કો આં હઝરત સલ૦ને ખુદ અપને હાથ મુબારકસે અમારતકા અલમ દિયા હે ઉસકો તબદીલ કરકે મેં ઓર કિસીકો અમીરે લશકર કરૂં? બસ જો કુછ આં હઝરત સલ૦ કર ગયે હેં મે ઉસકે ખિલાફ કુછ નહીં કરૂંગા." યે કેહકર ખુદ ઉસામાકે હમરાહ લશકર ગાહમેં ગયે ઓર લશકરકો કુચ કરનેકા હુકમ દિયા. ઉસામા જબ ઘોડે પર સવાર હુવે તો આપ ઉનકી રકાબ પકડકર કુછ

દુર તક ઉનકે હમરાહ ગયે. ઉસામાને હરચંદ ચાહા કે વો ઘોડે સે તાઅઝીમન ઉતર આયે મગર આપને ઉનકો ઉતરને ન દિયા ઓર કહા. "મે જીતને કદમ તુમારે હમરાહ જા રહા હું ઉતને કદમ મે બેહીશ્તકી તરફ બઢ રહા હું" ફિર આપને ઉસામાકો કહા. "હઝરત ઉમરકી મુઝે મશવિરેકે લિયે ઝુરૂરત હોગી લેકિન ઉનકા નામ ઈસ લશકરકે સિપાહીયોંમે દરજહે ઓર મે અપને ઈખ્તિયારસે ઉનકો રખ નહીં સકતા કયોંકે ઈસ વકત વો તુમારે માતેહત હેં ઓર તુમકો ખુદ રસુલે અકરમ સલ૦ને ઈસ લશકરકા સિપેહ સાલાર મુકરર કિયા હુવા હે, અગર તુમ મુનાસબ સમઝો તો ઈનકો મેરે પાસ છોડ જાવ" ઉસામાને બડી ખુશીસે ઈજાઝત દેદી.

૨, જબ આં હઝરત સલ૦કી વફાત પર અરબકે કબીલે મુરતદ હો ગયે તો ઉનમે અકસર કબીલે અયસેથે જીન્હોંને ઝકાત દેનેસે ઈનકાર કર દિયા થા ઓર કેહતે થે કે હમ નમાઝેં તો પઢ લિયા કરીંગે મગર હમ ઝકાત નહીં દિયા કરીંગે. ઇસપર સહાબા ઓર ખુસુસીયતકે સાથ હઝરત ઉમર રદી૦ને બ નઝરે માલ અનદેશી હઝરત ખલીફએ અવ્વલ રદી૦સે અરઝકી "આપ ઈન લોગોંસે નર્મ બરતાવ કરેં તાકે યે બેદીન હોકર હલાક ન હો જાયેં, ઓર મુલ્કમે ફિતનઓ ફસાદકી આગ ભડકકર ઈસલામકો

સદમા ન પહોંચાયે." હાલાં કે હઝરત ઉમર રદી૦ એહ-કામે શરીઅતકી પાબંદી કરાનેમે બડે સખ્ત મશહુર થે મગર ઈસ મોકેપર તમામ અરબમે શોરિશ બરપા દેખકર વોભી ઘભરા ગયે ઓર ખલીફએ અવ્વલકો નરમી ઓર ચશ્મ પોશીકી સિફારશ કરને લગે, મગર હઝરત અબાબકર સિદદીક રદી૦ને નારાઝ હોકર ફરમાયા.

"મુઝકો અયસે બુરે મશવિરે કયોં દેતેહો. યદ રખો કે અગર યે લોગ ઇસ ઝકાતકે માલમેસે જો વો આં હઝરત સલ૦ કે વકતમે દેતે થે ઉંટ બાંધનેકી રસ્સીભી કમ કરીંગે તો મે ઈનસે બરાબર જીહાદ કરૂંગા. ખ્વાહ તુમ સબકે સબ મુઝકો છોડદો ઓર મે તનહા રેહ જાઉં તો ભી મે તને વાહિદ ઈનકે મુકાબિલે પર તલવાર ખીંચે રખુંગા ઓર બરાબર મુકાબિલા કરતા રહુંગા જબતક મે કત્લ ન હો જાઉં"

યે સુનકર હઝરત ઉમર રદી૦ દમ બખુદ હો ગયે. ઓર વો ફરમાતે હેં કે હમ સબકી રાયે મુરતદીનકે સાથ નર્મ બરતાવ કરનેકીથી મગર અલ્લાહ તઆલાને અબુબકરકા સીના ખોલકર હમ સબકો ઉસ ગલતીસે બચાલિયા, જો રસુલે અકરમ સલ૦કે એક તાકીદી હુકમકો ઝેરોઝબર કરનેમે હમસે હો ચલી થી."

હઝરત અબાબકર સિદદીક રદી૦કા સીના અબ કયા

ખુલનાથા દો ગારે સુર મે હી ખુલ ચુકાથા ઓર યે મોઆમિલા ઈસકા એક તારીખી સુબુતથા.

૩, જબ ખાલિદ બિન વલીદને માલિક બિન નવીરા કો જો મુરતદ હો ગયા થા ઓર ઝકાત દેનેસે ઈનકાર કર બેઠા થા કત્લ કિયા તો હઝરત ઉમર રદ્દી૦ને ખલીફએ અવ્વલ રદ્દી૦કો કહા. " ખાલિદને એક મુસલમાનકો કત્લ કર દિયા હે ઉસસે કિસાસ લેના ચાહીયે " મગર હઝરત અબાબકર રદ્દી૦ને ન માના ફિર હઝરત ઉમર રદ્દી૦ને ઈસરાર કિયા કે કમ અઝ કમ ખાલિદકો બુલાકર ઉસસે જવાબ તો લિયા જાયે ઈસપર આપને ખાલિદ કો મદીનેમેં બુલાયે. જબ ખાલિદ બિન વલીદ હઝરત અબાબકર રદ્દી૦ કે રૂબરૂ હાઝિર હુવે તો આપને કહા.

" મુસલમાનૂ તુમ પર યે ઇલઝામ લગાતે હેં કે તુમને માલિક બિન નવીરા કો જો સચ્ચા મુસલમાન થા કત્લ કિયા હે " ખાલિદ બિન વલીદને ઈસકે જવાબમે યે ડિફેન્સ પેશ કિયા કે—

" અય ખલીફતુર રસુલ ! આપકો અછી તરાહ માલુમ હે કે રસુલે ખુદા સલ૦ને મુઝકો સયફુલ્લાહ કા ખિતાબ દિયા થા યે સહી નહીં ? " ખલીફએ અવ્વલ રદ્દી૦ને ફરમાયા.

" બેશક સહી હે " ઈસ પર ખાલિદને કહા.

" ક્યા આપ યકીન કર સકતે હેં કે જીસ શખ્સ કો રસુલે ખુદા સલ૦ ને સયફુલ્લાહ કા લકબ દિયા હો ઉસકી તલવાર (ઈલાહી તલવાર) કિસી સચ્ચે મુસલમાન કી ગરદન કાટ સક્તી હે ? " ખલીફ એ અવ્વલને યે સુનકર ફરમાયા.

" બેશક તુમ રાસ્તી પર હો, ઇલાહી તલવાર કિસી મુસલમાન કે ગલે પર નહીં ચલ સક્તી. ઇસ લિયે તુમ ઇલઝામસે બરી હો. "

આપકે નઝદીક ખાલિદ રઝી૦ કો ઇલઝામસે બરી કરને કે લિયે બસ યેહી દલીલ કાફીથી કે આં હઝરત સલ૦ ને ઈનકો સયફુલ્લાહ કા લકબ અતા કર રખાથા તો ઉનકે હાથસે કોઈ મુસલમાન કત્લ નહીં હો સક્તા.

૪, ઉસ વક્ત રૂમ ઓર ઈરાન કી દુનિયા ભરમે દો ઝબરદસ્ત સલતનતેં થીં જીનકે બિલ મુકાબિલ ઝાહેરી સાઝો સામાન કે લિહાઝસે અરબ સલતનત કી કુછ હકીકત નથી. તમામ સલતનતોંકા દસ્તુર હે કે જબ તક વો એક દુશમનસે નિપટ નહીં લેતીં દુસરે દુશમન કે સાથ લડાઇ નહીં છેડતીં, મશહુર તવારીખ નવીસ એડવર્ડ ગિબન લિખતા હે કે " રૂમી સલતનત બડી તાકત વર ઓર ઝબરદસ્ત સલતનત થી ઉસકે અઝીમ ફુતુહાત કે ઝમાને મે ભી ઉસકો કભી યે હીમ્મત ઓર હોસલા પયદા નહીં હુવા થા કે

એક દુશમન કે સાથ લડાઇ ખત્મ કરનેસે પહેલે દુસરે દુશમન કે સાથ આમાદએ જંગ હો ? મગર ખલીફએ અવ્વલ (રદી૦)ને ઉસ ઇમાની કુવ્વત કે ઝોર પર રૂમ ઔર ઇરાન દોનોં ઝબરદસ્ત સલતનતોં કે સાથ એક હી વક્ત મેં નિસબતન નિહાયત કલીલ ફોજ ઔર કમ સામાને હરબ કે સાથ લડાઇ શુરૂ કર દી, જો બાત ઉસુલે પાલિસી, (હિકમતે અમલી) સયાસી દુર અનદેશી ઔર જંગી બસીરત કે બિલકુલ ખિલાફ હે. મગર ખલીફએ અવ્વલ રદી૦કા **આં** હઝરત (સલ૦) કે ઇસ કોલ પર કામિલ ઇમાન થા કે કયસરો કિસરા કે ખઝાને મોમેનીન કે હાથ આઇંગે ઔર કિસરાકા મુલ્ક ઔર જાહોજલાલ પાશ પાશ હો જાયગા. ચુનાંચે ખાલિદ બિન વલીદ (રદી૦)ને ઉધર તો ઇરાક ફતેહ કરકે મદાયન કે મહેલાતે કિસરામે ઝલઝલા ડાલ દિયા ઔર ફિર શામ મે દમિશ્ક ફતેહ કરકે શાહે રૂમકા તખ્ત હિલા દિયા. ”

યે તારીખી સબુત હેં, જીનસે વાઝેહ હોતા હે કે હઝરત **અબાબકર** રદી૦ કો ઇમાનમે તમામ સહાબા પર ફોકીયત ઔર ફઝીલત હાસલ થી દર અસલ હઝરત **સિદ્દીક** રદી૦ કો **આં** હઝરત સલ૦ કે સાથ વોહી કુર્બ હાસલ હો ગયા થા જયસે કે ઝાહિર બીન આંખકે લિયે હઝરત બારી તઆલા ઔર **આં** હઝરત સલ૦ મે એક

નિહાયત બારીકસા પરદા (ફકાના કાબ કોસયને અવ અદના) રેહ ગયા થા. વયસેહી આં હઝરત સલ૦ ઓર હઝરત અબા બકર સિદ્દીક રદી૦ મે એક ખફીફ સા પરદા હાયલ થા. દેખને મે તો કાલિબ દો નઝર આતે થે મગર રૂહ એક થી. ઝાહિર દેખને વાલે આં હઝરત સલ૦ ઓર હઝરત અબાબકર સિદ્દીક રદી૦ કે દરમીયાન કોઇ હદો ફાસલ કરાર દેં તો દેં મગર હમેં તો ઇન દો મુકદ્દસ વુજુદોં મે કોઈ ફરક નઝર નહીં આતા. એક અમીન થા તો દુસરા સિદ્દીક ! ઇનમે ફર્ક હી કયા હો સક્તા હે.

બાબ ૨૦

ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ કી માઅઝુલી

જબ **ખાલિદ** બિન વલીદ રદી૦ કા કાસિદ ફતહે દમિશ્કકી ખુશખબરી લિયે હુવે મદીને મુનવ્વરામે પહોંચાતો ઈસ્કે પહોંચને સે ચંદ રોઝ પહેલે હઝરત અબાબકર સિદ્દીક રદી૦ કરીબન ઢાઈ સાલકી ખિલાફત કે બાદ તા. ૨૨ મી જમાદીઉસ્સાની સને ૧૩ હિજરીકો ઈસ જહાને ફાનીસે રેહલત[1] ફરમા ચુકેથે ઔર ઉનકી જગા હઝરત ઉમર બિન ખત્તાબ[2] રદી૦ ખલીફએ સાની નામઝદ હો ચુકેથે. દમિશ્કકા

૧ તારીખે આલમ જીલ્દ આઠકે ૧૪૧ મેં સફે મે લિખા હે કે ખલીફએ અવ્વલને ઉસી દિન જીસ દિન દમિશ્ક ફતેહ હુવા વફાત પાઈ.

૨. હઝરત ઉમર ખલીફએ સાની રદી૦ **આં** હઝરત સલ૦સે આઠવીં પુશ્તમે મિલતેહેં. યા અને કાઅબ કે દો બેટે થે. એકકા નામ મુરા થા જીસસે **આં** હઝરત સલ૦ ઔર હઝરત અબાબકર રદી૦કી શાખે ચલી ઔર કાઅબકે દુસરે બેટેકા નામ અદી થા. અદીકા બેટા કરત ઉસ્કા બેટા અબ્દુલ્લા ઉસકા બેટા રિયાહ, ઉસકા બેટા અબ્દુલ ઉઝ્ઝા, ઉસકા બેટા નફીલ, ઉસકા બેટા ખત્તાબ ઔર ખત્તાબ કે બેટે હઝરત ઉમર ફારૂક, રદી૦ થે.

કાસિદ ખત લિયે હુવે હઝરત ઉમર ખલીફ્એ સાનીકી ખિદમતમે હાઝિર હુવા ઓર આપને લિફાફેપર મરહુમો મગફુર ખલીફ્એ અવ્વલકા નામ પઢા તો ફરમાને લગે "ખલીફ્એ અવ્વલ રદી૦ તો વફાત પા ચુકે હેં ઓર ખિલાફતકા ગિરાંબાર બોઝ ઉમર પર ડાલ ગયે હેં અગર મેં અદાલત કરૂંગા તો નજાત પાઉંગા ઓર અગર કિસી અમ્ર મે કુસુર કરૂંગા તો હલાક હોઉંગા" ઈસકે બાદ આપને ખત પઢા ઓર ખુશ હુવે. ફિર જુમ્આકી નમાઝ કે બાદ વો ખત હાઝેરીન કો સુનાયા ઓર ફરમાયા કે.

"ખાલિદ બિન વલીદ કો લશકરે ઈસલામકી સરદારીસે માઅઝુલ કર કે ઉસકી જગા અબુ ઉબેદા બિન જર્રાહ કો અમીર મુકર્રર કરતા હું."

ઈસ પર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ કી કોમ બની મખઝુમ મે સે એક નવ જવાન શખ્સ બોલા.

"અય ખલીફ્એ સાની ! કયા આપ અયસે શખ્સ કો સરદારી સે માઅઝુલ કરતે હેં જીસને મુલ્કે શામમે ઈસલામકા નામ રોશન કિયા હે ઓર દુશમનોં કે દિલોંમે હયબતે ઈલાહી ડાલ દી હે ઓર ઉનકે કઈ એક કિલ્એ ફતેહ કરકે અરબકી સલતનત વસીઅ કી હે, ઓર રૂમીયોં કે બે શુમાર લશકર કો હરેક મોકે પર શિકસ્ત પર શિકસ્ત દેકર અરબકી શુજાઅત ઓર બહાદુરી કા દુશમનોં કે

દિલોં પર સિક્કા જમા દિયા હે. ખલીફએ અવ્વલ રદી૦ કે વક્ત મે ભી બાઅઝને યેહી રાયે દી થી મગર મરહુમો મગફુર ખલીફએ અવ્વલ રદી૦ને યે ફરમાયા થા કે મે અલ્લાહ કી તલવાર (સયફુલ્લાહ) કો નિયામમે નહીં કરના ચાહતા, જીસ્ને દીને ઇસ્લામ કી તાઈદ કી હે ઓર દુશમનોં પર એહલે ઇસલામ કો ગાલિબ કિયા હે ફિર કયોં આપ ઇસે અમારત સે માઅઝુલ કરતે હેં " યે સુનકર હઝરત ઉમર રદી૦ ને ફરમાયા.

" મેંને બડા ભારી બોઝ અમાનતકા ઉઠાયા હે ઓર મે મિસ્લ ચરવાહે કે હું, અગર ચરવાહા ગફલત કરે તો ઉસસે બાઝપુર્સ કી જાતી હે, અગર ઉસ અમાનત મે મુઝ સે કોઈ કુસુર હો જાય તો મુઝે અલ્લાહ તઆલા કે હુઝુર ઉસકી જવાબ દહી કરની પરેગી. ખલીફએ અવ્વલ રદી૦ કો ખાલિદ બિન વલીદ પર એતિમાદ થા ઇસલિયે ઉન્હોંને ઉસકો લશકરે ઇસલામકા અમીર મુકરર ફરમાયા થા મુઝે ચુંકે ખાલિદ બિન વલીદ કી બનિસબત અબુ ઉબેદા પર ઝિયાદા એતિમાદ હે ઇસ લિયે મે ઉનકો અમીર મુકરર કરતા હું ઓર લશકરે ઇસલામ કો ઉસકી હિફાઝત ઓર નિગરાની મે છોડતા હું કયોં કે વો અમીનુલ ઉમ્મત હેં ઓર મુઝકો ઉન પર કામિલ ઇતમિનાન હે " ઇસ પર વો મખઝુમી નવજવાન ચુપ હો ગયા ઓર ખલીફએ સાની રઁ

ને અબુ ઉબેદા રદી૦ કે નામ ખત લિખા જીસકા લફ્ઝી તરજુમાં ઝેલ મેં દરજ કિયા જાતા હે.

" શુરૂ કરતા હું મે સાથ નામ અલ્લાહ કે જો રેહ-માન ઓર રહીમ હે. યે ખત અબદુલ્લા ઉમર અમીરૂલ મોઅમેનીન કી તરફસે બજાનિબ અબુ ઉબેદા આમિરે બિન જર્રાહ. સલામતી હો તુમ પર. તેહકીક મે હમ્દ કરતા હું ઉસ અલ્લાહકી જીસકે સિવાયે કોઈ માઅબુદ નહી ઓર દુરૂદ ભેજતા હું ઉસકે નબી સલ૦ પર. ઓર તેહકીક મે ને સિપુર્દ કિયા હે કામ મુસલમાનોં કા તુમારે ઉપર પસ ન શરમાવ તુમ ઈસિ કામ કે તાઅલ્લુક સે ઈસિ વાસ્તે કે અલ્લાહ તઆલા નહીં શરમાતા હે અમ્રે હકસે કિસી ચીઝ કો. મે નસીહત કરતા હું તુમકો વાસ્તે પરહેઝ ગારી ઓર ડરને ઉસ ખુદાસે જો હમેશા બાકી હે ઓર સિવાય ઉસકે સબ નેસ્ત હોને વાલે હેં. અયસા ખુદા હે જીસને બાહર નિકાલા તુમકો કુફ્ર સે બજાનિબ ઇમાન કે ઓર ગુમરાહી સે તરફ હિદાયત કે ઓર સરદાર મુકરર કિયા તુમકો યાઅને ખાલિદ કે લશકર પર પસ લેલો તુમ ઉસસે લશકર કો ઓર ઈલાહેદા કર દો હુકુમતસે ઓર ન ડાલો તુમ મુસલમાનો કો તરફ હલાકી કે. બ ઉમ્મીદ પાને માલે ગનીમત કે. ઓર ન ભેજો તુમ કોઈ છોટા લશકર જાનિબ જમાઅત કસીરકે ઓર ન કહો મુસલમાનોંસે કે મે ઉમીદ રખતા હું તુમારે

વાસ્તે મદદ ઓર ગલબે કી. ઇસ વાસ્તે કે મદદ ઓર ગલબા મુતઅલ્લીક તદબીર સે હે બલકે એતિમાદ ઉસમે અલ્લાહ તઆલા પર ચાહીયે. ઓર એહતિયાત રખો તુમ તાઅઝીર ઓર હાલને મુસલમાનોં મે બજાનિબ હલાકત કે ઓર બંદ રખો તુમ દુનિયાકી તરફ દોનોં આંખેં અપની, ઓર બાઝ રખો ઇસસે અપને દિલ કો ઓર ડરો માઅરિઝે હલાકતમે પડનેસે જયસા કે માઅરિઝે હલાકતમે પડે વો લોગ જો તુમસે પેશતર થે. ઓર તુમને દેખી હેં જગેં ઉનકે ગિરને કી ઓર જાનતે હો ઉન કે પોશીદા હાલાત કો ઓર નહીં હે તુમારે ઓર આલમે આખિરત કે બીચમે પરદા મિસ્લ ઓઢની ઓરતોં કે. ઓર પેશતર જા ચુકે હેં ઉસ આલમ કી તરફ ગુઝરે હુવે બુઝુર્ગ તુમારે ઓર તુમ મુનતઝિર કુચ કે હો અયસે ઘર સે જીસકી ખુબી ઓર તાઝગી જાતી રહી હે. પસ ચલાવ તુમ લોગોં કો બ તરઝે એહસન ઇસિ ઘર સે દુસરે ઘર કી તરફ ઓર હો ઝાદે રાહ ઇસ કુચકા પરહેઝગારી. ઓર ડરો ખુદાસે ઓર નિગેહ બાની કરો તુમ મુસલમાનોં કી, જહાંતકકે ઇસતિતા-અત રખતે હો ઓર ઘહું ઓર જવ જો તુમને દમિશ્ક મે પાયા ઓર ઝિયાદા હુવા આપસમે ઝગડા તુમારા, પસ વો હક મુસલમાનોંકા હે ઓર જો સોના ચાંદી મિલા ઉસમે સે પાંચવાં હિસ્સા ખુમ્સકા નિકાલ કર બાકી લશકરીયોં મે તકસીમ કર દો. ઓર ઝગડના તુમારા ઓર ખાલિદ કા

દર બાબે સુલેહ ઓર ફતેહ કે. પસ ફતહે દમિશ્કકી સુલેહ સે હુઈ ન લડાઇસે ઈસ વાસ્તે કે અબ તુમહી વહાં કે સરદાર ઓર હાકિમ હો અગર મુઆહીદે મે તુમને ઘહું કે બારે મેં યે ઈકિરાર કિયા હે કે વો હક રૂમીયોં કા હે. પસ હવાલે કરદો ઉનકે ઓર સલામતી હો તુમ પંર ઓર સબ મુસલમાનોં પર."

યે ખત લિખકર ખલીફએ સાનીને આમિર બિન વિકાસ કે સિપુર્દ કિયા ઓર ઉસકો તાકીદ કી કે જલ્દ દમિશ્ક મે પહોંચ કર સરદારાને લશકરકો જમે કરકે ખત સુનાદે. ઓર શદ્દાદ બિન ઓસકો આમિર કે હમરાહ ઇસ ગરઝસે ભેજાકે ખલીફએ સાનીકી તરફસે તમામ લશકરીયોંસે બેઅત લે.

જબ આમિર બિન વિકાસ શદ્દાદ બિન ઓસકે સાથ ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કે પાસ પહોંચા તો ઉસને કહા.

"ખલીફએ અવ્વલ વફાત પા ચુકે હેં ઓર ઉનકી જગે હઝરત ઉમર રદી૦ ખલીફએ સાની મુકરર હુવે હેં ઉન્હોને એક ખત ભેજાહે ઓર મુઝે હુકમ દિયા હે કે મજમએ આમમેં પઢકર સુનાયા જાયે ઇસલિયે આપ સબ સરદારોંકો યહાં જમે કરેં તાકે વો ખત સુન લેં ઓર સાથ હી શદ્દાદ બિન ઓસકે હાથપર બેઅત કરેં"

ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ઓર ઉનકે હમરાહી

ખલીફએ અવ્વલ રદી૦ કી વફાતસે દિલગીર હુવે ઓર સબને ઉનકે લિએ દોઆએ રેહમત ઓર મગફિરતકી દોઆ માંગી. ફિર સબ સરદારોંકો જમે કિયા ઓર આમિરને ખલીફએ સાનીકા ખત પઢકર સુનાયા. સબને આમન્ના વ સદકના કહા ઓર અબુ ઉબેદા રદી૦ને લશકરે ઈસલામકી સરદારી અપને હાથમે લેલી. ફિર સબને શદદાદ બિન ઓસકે હાથ પર બેઅતકી. ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને અપની માઅઝુલીકી ઝરાભી પરવા ન કી ઓર કહા.

"મેને અપને નફસકો અલ્લાહ તઆલાકી રાહમે કેદ કિયા હુવા હે, મુઝે સરદારી યા અમારત કી કોઈ ખ્વાહિશ નહી હે, મે એક સિપાહી બનકર ઇસલામી અમલકે નીચે લડુંગા. ખ્વાહ વો અલમ કિસીકે હાથમે હો મુઝેતો અલ્લાહ ઓર ઉસકે રસુલ સલ૦કી રઝામંદી કી ખ્વાહિશ હે ઓર મયદાને જંગમે શહાદત પાનેકી હિર્સહે. અલ્લાહ તઆલા મેરે નસીબ કરે."

બાઅઝ આદમીયોંકા ખ્યાલથા કે ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ઈસ તરાહ અપની બે કદરી દેખકર આયંદા લડાઇ-યોંમે ચન્દાં હિસ્સા ન લેંગે મગર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને આયંદા માઅરિકોંમે અપની જાંબાઝી ઓર જાં નિસારી દિખાકર ઇનકે ખ્યાલકો ગલત ઓર અપને કોલકો સચ્ચા સાબિત કર દિખાયા જયસે કે ઇસ સિલસિલેકે

નાઝરીન પર આયંદા લડાઇયોંકે મુતાલિએસે સાફ ઝાહિર હો જાયગા. વાકઈ ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ મેહેઝ અલ્લાહતઆલા ઓર ઉસકે રસુલે મકબુલ સલ૦કી રઝામંદી કો મુકદ્દમ સમઝતે થે. ઓર ઈસલામકી તાઈદમે ઉન્હોંને કિસી મોકેપર ભી જાન દેનેમે દરેગ નહીં કિયા. અયસેહી લોગ થે જીન્હોંને ઈસલામકો ઈસ ઉરૂજ તક પહોંચાયાકે દુનિયાકી આંખે ઇસકા જાહો જલાલ ઓર હયરત અંગેઝ તરકકી દેખકર ખીરા હો ગઇ ઓર ઉનકે મુંહસે બે ઇખ-તિયાર હયરત ઓર ઇસતેઅજાબકે નાઅરે બલંદ હુવે.

જબ અબુ ઉબેદા બિન જરરાહ રદી૦ને લશકરે ઇસલામકી સરદારી અપને હાથમે લેલી તો યે ફિકર કરને લગે કે અબ કિસ તરફ કુચ કરેં, કભી તો વો ખ્યાલ કરતે થેકે બયતુલ મુકદ્દસ પર ચઢાઈ કરેં ઓર કભી યે ચાહતે થે કે એનતાકીયા પર હમલા કરેં કે ઇતનેમે એક શખ્સને જો એહલે દમિશ્કમેસે થા અબુ ઉબેદા રદી૦કો યે ખબરદી.

“ યહાંસે કરીબ હુસન:અબિલ કુદસ નામી એક કિલાહે, વહાં ઝિયાદા ફોજભી નહીં હે અગર થોડાસા લશકર ભી વહાં ભેજ દોગે તો વો કિલા કબઝેમે આ જાય ગા. ઈસ મકામ પર હરસાલ એક બડા બાઝાર લગતા હે ઓર આસપાસ કે હઝારોં આદમી વહાં ખરીદો ફરોખ્ત કરતે હે ” યે સુનકર હઝરત અબુ ઉબેદા રદી૦ને પુછા.

"વો કિતની દુર હે ઓર કિસ તરફ હે ?" મુખ-બિરને કહા

"યહાંસે દસ ફરસંગ કે ફાસલેપર હે ઓર અરકા ઓર ત્રાબલસકે દરમિયાન હે"

યે સુનકર હઝરત અબુ ઉબેદા રદી૦ને અપને સર-દારોંકો જમે કરકે કહા.

"હસન અબિલ કુદસકી મુહિમપર કોન સરદાર જાના ચાહતા હે ?" કિસીને ભી જવાબ ન દિયા ઓર સબ ખામોશ હોગયે તો અબુ ઉબેદા રદી૦ને દુબારા સવાલ કિયા. ઉનકા મનશા દર અસલ ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ કો મુખાતબ કરનેકાથા મગર હયાકે સબબસે બ રાહે રાસ્ત ઉનકો ન કેહ સકે. ફિરભી કિસીને જવાબ ન દિયા તો તીસરી મરતબા ફિર ઉન્હોંને યેહી સવાલ કિયા. ઉસવકત એક ખુબસુરત નવજવાન ઉઠા ઓર ઉસને અર્ઝકી

"હુકમ હો તો મેં ઈસ મુહિમ પર જાઉ ?" યે નવજવાન અબદુલ્લા બિન જાઅફરે તઈયાર રદી૦ થે. હઝરત જાઅફરે તઈયાર રદી૦ હઝરત અલી કર૦ કે હકીકી ભાઈ ઓર રસુલે ખુદા સલ૦કે ચચેરે ભાઈ થે ઓર જંગે મુતામે દાદે શુજાઅત દેતે હુવે શહીદ હુવે થે. અબદુલ્લા ઇનદિનોં ખુદ સાલથે જબ વો નવજવાન હુવે તો વોભી લશકરે શામમે શામિલ હો ગયે, અભી તક વો કિસી લડાઇમેં શામિલ ન

હુવે થે. અબુ ઉબેદા રદી૦ને ઇસિ બની હાશમકે ખુબસુરત નવજવાનકો દેખા તો બોહોત ખુશ હુવે ઓર કહેને લગે.

" અય રસુલે ખુદા સલ૦કે ભતીજે તુમ વાકઈ ઇસિ સરદારીકે લાયક હો. પાનસો સરદાર હમરાહ લેકર ઇસ મુખબિરકે હમરાહ જાવ ઓર હસન અબિલ કુદસકો ફતેહ કરો અલ્લાહ તઆલા તુમારી નુસરત કરે."

અબુ ઉબેદા રદી૦ને એક નશાન આબદુલ્લા બિન જાઅફર રદી૦કો દિયા ઓર પાનસો સવાર મુનતખિબ કરકે ઇસિકે હમરાહ કિયે. જીનમેં મિન દરજા ઝેલ સહાબી શામિલથે.

અબુઝર ગફફારી, આમિરબિન રબીઆ, અબદુલ્લા બિન અનીસ, અતબા બિન અબદુસ્સલમા, વાસિલા બિનુલ અસનફા, સોહેલબિન સઇદ, સઅદ બિન માલિક, સાયબ બિન ઝેદ, અનસ બિન સાઅસા, મોહમ્મદ બિન રબીઆ, ઉમરૂ બિન નોઅમાન, સાલમ બિન કાનેઅ, જાબિર બિન મસરૂક, નાજી બિન ગઆઝ, રદી૦ વગયરા વગયરા જબ યે સવાર તઇયાર હો ગયે તો રાહબર ઉનકે આગે હોલિયા ઓર હસન અબિલ કુદસકી તરફ ઇન્હેં લે ચલા.

યે રવાનગી રાતકે વક્ત હુઇ. રાત ચાંદનીથી ઓર સવારોંકો રાસ્તેમે કિસી કિસમકી તકલીફ ન હુઈ. સુબેહ હોનેકે કરીબ થી કે વો દામને કોહમે પહોંચે ઓર રાહબરકે કેહનેપર વહાં ઠેર ગયે. ઉસને કહા—" આપ સબ યહાં

સસ્તા લેં ઓર મે કિલેકી તરફ જાતા હું તાકે માલુમ કરૂં કે વહાં કયા હાલત હે."

રાહબરકો વાપિસ આનેમે કુછ દેર હુઈ તો મુસલમાન ઉસ પર બદગુમાની કરને લગે. બાઅઝને કહા—"શાયદ હમસે દગા કી ગઇ હે ઓર રાહબરને હમકો કિસી ફંદેમે ફંસા દિયા હે," મગર અબુઝર ગફ્ફારીને કહા "બિલા વજાહ હમકો બદઝની નહી કરની ચાહીયે સબ્રસે કામ લો ઓર દેખો કયા નતીજા નિકલતા હે."

ઇતનેમે રાહબર વાપિસ આ ગયા મગર વો બડા તરસાં ઓર હિરાસાં થા. યે દેખકર અબદુલ્લા બિન જાઅફર રદી૦ને પુછા.

"કહો કયા ખબર લાયે હો, ઓર તુમારી હાલત પરેશાન કયોં હે?" રાહબરને કહા.

"ખુદાકી કસમ જબ મેને લશકરે ઇસલામકે સિપેહ સાલારકે સામને હસન અબિલ કુદસકા ઝિક્ર કિયા થા તો મુઝકો હરગિઝ યે ઇલ્મ ન થા કે અયસી આફત ઓર મુશકિલ યહાં પેશ આયગી. મુઝકો યેહી ખ્યાલ થા કે કિલે મે થોડી ફોજ હોગી યા થોડે સે શહેરી હોંગે યા ઝિયાદાસે ઝિયાદા બાઝારકી ખરીદો ફરોખ્ત કરને વાલે અવામુન્નાસ હોંગે. અયસી હાલતમે તુમારા કબઝા ઇસ કિલેપર આસાનીસે હો જાયગા. મગર અબ જો મેને દેખાતો

મોઆમિલેકી સુરત હી ઓર હો ગઈ હે મુઝકો અન્દેશાહે કે આપ મેરી નિરાબત બદઝની કરીંગે."

યે સુનકર હઝરત અબદુલ્લા બિન જાઅફર રદી૦ને કહા–"હમ તુમારી નિસબત બદઝની નહીં કરતે. તુમ અસલ હાલાતસે હમકો ઈતતિલાઅ દે દો" ઇસપર રાહબરને કહા.

"આજ યહાં બાઝાર લગેગા ઇસલિયે હઝાર હા લોગ યહાં આયે હુવે હેં મગર બડી ખતરનાક બાત યે હે કે ત્રાબલસ કેં હાકિમકી લડકીકી શાદી એક કરીબ કે અમીર કે સાથ કરાર પાઇ હે તો વો દસ્તુર કે મોવાફિક હુસન અબિલ કુદસમે શાદીકી રૂસુમ અદા કરને આયે હેં કયોં કે યે મકામ ઇનકે નઝદીક બડા મુતબરરિક હે ઓર જબ કભી આસપાસ કે ઉમરા મેં શાદી હોતી હે તો વો ઇસ જગે આકર રૂસુમ અદા કરતે હેં" અબદુલ્લા બિન જાઅફરને યે સુનકર નિહાયત ઈતમિનાનસે કહા.

"યે કોઇ ડરાવની બાત નહીં તુમ કયોં ઘભરા રહે હો?" રાહબરને કહા—

"ઈસિમે ડરાવની બાત યે હે કે ઈન સરદારોં કે હમરાહ પાંચ હઝાર હથીઆર બંદ જવાન હેં જો ઉનકી હિફાઝતકે લિયે આયે હેં, કયોંકે જબસે આપને મુલ્કે શામપર હમલા કિયા હે તમામ સરદાર ચોકન્ને હો ગયે હેં ઓર બડી હિફાઝતકે સાથ કહીં આતે જાતે હેં. મુઝે હરગિઝ

ઇલ્મ ન થા કે યહાં શાદીકી રૂસુમ અદા હોને વાલી હૈ, વરના મે આપકો હરગિઝ ઇસ જગા ન લાતા. ક્યોં કે આપ કે હમરાહી બોહોત થોડે હેં ઓર આપ લોગ હરગિઝ ઇનકા મુકાબિલા નહીં કર સકોંગે. મુઝે અફ્સોસકે સાથ કહેના પડતા હે કે આપ વાપિસ તશરીફ લે ચલેં, ક્યોં કે ઇતની બડી જમાઅતકે સાથ મુકાબિલા કરના અપને આપકો હલાકતમે ડાલના હે.” યે સુનકર અબ્દુલ્લા બિન જાઅફર રદી૦કે ચંદ એક હમરાહી ફોરન બોલ ઉઠે.

“રાહબરકા કોલ દુરૂસ્ત હે. બિલા શુબ્હા હમકો જાન હલાકતમે નહીં ડાલની ચાહીયે. ક્યોં કે ખુદાકા હુકમ હે કે અપની જાનકો હલાકતમે ન ડાલો, ઓર ખલીફએ સાની હઝરત ઉમર રદી૦કા ભી યેહી હુકમ હે. અગર અબુ ઉબેદા રદી૦ કો દુશમનોંકી કસરતકા ઈલ્મ હોતા તો વો કભી ઈતને થોડે આદમી યહાં રવાના ન કરતે.”

અબ્દુલ્લા બિન જાઅફર રદી૦ને ઈસ્કે જવાબમેં કહા.— “યે બાત તો દુરૂસ્ત હે કે હમકો હલાકતમે નહીં પડના ચાહીયે. મગર યે સુરત ઉસવક્ત હો સક્તીથી જબકે હમ કેમ્પ મે થે. અબ હમ જંગકા ઈરાદા કરકે યહાં આ ગયે હેં ઓર યે ઇતતિફાકકી બાત હે કે દુશમન હમારી ઉમ્મીદસે બોહોત ઝિયાદા જમે હો ગયે હેં, અબ હમારા ઈસ જગેસે વાપિસ જાના બ મનઝિલ ભાગ જાનેકે હે, અબ હમકો

ખલીફએ અવ્વલ હઝરત અબાબકર સિદ્દીક રદી૦કી ઇસ નસીહત પર અમલ કરના ચાહીયે કે દુશમનોંકી કસરત દેખકર ઘભરાના ન ચાહીયે કયોં કે અલ્લાહ હમારે સાથ હે. મુઝકો ડર લગતા હે કે અગર મે યહાંસે ફિર ગયા તો અલ્લાહ તઆલા મુઝકો ભાગને વાલોં મે ગિન લેગા ઓર મેં કયામતકે રોઝ અપને ચચાકો કયા મુંહ દિખાઉંગા. મેં તો વાપિસ જાનેકા નહીં, હાં, જીસકે દિલમે દુશમનકા ખોફ હો ઓર ઉસકો જાન પ્યારી હો તો વાપિસ ચલા જાયે."

અબદુલ્લા બિન જાઅફર રદી૦કે યે શુજાઆના કલમાત સુન કર ઉનકે હમરાહી સખ્ત શરમિન્દા હુવે ઓર કેહને લગે કે "હમ આપ કે હમરાહ જાન દેનેકો તઇયાર હેં, હમને તો એહતિયાતન અયસા કહા થા ઓર હમ મોતસે નહીં ડરતે. લેકિન ઇસમે કયા હરજ હે કે હમ સિપેહસાલારે લશકરે ઈસલામકો અસલ હાલાતકી ઇતતિલાઅ ભેજ દેં તાકે અગર વો મુનાસબ સમઝેં તો કુમક ભેજ દેં જો અડે વક્ત પર હમારે કામ આયે" અબદુલા બિન જાઅફર રદી૦ને ઇસબાતકો તસલીમ કર લિયા ઓર ફોરન એક કાસિદ દમિશ્કકો રવાના કરકે આપ જંગકે લિયે હમાતન તઇયાર હો ગયે.

બાબ ૨૧

ફત્હે અબિલ કુદસ.

જબ અબદુલ્લા બિન જાઅફર રદી૦ કા કાસિદ બડી તેઝ રફતારીકે સાથ અબુ ઉબેદા રદી૦ સીપેહ સાલારે લશકરે ઈસલામકે પાસ પહોંચા ઓર અબીલ કુદસકી જમીઅતકા હાલ ઉનકો માલુમ હુવાતો વો બડે અન્દોહગીં હુવે ઓર કેહને લગે.

“મુઝકો હરગિઝ ઈલ્મ ન થા કે અબીલ કુદસમે ઇસકદર જંગજુ મોજુદ હોંગે મેને તો રાહબર કે ઇતમિનાન દિલાને પર કે વહાં થોડીસી ફોજ રેહતી હે અબદુલ્લા બિન જાઅફર રદી૦ કો સિર્ફ પાનસો સવાર દેકર ઉસ તરફ રવાના કિયાથા ઇસ ખ્યાલસે કે ઇતના લશકર ઇસ કિલેકી તસખીરકે લિયે કાફી હોગા.” ફિર ઉન્હોંને કાસિદસે પુછા “ કયા અબદુલ્લા બિન જાઅફર રદી૦કે હમરાહી કુમકકા ઈનતિઝાર કરીંગે યા બિદું ઈનતિઝારકે લડાઈ શુરૂ કર દેંગે?” કાસિદને કહા.

“ઉનકા ઇરાદાતો ફિલફોર લડાઇ શુરૂ કરનેકા થા.

અગરચે બાઅઝ આદમિયોંને ઉનકો સલાહ દીથી કે બિદું લડાઇકે વાપિસ ચલે જાયેં મગર અબદુલ્લાને કહાથા કે હમ જંગકા ઈરાદા કરકે આયેહેં અબ અગર હમ યોંહી વાપિસ ચલે જાઇંગેતો ભાગને વાલોંમે શુમાર કિયે જાઈંગે ઓર અલ્લાહ ઓર ઉસ્કે રસુલ સલ૦ કો કયા મુંહ દિખાઇંગેં ઈસપર ઉનકે હમરાહીભી મરને મારને પર તઇયાર હો ગયે. મુઝે એહતિયાતન કુમકકે લિયે રવાના કરદિયા. માલુમ નહીં કે કુમક વક્ત પર પહોંચ સકેગી યા નહીં, કયોંકે લડાઇ તો અબ શુરૂ હો ગઈ હોગી."

હઝરત અબુ ઉબેદા રદી૦ યે સુનકર ઓરભી દિલગીર હુવે ઓર કેહને લગે કે "સરદારી હાથમે લેકર યે મેંને પહેલા લશકર મુકાબિલેકે લિયે ભેજા હે અગર ઈસ લશકરકો ખુદા ન ખ્વાસ્તા ગઝન્દ પહોંચા તો મે અલ્લાહ તઆલાકો કિયામતકે દિન કયા મુંહ દિખાઉંગા ઓર ખલીફએ સાની હઝરત ઉમર રદી૦ સુનીંગે તો કયા કહીંગે. હાલાંકે ઇનકા તાકીદી હુકમ હે કે કસીર જમાઅતકે મુકાબિલે પર થોડાસા લશકર મત ભેજા કરો તાકે એહલે ઇસલામ હલાક ન હો જાયેં અબ કયા કરના ચાહીયે."

ઈસિકે બાદ ઉન્હોંને ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ કો બુલાયે ઓર સબ હાલ સુનાકર કહા—

"અય અબા સુલેમાન! (ખાલિદ કી કુન્નીયત

અબા 'સુલેમાનથી) ઇસ મયદાનકે મર્દ તુમ હો. જલ્દી અપને ભાઇયોંકી કુમકકો પહોંચો. મેરા પેહેલેભી ઇરાદા યેહીથા કે તુમ ઈસ મુહિમ પર જાતે મગર મેં હયાકી વજાહસે સાફ લફઝોંમે ન કેહ સકા કયોંકે મુઝે યે ખ્યાલ થા કે શાયદ તુમ જાના પસંદ ન કરો. ઇસ વજાહસે કે તુમકો ખલીફએ સાની હઝરત ઉમર રદી૦ને લશકરે ઇસલામકી સરદારીસે માઅઝુલ કરદિયા હે, ઓર તુમારી દિલ શિકની કી હે.” ઈસકે જવાબમે ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ને કહા—

“ખુદા ગવાહ કે મુઝે ખલીફએ સાની હઝરત ઉમર રદી૦કા હુકમ બ સરોચશ્મ મનઝુર હે. મેરી હરગિઝ દિલ શિકની નહીં હુઇ. મે તો અલ્લાહ કે રાસ્તેમે જાન દેને પર હરવક્ત તઇયાર હું. મુઝે અમારત ઓર સરદારી વગયરાસે કયા સરોકાર, આપ તો હમ મે બડે બુઝુર્ગ ઓર બુલંદ મરતબેકે આદમી હેં, અગર ખલીફએ સાની રદી૦ એક તિફલે નવખેઝકો લશકરે ઇસલામકા અમીર બનાદેં તો મેં ઉસકે માતેહતભી ઇસલામકી ખિદમત વયસેહી દિલોજાનસે કરૂંગા જયસે કે અબતક કરતા રહા હું. જીસ શખ્સકો હર જંગકે મોકે પર યેહી ખ્વાહિશ રહેતી હે કે ઉસકો મયદાને જંગમે શહાદત નસીબ હો વો અમારત ઓર સરદારીકા કબ ખ્યાલ કર સકતા હે. ઇનશાઅલ્લાહ મેં અનકરીબ ખલીફએ સાની રદી૦ ઓર દીગર એહલે ઈસલામ

પર સાબિત કરદુંગા કે મૈં કિસી નામવરી યા શોહરત યા ઈઝ્ઝતો મતરબા હાસલ કરનેકે લિયે શમશીર ઝની નહી કર રહા. બલકે મેહેઝ અલ્લાહ ઓર ઉસકે રસુલ સલ૦કી રઝામન્દી ઓર ઉનસે સુર્ખરૂઈ હાસલ કરનેકે લિયે. આપ સખ્તસે સખ્ત ઓર ખતરનાકસે ખતરનાક મુહિમ પર મુઝકો જાનેકા બિલા તાઅમ્મુલ હુકમ દેં આપ મુઝકો કભી પસો પેશ કરતા હુવા ન પાવીંગે. મૈંને કભી અમા-રત યા સરદારીકી ખ્વાહિશ નહીં કી. ખુદ હી ખલીફએ અવ્વલ હઝરત અબાબકર રદી૦ને બિલા મેરી ખ્વાહિશકે મુઝકો અમીર કર દિયા થા. અમીર હોનેકી મુઝે કોઇ ખુશી ન થી ઓર માઅઝુલ હોનેકા કોઈ ગમ નહીં" યે સુનકર હઝરત અબુ ઉબેદા રદી૦ બોહોત ખુશ હુવે ઓર જવાબમે મરહબા ઓર જઝાકલ્લાહ કહા ફિર યે હુકમ દિયા કે અપના જો લશકર તુમ ઇરાકસે લાયે થે ઉસીકો હમરાહ લેકર અબીલ કુદસકો બડી તેઝ રફતારીકે સાથ જાવ. ખુદા કરેકે તુમ વક્ત પર પહોંચ જાવ ઓર એહલે ઈસલામકો હલાકતસે બચાલો."

ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ઉસી વકત અપને ખમ્મે મે ગયે ઓર મુસયલિમા કઝ્ઝાબકી ફતેહ યમામામે મિલી હુઈ ઝિરાહ ઝેબેતન કી. સર પર ખોદ રખા ઓર મુસલેહ હોકર ઘોડેપર સવાર હુવે. અપના સિયાહ અલમ જીસકા

નામ રાયતુલ અકાબ થા હાથમે લેલિયા ઓર અપને લશકરકો જો લશકરે ઝહફકે નામસે મોસુમથા તઈયાર હોનેકા હુકમ દિયા. લશકરી ખાલિદ બિન વલીદકો મુસલેહ દેખકર ફિલફોર તઈયાર હો ગયે. ઝરરાર બિન અઝવર, રાફેઅ બિન ઉમયરા ઓર દિગર જંગજુ બહાદુરોંને ઝિરહેં પેહેન લીં ઓર તલવાર ઓર નેઝે સંભાલકર અપને જંગી ઘોડોંપર સવાર હો ગયે. ખાલિદ બિન વલીદને ઉનકો કહા કે—"હમકો હસન અબિલ કુદસ પહોંચનાહે જો યહાંસે દસ ફરસંગહે ઈસિ લિયે ઘોડોંકો તેઝ ચલાવ તાકે હમ દિન હોતે મનઝિલે મકસુદ પર પહોંચ જાવેં. હમારે મુસલમાન ભાઈ વહાં કસીર દુશમનોંકે સાથ લડઈમે મશગુલ હેં અયસા ન હોકે હમારે પહોંચનેસે પહેલે મગલુબ હો જાયેં," યે સુનતેહી સબકે દિલ જોશસે ભર ગયે ઓર ઘોડે અયસે સરપટ છોડ દિયે કે હવાસેભી આગે જાને લગે.

જબ અબદુલ્લા બિન જાઅફર રદી૦ને સુબેહ હોનેસે પેશતર કાસિદકો અબુ ઉબેદા રદી૦કે પાસ ભેજ દિયા તો ઉન્હોંને રાહબરસે પુછા કે "કિસવકત હમ લડાઈ શુરૂ કરેં?" રાહબરને કહા.

"મેરી સલાહ માનો તો લડાઈ ઉસ વકત તક મોકુફ રખો જબ તક કે તુમારી કુમક આજાયે, કયોંકે મેં ડરતા હું કે તુમ થોડે આદમી હો ઓર દુશમનકી જમાઅત

કસીર હે. તુમ ઉન લોગોંપર ગાલિબ નહીં આ સકોગે. ત્રાબલસકા હાકિમ બડા શુજાઅ ઓર બહાદુર જંગજુ હે. ઉસકે હમરાહી ભી બડે દિલેર ઝિરાહપોશ હેં" યે સુનકર અબદુલ્લા બિન જાઅફર રદી૦ને કહા.

"હમ કુમકકા ઇનતિઝાર નહીં કર સકતે. હમ અભી લડાઇકે લિયે તઇયાર હેં કયોંકે હમ ખાસ તોર પર ઇસ મીશન પર ભેજે ગયેહેં અગર હમને અપને મિશનકો પુરા કરનેમે સુસ્તીકી તો હમ ઈતાબકે સઝાવાર હોંગે ઓર હમારા સિપેહ સાલાર હમકો મલામત કરેગા. ઓર બકી સરદારભી ઇસિ બાતકો ના પસંદ કરીંગે. મે બની હાશમ હું મેરે આબાઓ અજદાદ મશહુર તેગઝન થે. મેરે ચચા ઓર મેરે બાપ બડે શુજાઅ થે. મેરે બાપ મયદાને જંગમે શહીદ હુવે હેં, મેરે ચચા અલી હયદરે કરરાર રદી૦ હેં, મેરે ચચા ખુદ રસુલે મકબુલ સલ૦ હેં. મેં કયોંકર દુશમનકી કસરત દેખકર લડાઇસે મુંહ મોડ સકતા હું. બની હાશમને કભી જંગસે પીઠ નહીં ફેરી. ફકત તુમસે યે પુછતા હુ કે હમારા હમલા કરના કિસ વકત ફાયદેમંદ હોગા." રાહબરને જવાબમે કહા.

"અગર આપ લડાઇપર અયસેહી તુલે બયઠે હેં તો આપકી મરઝી મે ઇલઝામસે બરી હું કયોં કે મેને આપકો પેશ અઝ વકત ખતરેસે ખબરદાર કર દિયા હે. અચ્છા ઈસ

વકતતો સબ લોગ અપની અપની જગે મુકીમ રહેં. જબ સુબેહકા બાઝાર લગેગા ઓર લોગ ખરીદો ફરોખ્ત કરને લગ જાઇંગે તો ઉસ વકત હમલા કરનેકા ઠીક મોકા હોગા. ત્રાબલસ'ા અમીર ઓર ઉસકે હમરાહીભી દયરમેં શાદીકી રૂસુમ અદા કરને મે મસરૂફ હોંગે. તુમારા હમલા અચાનક હોગા. શાયદ ઉનકે દિલમે દેહશત બેઠ જાયે ઓર આપકો આસાનીકે સાથ ફતેહ હાસલ હો જાયે. ગો મુઝે બાવર નહીં આતા કે અયસી સુરત હો કયોંકે આપકી તેઅદાદ બોહોત કમ હે."

જબ સુબેહ હુઇ તો અબદુલ્લાહ બિન જાઅફર રદી૦ અપને હમરાહીયોં કે સાથ જંગકે લિયે તઇયાર હુએ. જબ શેહેરકે કરીબ પહોંચે તો અબદુલ્લા બિન જાઅફર રદી૦ને પાંનસો સવારોંકે પાંચ દસ્તે બનાકર અપને હમરાહ રખ લિયે ઓર ઉનકો કહા.

"મુખતલિફ સિમ્તોંસે હમ શેહેરમે દાખિલ હોં, લેકિન બાઝારકો લુટનેકી તરફ મુતલક તવજ્જોહ ન કરેં બલકે સબકે સબ દયરકી તરફ રૂખ કર લેં, અગર બાઝારમે તુમારા કોઈ મઝાહમ હો તો લડો વરના દયરમેં પહોંચકર ઇકઠઠે હો જાવ. બસ હમારે યકજા હોનેકા મકામ દયર હે. અગર અલ્લાહ તઆલાને હમકો સલામત રખા તો હમ વહાં મિલ જાઇંગે વરના હવઝે કવસર પર હઝરત રસુલે અકરમ સલ૦કે પાસ મિલીંગે."

યે સુનકર તમામ સવાર તકબીરે કેહતે હુએ શેહેર પર ટૂટ પડે. લોગ બકસરત શહેરમે ખરીદો ફરોખ્ત કર રહે થે ઓર અકસર ઉનમે હથીયાર બંદ થે. જીસ વક્ત ઉન્હોંને તકબીરકા નાઅરા સુના એક જા જમે હો કર મુસલમાન સવારોંકે મઝાહમ હુવે. તલવાર ચલને લગી, તીર બરસને લગે, હઝારોં આદમી કતલ હુવે મગર ઉનકી જગે ઓર આ જાતે થે. ત્રાબલસ કે હાકેમ કે હમરાહી ભી લડાઇકા શોર સુનકર બાઝારમે ઉતર આયે ઓર મુસલમાનોં કો ઘેર લીયા. મગર મુસલમાન દોનોં હાથોંસે તલવાર ચલા રહે થે ઓર અબદુલ્લા બિન જાઅફર રદી૦ કી શુજાઅતકા તો કુછ બ્યાન નહીં હો સક્તા. અબુઝર ગફ્ફારી રદી૦ હાલાંકે બુઢે થે મગર ઇસ શુજાઅતકે સાથ લડે કે નવ જવાન ઇસ તરાહ ન લડ સકતે. અલાવા જીસ કદર બદરી અસહાબથે વો જાન તોડકર લડે ઓર દુશમનોંકો માર માર કર ગિરા દિયા. મગર શામી બરાબર ઇન્હેં ઘેરે હુવે થે. અબદુલ્લા બિન જાઅફર રદી૦કી એક તલવાર ટૂટ ગઇ તો ઉન્હોંને દુસરી લેલી. ઇનકા ઘોડા ભી ખસ્તા હો રહાથા મગર અલમ બદસ્તુર ઇનકે હાથમે થા ઓર ઉનકી તલવાર બરાબર ચલ રહી થી. શામીયોંકા ઝિયાદાતર હુજુમભી અબદુલ્લા બિન જાઅફર રદી૦કે આસપાસ થા કયોંકે ઇનકે હાથમે ઇસ્લામી અલમ થા. અબુઝર ગફ્ફારીને અબદુલ્લાકી પુરી રિફાક્તકી. એકદમકે લિયે ભી સાથ ન

છોડા ઓર દાંયે બાંયે શામીયોંકો ગિરાકર અબદુલ્લાકા રાસ્તા સાફ કરતે રહે. એહલે ઇસલામકે બાઝુ તલવાર મારતે મારતે શલ હો ગયે ઓર ઉનકો શહાદત દિખાઇ દે રહી થી મગર શોકે શહાદતમે બરાબર તલવાર ચલાયે જાતે થે. ઉનકો યકીન હો ગયા થા કે ઇસી સર ઝમીનમે ઇનકી કબરેં બનેંગી.

દિન ઢલ ગયા મગર લડાઇ અભી તક ઝોર પરથી. એહલે ઇસલામ જુદા જુદા જગોં પર લડ રહે થે. એક દસ્તેકો દુસરે દસ્તેકી ખબર ન થી. મગર ઇસલામી અલમ સબકો નઝર આ રહા થા ઓર ઇસસે વો મુતમઇન થે કે કમ અઝ કમ અબદુલ્લા બિન જાઅફર રદી૦ તો અભી તક ઝિન્દા હેં.

મુસલમાન અબ અપની જાનોસે માયુસ હો ગયે થે ઓર દિનભી ગુરૂબ હોનેકે કરીબથા કે ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ઓર ઝરરાર બિન અઝવર રદી૦ અપને લશકરકે આગે બઢે હુવે લડાઇકે મોકેપર પહોંચ ગયે ઓર ફોરન તકબીરકા નાઅરા બલંદ કરકે મયદાને જંગમે ઉતર આયે. ઉન્હોંને ઇસલામી અલમકો દેખકર સમઝ લિયા કે અબદુલ્લા બિન જાઅફર ઉસી જગા હોંગે. ઇસલિયે ઝરરાર બિન અઝવર ઓર ખાલિદ બિન વલીદને ઉસી તરફકા રૂખ કિયા મગર શામીયોંકી દીવાર ઉનકે દરમીયાન હાયલ થી. ઝરરાર કા

નેઝા અપના કામ કરને લગા ઓર લેહઝે ભરમે રાસતા સાફ કરકે ઝરરાર બિન અઝવર અબદુલ્લા બિન જાઅફર તક પહોંચ ગયા. અબદુલ્લા પર ઉસવકત સખ્ત હાલત પહોંચ ચુકીથી ઓર કરીબ થા કે અપને ઘોડે કે સાથ ગિર પડે કે ઝરરાર કે પહોંચ જાનેસે ખુશીકા નાઅરા બલંદ કિયા ઓર કહા–" અય મુસલમાનો ! ખુશખબરી હો કે ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ઝરરાર કે સાથ આ પહોંચે હેં. થોડી દેર ઓર ઇસતિકામત કરો ઓર એકભી શામીકો ઝિન્દા ન છોડો. "

પહેલેહી શામીયોંકે સર પર મોત સવાર થી મગર મુસલમાનોંકી કલીલ જમાઅતકો વો દબાએ જાતે થે લેકિન અબતો ઉનકે છક્કે છુટ ગયે. ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ઓર ઉનકે હમરાહીયોંને ઉનકો અયસા દબાયાકે વો હટતે હટતે દયરકે કરીબ પહોંચ ગયે. વહાં બાકી માંદા સિપાહી જો હાકિમે ત્રાબલસ ઓર ઉસકી લડકીકી હિફાઝતકે લિયે દયરમે મોજુદ થે લશકરે ઈસલામ પર હમલા આવર હુવે ઓર ફિર લડાઈ ઝોરસે શુરૂ હુઈ. ખુદ ત્રાબલસકા હાકિમ લડાઇમે ઉતર આયા ઓર મુકાબિલા કરને લગા. મયદાનમે આતેહી વો શેરકી તરાહ ગરજા. ઉસકા ગરજનાથા કે ફોરન ઝરરાર બિન અઝવર વયસાહી ગરજતા હુવા ઉસકે મુકાબિલ હુવા.

ત્રાબલસકે બિતરીક (હાકિમ)ને ઝરરાર પર વાર

ક્રિયા. ઝર્રારને ઘોડેકો ફેરકર વાર ખાલી દિયા મગર ના હમવાર ઝમીન હોનેકે બાઅસ ઝર્રારકા ઘોડા ચક્કર ખાતે હુવે ઠોકર ખાકર ગિર પડા. ઝર્રાર ફિલફોર ઝીનસે એલાહેદા હો ગયા ઓર ઢાલ સામને રખકર ઉઠ ખડા હુવા. બિતરીકને ઝર્રારકો કત્લ કરને કે લિયે ગુરૂઝ ઉઠાયા. ઝર્રારને નેઝેકી અની ઉસકે ઘોડેકી ગરદનમે ચિભો દી જીસસે ઉસકા ઘોડા સીખ પા હો ગયા ઓર ગુરઝકા વાર બિતરીકકે અપને ઘોડે કે સર પર પડા. વાર પડતેહી ઘોડેકા સર પાશ પાશ હો ગયા. વો અપને ઘોડેકે નીચેસે નિકલને ન પાયા થા કે ઝર્રાર રદી૦ને બઢકર તલવાર કા વાર ઇસપર કિયા મગર ઇસકી ઝિરાહ પર તલવારને કુછ અસર ન કિયા ઇસપર ઝર્રાર ઉસકી છાતીપર ચઢ ગયા ઓર એક છોટેસે ચમની ખનજરસે જો ઉસકે પાસથા નિકાલકર બિતરીકકા સર કાટ દિયા. બિતરીકકે મારે જાને પર શામીયોંકી ચીખેં નિકલ ગઈ ઓર સબકે સબ દીવાના વાર ઝર્રાર પર ટુટ પડે મગર ઇતનેમે અબદુલ્લા બિન જાઅફર રદી૦ ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ઓર રાફેઅ બિન ઉમયરા રદી૦ ઝર્રારકે કરીબ પહોંચ ગયે ઓર શામીયોંકો તલવાર પર લે લિયા. આખર શામી હીમ્મત હાર કર ભાંગ નિકલે. ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને ઇનકા પીછા કિયા. બોહતોંકો રાસ્તેમે મારકર ગિરાયા ઓર કઇએક અસીર કિયે. બિતરીકકી લડકી ભી અપને ખવાસોંકે સાથ ગિરફ્તાર હો ગઈ ઓર માલે

ગનીમત મુસલમાનોંકે હાથ ઈસ કદર આયા કે વો દિન ભરકી મશક્કત ઓર તકલીફ ભુલ ગયે. ઝર્રાર રદી૦ને બિતરીકકા ઘોડા ઓર ઉસકા અસબાબ લે લીયા. યે અસબાબ બડા કીમતી થા ઓર હીરે જવાહિરાત ઇસિમે જડે હુવે થે. જબ કામિલ ફતેહ હો ગઈ તો ખાલિદ રદી૦ ઓર અબ-દુલ્લા બિન જાઅફ્ર રદી૦ કેદી ઓર ગ઼નીમતકે માલકે સાથ ખુશ ખુશ વાપિસ હુવે. રાસ્તેમે અબદુલ્લા બિન જાઅફ્રને ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કા શુક્રીયા અદા કરતે હુવે કહા—

" આપ એન વકત પર પહોંચે વરના હમ અપની જાનસે હાથ ધો બયઠે થે " ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને જવાબમે કહા—

" ઈસ કદર અરસે તક મુકાબિલેપર અડે રહેના, થોડી સી જમીઅતપર ઈતને બડે લશકરકા મુકાબિલા કરના ઓર લેહુસે ભરકે લિયેભી હિમ્મત ન હારના વાકઇ આપકા હિસ્સા હે ઓર યે બની હાશમકાહી દિલ ગુરદા હે. આપને ઇન શામીયોંસે અપને બહાદુર ઓર શહીદ બાપકા ખુબહી બદલા લીયા હે. આફરીન આફરીન સદ આફરીન. " યે સુનકર અબદુલ્લા બિન જાઅફ્ર રદી૦ને કહા.

" યે ફકત અલ્લાહ તઆલાકી તાઈદથી ઓર બસ. મેરી યે પહેલી લડાઇથી ઓર અલ્લાહકા એહસાન હે કે મે ઇસમે

અલ્લાહ તઆલા ઓર ઉસકે રસુલે અકરમ સલ૦કી તરફસે સુર્ખરૂ હુવા. ” ખાલિદ બિન વલીદને કહા —

“ બિસમિલ્લાહ તો અચ્છી હુઇ હે ખુદાને ચાહા તો આપકા ફવલાદી બાઝુ ઈસલામકી તાઈદમે અજીબ જવહર દિખાયગા.”

જબ ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ઓર અબદુલ્લા બિન જાઅફર રદી૦ મુઝફ્ફરો મનસુર માલે ગનીમત ઓર કેદીયોંકો લેકર હઝરત અબુ ઉબેદા બિન જરરાહ રદી૦કે પાસ આયે તો વો બડે ખુશ હુવે ઓર અલ્લાહ તઆલાકા શુક્રિયા બજા લાયે ક્યોંકે ઉનકો ઈસ બાતકી બડી ફિક્રથી કે અગર ખુદા ન ખ્વાસતા મુસલમાન હલાક હુવે તો વો ખલીફએ સાની રદી૦કો ક્યા જવાબ દેંગે. મગર ઇનકી નેક નીયતી અચ્છા ફલ લાઈ ઓર ઉનકા ગમ દુર હુવા.

જબ માલે ગનીમત અબુ ઉબેદા રદી૦કે સામને રખા ગયા તો ઉન્હોંને બિતરીકકા સબ સામાન ઝરરાર બિન અઝવરકો દે દિયા ઓર કહા. ” યે તુમારા હક હે.” ઝરરાર વો સામાન અપની બેહેન ખોલાકે પાસ લે ગયા ઓર ઉનકો દે દિયા. ઈસ સામાનમેં હીરે ઓર જવાહિરાત જડે હુવે થે. ખોલાને વો હીરે ઓર જવાહિરાત નિકાલકર અપની હમરાહી ઓરતોંમે તકસીમ કર દિયે. વો સબકી સબ યે હદિયા લેકર બોહોત ખુશ હુઇં.

ફિર અબદુલ્લા બિન જાઅફર રદી૦ને કહા—“ ત્રાબલસકે (હાકિમ) બિતરીકકી લડકી મુઝકો દી જાયે ” મગર અબુ ઉબેદા રદી૦ને કહા—“ જબ તક ઇસ બારેમે ખલીફએ સાની રદી૦કા હુકમ ન આયે યે કામ મે અપની મરઝીસે નહીં કર સકતા. ગોમે સમઝતા હું કે યે તુમારા હક હે ઓર તુમ ઇસકે સઝાવાર હો મગર ફિર ભી ખલીફએ સાની હઝરત ઉમર રદી૦કી રાય દરયાફ્ત કરની ઝુરૂરી હે. કયોં કે ખલીફએ સાની રદી૦ એક ઝરાસી ગલતીકોભી પસંદ નહીં કરતે અદલ ઈનકા શેવા હે બલકે યોં કેહના ચાહીયે કે વો અદલે મુજસ્સમ હેં, તુમ ઉસવક્ત તક ઉનતિઝાર કરો જબ તકકે ખલીફએ સાની રદી૦કા ઈસ બારેમે હુકમ આ જાયે. કયોં કે યે કોઈ માઅમુલી કયદી નહી હે. ” અબુ ઉબેદા રદી૦ને ઇસ લડાઇકા મુફસ્સીલ હાલ લિખકર હઝરત ઉમર રદી૦કી ખિદમતમે ઇરસાલ કિયા ઓર માલે ગનીમતકા પાંચવાં હિસ્સાભી ભેજ દિયા. ઓર યેભી લિખા કે “ ફતેહ ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કી તુફેલસે હુઈ હે ઓર ઉન્હીકી જાંબાઝી ઓર જાં નિસારીસે ઇતને મુસલમાનોંકી જાને બચ રહી હેં ઓર ઇસ કદર માલે ગનીમત વ કયદી હાથ આયે હેં. બેહતર હોકે આપ ખાલિદ કી દિલજોઈ કરેં ઓર સાથહી ત્રાબલસકે હાકિમકી લડકી કે મુતઅલલિક ભી ફયસલા ફરમાવેં જીસકા અબદુલ્લા બિન જાઅફર ખ્વારતગાર હે. ”

જબ યે ખબર ખલીફએ સાની ફારૂકે આઝમ હઝરત ઉમર રદી૦ કો પહોંચી તો આપ બોહોત ખુશ હુવે ઓર અબુ ઉબેદા રદી૦કી તેહરીરકે સાથ ઇતતેફાક કિયા. ત્રાબલસકે હાકિમકી લડકી અબદુલ્લા બિન જાઅફર રદી૦ કો દે દેનેકા હુકમ સાદર ફરમાયા.

અબદુલ્લા બિન જાઅફર ઇસ ખબરસે બોહોત ખુશ હુવે ઓર બિતરીકકી લડકી ભી બડી ખુશ હુઈ* કયોંકે

* એહલે અરબકા શામકી રિઆયા કે સાથ યે નર્મ સુલુક બિલકુલ બે નઝીર થા. ઇસસે પહેલે કિસી ફાતેહ કોમને ઈનકે સાથ અયસા મુસફિકાના સુલુક ન કિયાથા. ઉનકે અપને હાકિમ ઉનકો નિહાયત તશદદુદકે નીચે રખતે થે ઓર હમેશા ઉનકો લુટતે રહેતે થે. મગર એહલે અરબ સિવાયે ખિરાજ કે જો નિહાયત મુનસિફાના તોર પર મુકરર હોતા થા રિઆયા કી એક ચીઝ કો ભી ન છેડતે થે. બલકે ઉનકી જાનો માલકી હિફાઝત કરતે થે. ઝેર દસ્ત ઓર ઝબરદસ્તકો બરાબર સમઝતે થે ઓર કમઝોરોંકા હક ઝોર આવરસે દિલાતે થે.

ઉસ વકતકે આઇને જંગમે મફતુહ કોમપર તશદદુદ ઓર સખતી જાયઝ સમઝી જાતીથી મગર એહલે અરબને આઇને જંગકા ભી ફાયદા ન ઉઠાયા. અભી ચંદ સાલહી ગુઝરે થે કે ઇસી મુલ્કે શામમે શાહે ઇરાનને હમલા કરકે તમામ શામકે ઇલાકેકો તાખ્તો તારાજ કિયાથા ઓર સને ૬૧૩ ઇસવી કી સાલમે દમિશ્ક ઓર સને ૬૧૫ ઇસવી કી સાલમે યરૂશેલમકો ફતેહ કરકે ઇન શહેરોંકી

ઇસકો બજાએ ગુલામીમે ઝિન્દગી બસર કરનેકે અરબકે એક વાલા હસબ શાહઝાદેકી હમ નશીનીકા ફખ્ર હાસલ હુવા.

ઈંટસે ઈંટ બજા દીથી. હત્તા ઇકે યરૂશેલમકે બડે પાદરીકો સલીબે આઝમકે સાથ ગિરફતાર કરકે ઇરાન લે ગયા થા. ફિર હરકુલ શાહે-રૂમને ઇરાનસે બદલા લેનેકે લિયે સને ૬૨૩ ઇસવીકી સાલમે ઇરાન પર ચઢાઇકી ઔર ઇરાનીયોંકે મુકદદસ મકામ ગજનક કો લુટ કર વહાં કા બડા આતશ કદા મિસમાર કિયા ઔર ઇરાની રિઆયાકો ખુબ લુટી. ગરઝ ઉન દિનોં ફાતેહ ઔર મફતુહ કે ઇસ કિસમકે તાઅલ્લુકાત થે જીનકો એહલે અરબને મુશફિકાના બિરાદરાના ઔર દોસ્તાના તાઅલ્લુકાતમે તબદીલ કર દિયા ઔર ઇસલામી તલવારકો શામ, ઇરાક, અલ જઝીરા ઔર મિસર વગયરાકી રિઆયાકે લિયે રેહમતે ઇલાહી સાબિત કર દિખાયા.

બાબ ૨૨

એહલે કનસરીનકા ફરેબ.

દમિશ્ક કે આસપાસ બખુબી તસલ્લુત કરકે હઝરત અબુ ઉબેદા રદી૦ સિપેહ સાલારે લશકર ઓર આમિલે શામને સફ્વાન બિન આમિરકો દમિશ્ક ઓર ઉસકે ગિર્દો નવાહકા ગવરનર મુકરર કિયા. પાંચસો અરબ સવાર ઉસકે માતહેત કર દિયે ઓર લશકરકો કુચકા હુકમ દિયા.

કુચકા હુકમ સુનતે હી સબ સરદાર ઓર સીપાહી સામાને હરબ દુરૂસ્ત કરને મે મસરૂફ હુવે ઓર જબ તઇયારી મુકમ્મીલ હો ચુકી તો અબુ ઉબેદા રદી૦ને ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કો લશકરેં ઝહફ ઓફ અલમ રાયતુલ અકાબ દેકર ઇસલામી લશકરકે આગે રવાના કિયા ઓર આપ બાકી માંદા લશકર લેકર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ કે પીછે રવાના હુવે.

જબ મકામ બલકાઅ કે કરીબ પહોંચે તો વહાં કિયામ કિયા. ઓર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કો હુકમ દિયા કે "તુમ અપને લશકરકે સાથ હુમુસકી તરફ જાવ ઓર મે બઅલબકકી તરફ જાતા હું"

ઇતનેમે જોસીયાકા સરદાર અબુ ઉબેદા રદી૦કે પાસ આયા ઓર કેહને લગા–"આપ હમસે એક સાલ કામિલકે લિયે સુલેહ કર લેં ઇસ શર્ત પર કે અગર આપને બઅલબક ઓર હુમુસ પર કબઝા કર લિયા તો હમ હમેશા કે લિયે આપકી હિફાઝતમે આ જાઇંગે. એક સાલકા જો કુછ ખિરાજ મુકરર કરો હમ દેને કે લિયે હાઝિર હેં."

અબુ ઉબેદા રદી૦ને ફિલ ફોર ઇસ દરખ્વાસ્તકો મનઝુર કર લિયા ઓર એક સાલકે લિયે જોસીયાકે સાથ સુલેહ કર લી.

ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ હુમુસકી તરફ રવાના ઓર અબુ ઉબેદા બઅલબક કી તરફ જાનેકો તઇયાર થે કે ઉસી વક્ત એક નાકા સવાર ખલીફએ સાની હઝરત ફારૂકે આઝમ રદી૦કા ખત લિયે હુવે પહોંચા. અબુ ઉબેદા રદી૦ને ખત ખોલકર પઢા ઉસમે યે હુકમ થા કે "ઓર શહેરોંકા ખ્યાલ છોડકર પહેલે હુમુસ પર ચઢાઇ કરો ઓર ઉસકો ફતેહ કરનેકે બાદ એનતાકીયા પર હમલા કરો. અગર યે દોનોં મકામ જો બડે ઝુરૂરી હેં તુમારે હાથ આ ગયે તો ફિર બાકી શેહર ઓર કિલે ખુદ બ ખુદ તુમારે મુતીઅ હો જાઇંગે." ઇસ પર અબુ ઉબેદા બઅલબક કા કસ્દ છોડ કર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કે પીછે હુમુસકો રવાના હુવે.

ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ હુમુસકે કરીબ પહોંચેહી થે કે અબુ ઉબેદા ભી ઉનકે સાથ શામિલ હો ગયે.

જબ હુમુસકે હાકિમને ઇસલામી લશકર કો ડેરા લગાયે દેખા તો ઉસને શહેર કે મોઅઝઝેઝીનકો જમે કિયા ઓર કહા.

"મેરી સલાહ યે હે કે બજાયે લડાઈ કરને કે હમ મુસલમાનોં કે સાથ સુલેહ કર લેં, ઇસ શર્ત પર કે અગર વો હરકુલ બાદશાહ પર ગાલિબ આ જાઇંગે તો હમ ઉનકી હિફાઝતમે આ જાઇંગે. ઓર સુલેહકી મીઆદ એક સાલ કરાર દી જાયે. ઇસ અરસે મે હમ એહલે અરબકે ઝરરસે મેહફુઝ રહીંગે." એહલે શહેરને હાકિમકી ઇસ બાતકો તસલીમ કર લિયા ઓર ફિલફોર એક રૂમીકો લશકરે ઇસલામમે ભેજા ગયા. અબુ ઉબેદાને ઉનકી શરતેં મનઝુર કર લીં ઓર એક સાલકે લિયે એહલે હુમુસકે સાથ સુલેહ કરલી. ઓર જો કુછ એક સાલકા ખિરાજ મુકરર હુવા ઉનસે પેશગી વુસુલ કર લિયા.

ઇસકે બાદ અવાસમ, માઅરત, સમઆન વગયરા શેહેરોંકી તરફ તવજ્જોહ કી. ઇન સબનેભી મુસાલિહા કર લિયા. યે મયદાન સાફ કરકે કનસરીનકે ઇલાકેમે પહોંચે. કનસરીનકા હાકિમ એક દિલેર સરદાર થા ઓર હરકુલ બાદશાહકા મનઝુરે નઝરથા. ઉસકે પાસ દસહઝાર મુસલેહ

સિપાહી થે. જબ ઉસકો લશકરે ઇસલામકી આમદકી ખબર મિલી તો ઉસને એહલે કનસરીનકો જમે કરકે કહા.

"તુમારા કયા ઈરાદા હે?" લોગોંને જવાબ દિયા.

"એહલે અરબ જીસ મકામ પર ગયે હેં ઉસકો ઉન્હોંને બઝોરે શમશીર ફતેહ કર લિયાહે ઓર બાદશાહી લશકરકો પય દર પય શિકસ્તેં દી હેં અજબ નહીં કે હમારે શેહેરકોભી વો જલ્દ ફતેહ કર લેં, હમારી યેહી તજવીઝ હે કે હમ ઉનકે સાથ મુસાલિહા કરલેં. કયોંકે ઉન્હોંને હર એક શહેર કે સાથ બડા નેક સુલુક કિયા હે વો એહેદ કે બડે પાબંદ હેં ઓર જો કુછ શર્ત કર લેતે હેં ઉસકો પુરા કરતે હેં. લોગોંકે સાથ બડી મહેરબાનીસે પેશ આતે હેં. અદલ ઓર ઇનસાફકો કાયમ કરતે હેં ઓર કિસીકો દુખ ઓર ઈઝા નહીં દેતે" યે સુનકર કનસરીન કે હાકિમને કહા—

"મેં ભી તુમારી રાયસે ઈતતિફાક કરતાહું, લેકિન મે યે નહીં ચાહતા કે એહલે અરબકે સાથ હમેશા કે લિયે સુલેહ કરકે ઇનકી હિફાઝતમે આજાઉં. બલકે મેરા મતલબતો યે હે કે સરેદસ્ત ઈસ બલાકો ટાલ દું, ફિર બાદશાહકો લિખકર ઉસસે કુમકકી દરખ્વાસ્ત કરૂં ઓર ઇસ અરસેમે સામાને હરબ દુરૂસ્ત કરલું. જબ બાદશાહકી તરફસે કુમક આ જાઇગી તો ફિર હમ દિલ ખોલકર એહલે અરબકા મુકાબિલા

કરીંગે. કયોંકે મે બાદશાહકા ભરોસેદાર સરદારહું ઓર જબ તક બાદશાહ મોજુદ હે તબતક મે એહલે અરબકી ઈતાઅત ન કરૂંગા. બેહતર હેકે હમ સરેદસ્ત એક સાલકે લિયે મુસાલિહા કર લેવેં ઓર જો કુછ ખિરાજ એક સાલકે લિયે એહલે અરબ હમસે માંગે ઉનકો દેદે ”

યે કેહકર કનસરીનકે હાકિમને એક ખતલિખા જીસ્કા મઝમુન યેથા. “ હમારા શેહેર બડા મઝબુત હે ઓર હમારે પાસ રસદ ઓર સામાન બોહોત હે અગર ચાલીસ સાલ તક હમારા મુહાસિરા કિયે રહોગે તબભી હમ પર ફતેહ નહીં પા સકોગે લેકિન હમ ખુંરેઝી નહીં ચાહતે બેહતર હે કે આપ હમસે મીઆદી મુસાલિહા કર લેં તાકે હમ દેખેં કે અનજામકાર ફતેહ તુમકો હાસલ હોતીહે યા રૂમી લશકરકો. કયોં કે શાહે રૂમકી તાકત અભી ટુટ નહીં ગઈ. સિર્ફ્ચંદ શહેર તુમારે કબ્ઝેમે આયે હેં ઓર શાહે રૂમ તુમારે મુકાબિલે કે લિયે બોહોત બડા લશકર જમા કર રહા હે. અગર તુમને લશકરકો ભગા દિયા ઓર શાહે રૂમકા એશીયાકા પાયતખ્ત એન્તાકીયા ફતેહ કર લિયા તો હમ હમેશા કે લિયે તુમારી હિફાઝતમે આ જાઇંગે, લેકિન અભી સુલેહકી મીઆદ એક સાલ હોગી. ઉસવકત તક તુમ હમારે ઈલાકેમે ઝિયાદતી ન કરોગે ઓર જો કુછ ખિરાજ મુકરર કરોગે ઉસીપર ઈકતિફા કરોગે તો એક સાલકી

મુદ્દત ગુઝરનેકે બાદ જયસી સુરત હોગી દેખા જાવેગા. હુમ કનસરીનકી સરહદ પર એક નશાન ખડા કર દેંગે તાકે ઉસ નશાનકે અનદર કોઇ અરબ સવાર દરતો બુર્દ ન કરે”

યે ખત લિખકર ઉસને **અસતખર** નામી એક આલિમ શખ્સકો દિયા ઓર ઉસકો ખતકે મઝમુનસે આગાહ કરકે કહા-

“ઈસ ખતકો લશકરે ઈસલામકે સરદારકે પાસ લેજાવ ઓર એક સાલકે લિયે ઉસસે મુસાલિહેકી દસ્તાવેઝ લેલો. દેખો અગર વો ન માને તો ચિકની ચુપડી બાતેં કરકે ઉસકો મના લેના. અગર તુમ કામિયાબ આયે તો તુમકો બોહોતસા ઇનઆમ દિયા જાયગા.”

અસતખર યે હિદાયત સુનકર ખત લિયે હુવે ઈસલામી લશકરમે પહોંચા. ઉસકો ફોરન હઝરત **અબુ** ઉબેદા રદી૦કે પાસ હાઝિર કિયા ગયા. ઉસ વકત **અબુ** ઉબેદા રદી૦કે પાસ **ખાલિદ** બિન વલીદ રદી૦ ઓર અબદુર રહેમાન બિન અબીબકર રદી૦ બયઠે હુવે બાતેં કર રહેથે. **ખાલિદ** બિન વલીદ રદી૦ને **અસતખરકો** દેખકર પુછા.

“તુ કોન હે, ઓર કિસ લિયે આયા હે?” અસતખરને જવાબ દિયા.

“મે કનસરીનકે હાકિમકા એલચી હું. કયા આપ ઈસ લશકરકે સરદાર હેં?” **ખાલિદને** કહા.

"મે સરદાર નહી હું બલકે એક સિપાહી હું. હમારે સરદાર યે બયઠે હેં" ઇસપર અસતખર રૂમી દસ્તુરકે મુઆફિક અબુ ઉબેદા રદી૦ કો સિજદા કરનેકે લિયે ઝુકને લગા મગર અબુ ઉબેદાને ઉસકો રોક દિયા ઓર કહા.

"હમ અલ્લાહ તઆલાકે બંદે હેં. સિજદા સિર્ફ અલ્લાહ તઆલાકો સઝાવાર હે, કોઈ બંદા ઈસ લાયક નહીં કે દુસરા બંદા ઉસકો સિજદા કરે"

યે સુનકર અસતખર રૂક ગયા ઓર ઉસને આગે બઢકર કનસરીન કે હાકિમકા ખત અબુ ઉબેદા રદી૦કી ખિદમતમેં પેશ કિયા. વો દિલમે હયરાન થા કે યે કયસી કોમ હે કે ઈસકા સરદાર ઈસ કદર મુનકસિરૂલ મિઝાજ હે. ઓર અપને હમરાહીયોંકે સાથ અયસા બે તકલ્લુફ બયઠા હુવા હે કે ઇનમે કોઈ તમીઝ નહી હો સકતી. યે લોગ અજીબ સાદા મિઝાજ ઓર ગરીબ તબીયત હેં. અબુઉબેદા રદી૦ને ખત પઢકર ખાલિદ રદી૦ ઓર અબદુર રહેમાન બિન અબીબકર રદી૦કો સુનાયા. ઈસપર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને કહા.

"કનસરીનકે હાકિમને યે ખત નેકનીયતીસે નહી લિખા. ઝુરૂર કુછ દાલમે કાલાહે ઓર વો કોઈ મક્ર ઓર ફરેબ કરના ચાહતા હે. આપ હરગિઝ ઈસકી દરખ્વાસ્ત

મનઝુર ન કરે ઓર અલ્લાહુ તઆલાકા નામ લેકર ઇસપર ચઢાઈ કરે, ખુદાને ચાહાતો હમ શમશીરકે ઝોરસે ઇસકે કિલેકો ફતેહ કર લેંગે. જીરકે ઈસ્તેહકામ પર ઉસને ઇસકદર લનતરાની કી હે ઓર ઈસ કદર શેખી બઘારી હે.” અબુ ઉબેદાને કહા.

“ અય અબા સુલેમાન ! ઝરા સબ્ર કરો, દેખો કન સરીનકે હાકિમને ખુદ બખુદ હમસે સુલેહકી દરખ્વાસ્ત કીહે. ગયબકા ઈલ્મ સિર્ફ ખુદાકો હે. હમ નહીં જાનતે કે કલ કયા પેશ આને વાલા હે. ઈસલિયે મે નહીં ચાહતા કે ઈસકી સુલેહકી દરખ્વાસ્ત રદ કરૂં. કયોં કે સુલેહમે બેહતરી હોતી હે ” યે સુનકર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને કહા.

“ અગર વો નેક નીયતીસે સુલેહ કરે તો હમ તઇયાર હેં, લેકિન એક તરફ તો વો હમકો ધમકાતા હે ઓર અપને કિલેકી મઝબુતીકા હમકો ખોફ દિલાતા હે ઓર દુસરી તરફ મીઆદી સુલેહ કરતા હે. ઈસસે સાફ સાબિત હોતા હે કે વો વકત ટાલના ચાહતા હે. અગર વો નેક નીયત હે તો હમેશા કે લિયે હમારી હિફાઝતમે આજાયે ”

અસતખર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કી યે તકરીર સુનકર કાંપ ગયા ઓર ઉસને નિહાયત અદબસે પુછા.

" આપકા કયા નામ હે ? " ખાલિદને જવાબ દિયા.

" મેરા નામ ખાલિદ બિન વલીદ હે " ઈસપર અસતખરને કહા.

" આપકા નામ તમામ શામ ઓર રૂમમે મશહુર હો ગયા હે. આપ બડે જવાં મર્દ ઓર બહાદુર હેં. આપહીકે ઝોરે બાઝુને શાહી લશકરકો શિકસ્તેં દીં હેં, બેશક હમ લોગ આપકે નામસે કાંપતે હેં લેકિન હમને આપકી યે તાઅરીફ્ભી સુનીહે કે જયસે આપ મયદાને જંગમે સખ્ત હેં વયસેહી આપ દિલકે નેક, તબીયતકે નર્મ ઓર તીનતકે રહીમ હેં ઓર જો લોગ આપસે અમાન માંગતે હેં આપ ઉનકો અમાન દેતે હેં ફિર આપ હમારે સાથ કયોં સુલેહ નહીં કરતે ? " ખાલિદને કહા.

" તુમારે હાકિમકે ખતસે ઝાહિર હોતા હે કે જબ બાદશાહકા લશકર હમારે મુકાબિલે કે લિયે આયગા તો તુમ સુલેહકો બાલાયે તાક રખકર શાહી લશકરમે મિલ જાવગે ઓર હમારે સાથ લડાઈ કરોગે. અગર તુમ યે એહેદ કરલો કે સાલકે અન્દર તુમ કિસી લડાઇમે હમારે ખિલાફ ઈમદાદ ન દોગે તો હમ સુલેહ કર લેતે હેં વરના નહીં " અસતખરને કહા.

" હાં, હમ એહેદ કરતે હેં કે જબતક સાલ ન ગુઝર જાયે હમ આપસે હરગિઝ લડાઈ ન કરીંગે " ઈસપર

ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને હઝરત અબુ ઉબેદાકોં કહા.

"આપ ઈનકો યે દસ્તાવેઝ લિખદેં કે સાલકે અન્દર જો શખ્સ ઉનમેસે હમારે સાથ ન લડેગા ઉસકે સાથ હમારી સુલેહ બર કરાર રહેગી. લેકિન જો શખ્સ ઉનમેસે ઇસ એહેદકો તોડેગા ઉસકે સાથ હમ વોહી સુલુક કરીંગે જો એહેદ શિકન લોગોં કે સાથ કિયા જાતા હે"

અસતખરને ઇસ બાતકો મનઝુર કર લિયા ઓર અબુ ઉબેદા રદી૦ને મુકરરાહ ખિરાજ પર મુસાલેહકી દસ્તાવેઝ એક સાલકે લિયે ઉસકો લિખદી. વો ખુશ ખુશ વાપિસ ગયા ઓર ચંદ દિનકે અંદર જો કુછ જીન્સ ઓર નકદી બતોર એક સાલકે ખિરાજકી મુકરર હુઇથી લશકરે ઇસલામમે પહોંચા દી ગઈ.

કરસરીનકી હદપર એક સુતુન ખડા કિયા ગયા ઓર એહલે ઇસલામકો હિદાયત કી ગઈ કે ઈસિ હદકે અન્દર તજાવુઝ ન કરેં.

ઈસિ તરાહ અબુ ઉબેદા હુમુસ ઓર કનસરીનકે દરમીયાની ઇલાકેમે બોહોત અરસા પડે રહે ઓર રૂસ્તન, હુમા ઓર શીરઝ વગેરાકે લોગોંસે ઇસ કિસમકી મીઆદી સુલેહ કરતે રહે કે ઇતનેમે ખલીફ એ સાની રદી૦કા એક ખત ઉનકો પહોંચા જીસમે ઉનકો બડી મલામત કી

ગઈ કે” વો મીઆદી સુલેહોંમે વકત ઝાયે કર રહે હેં ઓર કોઇ નુમાયાં વ પુખ્તા કામ ઉન્હોંને નહીં કિયા. ઇન મીઆદી સુલેહોંકા કયા એતિબાર હે. જબ હરકુલ કી તરફસે ઇનકો ઈમદાદ પહોંચેગી તો વો સબકે સબ સુલેહ કો બાલાએ તાક રખકર એહલે ઇસલામકે સાથ લડાઈ શુરૂ કર દેંગે ઓર ઇસ અરસેમે સામાને રસદ વગયરા જમે કરકે અપને આપકો અચ્છી તરાહ મેહફુઝ કરલેંગે.” જબ યે ખત હઝરત અબુ ઉબેદા રદી૦ને પઢાતો ઉનકી આંખોંમે આંસુ ભર આયે આપને લશકરકે સરદારોંકો જમા કરકે કહા.

“ખલીફએ સાની હઝરત ઉમર રદી૦ મેરી ઇસ કારરવાઇકો ના પસંદ ફરમાતે હેં, અબ તુમ મુઝે મશવિરા દોકે કયા કારરવાઈ કરની ચાહીયે જીસસે ખલીફએ સાની રદી૦ ખુશ હોં. કયા હમ હલબ પર ચઢાઈ કરે યા યહાંસે સીધે એનતાકીયા પર હમલા કરેં ?”

યે બાતેં હો રહી થીં કે સઈદ બિન આમિર જો કબીલએ યમનમેં એક મુમતાઝ આદમીથા અબુ ઉબેદા રદી૦કી ખિદમતમે હાઝિર હુવા ઓર કેહને લગા.

“આપ કિસ મકામપર હમલેકી તઇયારી કર રહે હેં યહાં નઝદીક હી એક બડા માઅરિકા પેશ આને વાલા હે.

કયોંકે કનસરીનકે હાકિમને આપસે દગાકી હે. ઓર ઉસને હરકુલ બાદશાહસે કુમક મંગાઈ હે. વો કુમક કનસરીનકો જા રહી હે. ઓર ઉસ કુમકકા સરદાર જબલા બિન એહમ ગસ્સાની હે. ઉસકે હમરાહ અમુદિયેકા હાકિમ ભી હે." ઇસખબરકો સુનકર સબ ચોકન્ને હો ગયે ઓર **સઇદ** બિન આમિર કો કહેને લગે.

"ઈસકી કુલ કેફીયતસે હમેં જલ્દ આગાહ કરો." યે સુનકર **સઇદ** બિન આમિરને કહા.

"જબલા બિન એહમ ગસ્સાની ગસ્સાન કોમકા બાદશાહ થા. જો ઇલાકે સીરીયા મે આબાદથી. બની ગસ્સાન એહલે યમન કે કબાયલમેસે થે ઓર અરબ ઓર સીરીયાકી સરહદમે આબાદ હો ગયે થે. વો સીરીયામે બડે ઝબરદસ્ત ઓર તાકતવર સમઝે જાતેથે. જબલા ઉનકા બાદશાહ થા ઓર વો મુસલમાન હો ગયા થા. ખલીફએસાની હઝરત ફારૂકે આઝમ રદી૦કી ખિલાફતકી શુરૂઆતમે બયતુલ્લાહ શરીફકી હજકે લિયે બડે કરરો ફરકે સાથ ગયા થા. કાઅબેકા તવાફ કરતે હુવે એક ગરીબ મુસલમાનકા પાઉં ઉસકી ચાદર પર પડા. જીસકી વજેહસે ઉસકી ચાદર ખિસક ગઈ. જબલાને ગુસ્સેમે આકર ઉસ આદમીકે મુંહપર ઈસિ ઝોરસે થપ્પડ મારા કે ઉસ ગરીબકે ચાર દાંત ટુટ ગયે. વો ગરીબ આદમી ખલીફએ સાની હઝરત ઉમર રદી૦કી ખિદમતમે

હાજિર હુવા જો કાઅબતુલ્લાહકી હજકે લિયે મક્કે મે આયે હુવે થે. ઉસને આપકી ખિદમતમે ફરિયાદ કી. આપને ઉસી વકત જબલા કો બુલાયા ઓર ઉસકો કહા.

"યે શખ્સ તુમ પર ફરીયાદી હે કે તુમને ક્યોં ઉસકે દાંત તોડ દિયે?" જબલાને કહા.

"ઇસને મેરી ચાદર પર પાઉં રખાથા જીસ્કી વજેહસે મેરી બે હુરમતી હુઈ. મેને ગુસ્સેમે આકર ઇસકો થપ્પડ મારા જીસ્સે ઇસિકે દાંત તુટ ગયે." યે સુનકર ફરીયાદીને કહા.

"મેંને જાન બુઝકર યા કસદન ઇનકી ચાદર પર પાઉં નહીં રખાથા. તવાફ કરતે હુવે ઇતતિફાકીયા તોર પર મેરા પાઉં ઇનકી લટકતી હુઇ ચાદર પર પડ ગયા. મેરા ઇસમે કોઈ કુસુર નહીં મગર ઇન્હોંને મેરે ચાર દાંત તોડ દિયે." ફરીયાદીકી યે બાત સુનકર ખલીફએ સાની રદી૦ને જબલાસે ફરમાયા.

"અય જબલા! અગર યે શખ્સ તુમકો માફ કરદે તો ઓર બાત હે લેકિન ઇસિને મઆફી ન દીતો મે તુમસે કિસાસ લુંગા ક્યોંકે ઇસલામકા કાનુન યેહી હે કે દાંતકે બદલે દાંત," જબલાને કહા.

"મે ગસ્સાનકા બાદશાહ હું ઓર યે એક માઅમુલી આમ આદમી હે. મે ઇસિસે મઆફી નહીં માંગ સકતા

ઓર ન ઇસકે દાંતોં કે બદલે અપને દાંત નિકાલ સકતા હું આપકો મેરી શાન ઓર રૂતબેકા લિહાઝ કરના ચાહીયે. ઇસ્લામ મેને કુબુલ કર લિયા તો કયા હુવા મેરી શાન ઓર શવકતમેં તો ફર્ક નહીં આયા. અયસે અયસે તો મેરે હઝારોં ગુલામ હેં" ખલીફએ સાની રદી૦ને જબલાકે યે કલમાત સુનકર ફરમાયા.

"યે શખ્સ ગો આમ આદમિયોંમેસે હે મગર મુસલમાન હે ઓર ઇસ્લામમે સબ બરાબર હેં. અમીર, ગરીબ, બાદશાહ. ફકીર, રઇસ, રિઆયા સબ યકસાં હેં ઓર સબકે હુકુક મસાવી હેં. ઇસ્લામને યેહીતો કમાલ કિયા હે કે અદના આલાકી તમીઝ ઉડા દી હે ઓર સબકો ભાઈ બના દીયા હે. મેરે નઝદીક યે આમ આદમી ઓર તુમ ગસ્સાનકે બાદશાહ બરાબર હો. મુઝકો ચદાલત કરની હે. અગર યે શખ્સ તુમકો અપની રઝાઓ રગબત સે મઆફ ન કર દેગા તો મે ઝુરૂર તુમસે કિસાસ લુંગા" જબલા યે સુનકર ઘભરાયા ઓર ઉસી ઘભરાટમેં બોલા.

"અચ્છા અગર આપકી યેહી અદાલત હે તો આપ મુઝે એક દિનકી મોહલત દેં કે ઇસ અરસેમે યાતો મે ઇસ શખ્સ કો રાઝી કરલું તાકે મુઝે મઆફી દે ઓર યા મે કિસાસ દેનેકે લિયે તઇયાર હો જાઉં" ખલીફએ સાની રદી૦ને કહા.

"મોહલતભી મે જબહી દે સકતા હું કે યે તુમારા ફરીયાદી મનઝુર કરે ઓર દિલી ખુશીસે ઇજાઝત દે"

ફરીયાદીને ઇજાઝત દેદી ઓર જબલા રાતોં રાત અપને હમરાહીયોં કે સાથ ભાગ કર મુલ્કે શામકો રવાના હોગયા.

એહલે યમનકે અરબોંકી એક શાખ મુલ્કે શામમે આબાદથી જો ગસ્સાનકે નામસે મશહુર થી. ઇન લોગોંકી તર્ઝે રહાયશ ઓર મઆશિરત બિલકુલ અપને બિરાદરાને યમનકી તરાહથી ઓર યે અયસે સરકશ ઓર જંગજુથે જયસે કે એહલે યમનથે. અગર એહલે યમન શેર થે તો યેભી ઇનસે કુછ કમ ન થે. ફર્ક ઇતના થા કે એહલે યમનકો અલ્લાહ તઆલાને નુરે હિદાયત બખ્શકર ઉનકે સીને સાફ ઓર મુનવ્વર કર દિયેથે મગર શામકી કોમ ગસ્સાન અભીતક ઇસિવી શિર્ક ઓર જહાલતમે થી. જબલા મક્કેસે ભાગ કર અપની કોમમે આ ગયા. ઇસ્લામકો ખયરબાદ કહા ઓર આયંદાકે લિયે ઇસ્લામકા દુશમન બન ગયા.

ખલીફએ સાની હજરત ફારૂકે આઝમ રદી૦ને અબુ ઉબેદા રદી૦ ઓર ઉનકે માતેહત સરદારોંકો જબલા બિન એહમ કે ઇસ વાકેએ સે મુતતલાઅ કર દિયાથા તાકે અગર જબલા મુલ્કે શામમે ઇનસે દોચાર હો જાયે તો વો સમઝલેં કે જબલા ઇસલામસે મુરતદ હો ગયા હે ઓર એક મુસલમાનકા કિસાસ ઉસકી ગરદન પર બાકી હે.

જબ સઈદ બિન આમિરને જબલાકા નાગ લિયા તો અબુ ઉબેદા રદી૦ને પુછા.

"તુમકો યે હાલ કિસ તરાહ માલુમ હુવા ?" સઈદ ને કહા

"જબસે આપને હુકમ દિયા હે કે જલાને કે લિયે લકડી નઝદીક કે નખલસ્તાનસે ન લાઈ જાયે તાકે ફલદાર દરખ્ત ન કાટે જાયેં ઉસ દિનસે હમારે ગુલામ દુર જાકર જંગલસે લકડી લાતે થે. કલ મેરા ગુલામ લકડીકે લિયે ચંદ ગુલામોંકે સાથ જંગલમે ગયા મગર વો વાપિસ ન આયા. મુઝે તશવીશ હુઇ ઓર મે ઉસકી તલાશમે ગયા. બોહોત દુર જાકર મેને ઉસે જંગલમે લહુ લુહાન પાયા તો ઉસકો મેને પુછા. "કિસને તુમકો લહુ લુહાન કિયા ?" ઉસને જવાબ દિયા." હમ જંગલમે લકડીયાં કાટ રહે થે કે યક લખ્ત ચંદ સવારોંને હમકો આ ઘેરા. મેરે હમરા હીયોં કો ગિરફતાર કર લિયા મગર મેંને ઉનકા મુકાબિલા કિયા તો વો મુઝકો ઘાયલ કરકે યહાં છોડ ગયે હેં" મેને યે સુનકર ગુલામકો અપને ઘોડે પર સવાર કર લિયા ઓર ચાહતા થા કે કેમ્પ મે વાપિસ આ જાઉં કે ઇતનેમે કઇસો સવારોંને મુઝે આકર ઘેર લિયા. વો લોગ ઘેર કર મુઝસે કહને લગે. "હમારા સરદાર એક અરબી આદમીકો દેખના ચાહતા હે. હમને ચંદ ગુલામ ગિરફતાર કર લિયેથે

મગર ઉંસસે હમારા અફસર ખુશ નહીં હુવા ઈસ લિયે ઉસને ફિર હમકો હુકમ દિયા હે કે કિસી ખાસ અરબી આદમી કો મેરે પાસ લાવ તુમ અપની ખુશીસે ચલો તો બેહતર વરના હમ તુમકો મુશકેં બાંધકર અભી લે જાવીંગે" મેને પુછા કે " તુમારા સરદાર કોન હે?" ઉન્હોંને કહા." હમારા સરદાર જબલા બિન એહમ હે જો હમારી ગસ્સાન કોમકા બાદશાહ ઓર રઈસ હે." યે સુનકર મે ચુપચાપ ઉનકે હમરાહ ચલદિયા.

બાબ ૨૩

જંગે કનસરીન

સને ૧૪ હિજરી

સઈદ બિન આમિરને **અબુઉબેદા** બિન જરરાહ રદી૦ સે અર્ઝકી–

" જબ જબલા કે સવાર મુઝકો ઘેરે હુવે જબલા કે રૂબરૂ લે ગયે તો **જબલા** ને મુઝકો બેઠનેકા ઈશારા કિયા ઓર મેરા નામ પુછા. મેને અપના નામ **સઈદ** બિન આમિર અનસારી બતલાયા તો ફિર ઉસને પુછા.

" તુમ અરબકે કિસ કબીલેસે હો ? " મેને જવાબ દિયા.

" મે યમનકે કબીલેસે હું " ઈસ પર જબલાને કહા.

" ઈસ નિસબતસે તુમ મેરે કરીબી હો, મેંને તુમકો ઈસ લિયે બુલાયા હે તાકે મે અરબકા હાલ તુમસે માલુમ કરૂં " યે કેહકર જબલાને કઇ એક આદમીયોંકી બાબત પુછા જીનમે એક હસ્સાન બિન સાબિત થા મેને ઉસકો કહા.

" હસ્સાન બિન સાબિત રાઝી વ ખુશી હે ઓર વો રસુલલ્લાહ સલ૦કા શાએર હે " જબલાને કહા.

"મે ઉસકો અચ્છી તરાહ જાનતા હું ઉસને એક દફા એક કસીદા મેરી તાઅરીફ્મે લિખાથા જીસ્કો સુનકર મે બહોત ખુશ હુવા થા." ફિર મેને ઉસસે કહા.

"અય સરદાર! તુમ મુસલમાન હો ગયે થે ઓર અલ્લાહ તઆલાકે દીનમે આકર અલ્લાહકી રેહમત ઓર ફઝલકે સઝાવાર હો ગયે થે ફિર કયા હુવા જો તુમ રાહે હિદાયત છોડ કર ઝુલમત મે ફંસ ગયે?" ઇસ પર જબલાને કહા.

"બેશક મે ઇસલામ લાયા થા મગર તુમારા મઝહબ મેરે મુવાફિક નહીં આયા. તુમારે મઝહબમે રઇસકી કોઈ ઇઝઝત નહીં ઓર ન ઉસકી શાનકા કુછ લિહાઝ કિયા જાતા હે. દેખો તો સહી, તુમારા ખલીફા એક હકીર ઓર અદના આદમીકા મુઝસે કિસાસ લિયા ચાહતા થા ઓર ઉસ્કે દાંતોકે બદલે મેરે દાંત તોડના ચાહતા થા મે કયોંકર ઇસ ઝિલ્લતકો ગવારા કર સકતા થા. મે ગસ્સાનકા બાદશાહ થા ઓર મેરા મુસલમાન હોના ઇસલામ કે લિયે ફખ્રકા બાએસ થા. તુમારે ખલીફાને ઇસ બાતકો ગનીમત ન સમઝા ઓર મુઝકો એક નાચીઝ આદમીકી ખાતર ઝલીલ કરનેકા ઈરાદા કિયા. ઈસપર મેને ઇસલામકો દુરસેહી સલામ કિયા ઓર બહાના કરકે શામમે ચલા આયા. હરકુલ

બાદશાહને મેરી અઝહદ કદર કી હે ઓર મેરા મરતબા ઓર શાન બોહોત બઢા દી હે" યે સુનકર મેને જવાબ દિયા:

"અય સરદાર! ઇસલામમે યેહી તો ખુબી હે કે ઈસમે અદના આલા સબ બરાબર હેં, જો શખ્સ મુસલમાન હોતા હે વો રઝીલ નહીં રહેતા, બલકે શરીફ બન જાતા હૈ. ઇસલામમે કોઇ રઝીલ નહીં સબ શરીફ હેં. ઈસમે કોઈ હકીર નહીં સબ મુઅઝઝિઝ હેં. ઇસમે કોઈ અદના નહીં સબ આલાહેં. હઝરત ઉમર રદી૦ બડે આદિલ ઓર મુનસિફ મિઝાજ હેં, ઉન્હોંને શરીઅતે ઇસલામકો ઝબરદસ્ત હાથકે સાથ કાયમ કિયા હે. વો ખલાયકકી નિગરાની કરતે હેં. કમઝોરકા હક ઝોર આવરસે દિલાતે હેં ઓર ખિલાફતકી અમાનતકો પુરે તોર પર અદા કરતે હેં. યેહી વજેહ હે કે ઉન્હોંને તુમસે કિસાસ લેનેકા ઈરાદા કિયા હે" ઇસપર જબલાને કહા.

"મે અયસી અદાલતકા કાયલ નહીં જો રઈસોં ઓર બાદશાહોંકે મરતબે ઓર શાનકા કુઝ લિહાઝ ન કરે. અચ્છા ઈસબાતકો જાને દો. તુમ મુઝકો યે બતાવકે તુમ ઈસ તરફ કયા કર રહે હો" મેને કહા.

"મે લશકરે ઇસલામકે હમરાહ હું ઓર હમારા ઇરાદા હલબ ઓર એનતાકીયા પર ચઢાઇ કરનેકા હે" ઈસપર જબલાને હંસકર કહા:

" હલબ ઓર એનતાકીયા તક તુમકો કોન પહોંચને દેતા હે. મુઝકો શાહે હરકુલને તુમારી સરકોબીકે લિયે રવાના કિયાહે ઓર અમુદિયેકે હાકિમકો મેરે હમરાહ ભેજાહે. કયોંકે કનસરીન કે હાકિમને તુમકો ધોકા દિયા હે ઓર તુમ અયસે સાદા લોહ હો કે ઉસકે ફરેબમે આ ગયે. મે ઇસ જરરાર ફોજકે સાથ કનસરીનકો જા રહા હું. કનસરીનકા હાકિમ શહેર સે કુછ બાહર મેરે ઇસતિકબાલ કો આયગા ઓર હમકો હમરાહ લેકર કનસરીનમે જાયગા. વહાં પહોંચકર જો કુછ કરાર પાયગા ઉસપર અમલ કિયા જાયગા. મેરે ખ્યાલમે બેહતર હોકે તુમ અપને સરદારે લશકર કો કહો કે વાપિસ ચલા જાય, કયોં કે મેરે હમરાહ ગસ્સાન કોમ હે ઓર લશકરે ઇસલામ મે એહલે યમન હે, મે પસંદ નહીં કરતા કે હમ ભાઇબંધ એક દુસરેકા ગલા કાટે નેઝ ગસ્સાન કોમ બડી લડાકી ઓર જંગજુ હે ઓર અપને યમની ભાઇયોંસે કિસી તરાહ કમ નહીં, મુનાસબ યેહી હે કે ઈનમેં કિતાલકા બાઝાર ગર્મ ન હો. તુમ જાકર અપને સરદારકો અચ્છી તરાહ સમઝાવ કે અયસી ખુરેઝીસે બાઝ આ જાયે ઓર અપને હમરાહીયોંકો લેકર વાપિસ ચલા જાયે વરના તુમારી જાનકી ખેર નહીં "

યે સુનકર મેંને કહા અય સરદાર! જો કુછ તુમને કહા હે વો સબ મે અપને સરદારકી ખિદમતમે અર્ઝ કર દુંગા આયંદા ઉનકા ઇખતિયાર હે જો ચાહે કરે"

"જબલાને મુઝકો લિબાસે ફાખિરા દિયા ઓર રૂખસત કિયા મે અપને ઘોડેપર સવાર હોકર ઓર અપને ઝખમી ગુલામકો કેમ્પ મે ઉતાર કર આપકી ખિદમતમે હાઝિર હુવા હું જો કુછ મોઆમિલા મેરે સાથ ગુઝરાહે બિલા કમો કાસ્ત અર્ઝ કરદિયા હે."

હઝરત અબુ ઉબેદા રદી૦ કનસરી.ન કે હાકિમકા ફરેબ સુનકર બડે રંજીદા હુવે ઓર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦સે કહા.

"મેને પહેલેહી કેહ દિયાથા કે કનસરીનકા હાકિમ વક્ત ટાલ રહા હે ઓર હમકો ધોકા દેના ચાહતા હે અગર આપ મેરી સલાહપર અમલ કરતે ઓર ઉસી વકત કનસરીન પર ચઢાઇ કર દેતે તો હમ શમશીરકે ઝોરસે ઉસો ફતેહ કર લેતે" યે સુનકર અબુ ઉબેદાને કહા.

"હમારી નિયત નેક હે, જો શખ્સ હમસે દગા ઓર ફરેબ કરેગા અલ્લાહ તઆલા ઉસકો સઝા દેગા ઓર ઉસકો ઝલીલ ઓર રૂસવા કરેગા. અબ બતાવ કે કયા તદબીર કરની ચાહિયે." ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦નેકહા.

કનસરીનકે હાકિમને હમસે દગા કી હે. મે ચાહતા હું કે ઉસકો ઈસ ફરેબકા મઝા ચખાઉં ઓર ઉસકો કાબુમે લાકર કત્લ કરૂં તાકે દુસરોંકો ઈબરત હો ઓર ફિર હમારે સાથ ધોકા ઓર ફરેબ કરનેકી ઉનકો જુરઅત ન પડે.

મેરી તઝવીઝ યે હે કે મે દસ ચીદા આદમી જીનકો મોતકા કોઈ ખોફ ન હો હમરાહ લેકર જાઉં. જબ કનસરીનકા હાકિમ જબલાકે ઈસતિકબાલકો નિકલેગા તો મે ઉસકો ઘેર કર કત્લ કર ડાલુંગા. આપ ભી કનસરીનપર ધાવા કરનેકી તઈયારી કરેં ઓર હમારે પીછે જલ્દ પહોંચેં તાકે અગર હમ દુશમનોં મે ઘિર જાયેં તો હમારી ઈમદાદ કર સકેં ઓર જબલા ઓર ઉસકે હમરાહી લશકર કો કનસરીન મે દાખિલ ન હોને દેં ઓર ખુલે મયદાનમેહી ઉનકો શિકસ્ત દેં, ઇસતરાહ કનસરીન પર હમારા કબઝા બ આસાની હો જાયગા."

હઝરત અબુ ઉબેદા રદી૦ને યે તજવીઝ પસંદ કી ઓર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કો કહા. "જીન સવારોંકો અપને હમરાહ લેજાના ચાહતે હો ઉન્હેં ચુન લો" ઈસપર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને મિન દરજા ઝેલ જવાન મુનતખિબ કિયે જીન્મેસે એક એક જવાન હઝાર આદમીકા મુકાબિલા કર સકતા થા.

અયાઝ બિન ગનમ, ઉમરૂ બિન સાઅદ, સોહેલ બિન આમિર, રાફેઅ બિન ઉમયરા, સઇદ બિન આમિર અનસારી, ઉમર બિન માઅદી કરબ અબદુર રહેમાન બિન અબીબકર, ઝરરાર બિન અઝવર, કયસ બિન હુબયરા, રબીઆ બિન આમિર રદી૦

યે અરબકે મશહુર શહેસવાર ઔર રસુલે ખુદા સલ૦ કે જાંનિસાર સહાબી ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કે ઈશારે પર મુસલેહ હોકર તઈયાર હો ગયે. ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને અપને ગુલામ હમ્મામકોભી હમરાહ લે લિયા જો લડાઇમે બડા શુજાઅ ઔર બહાદુર થા.

યે બારા આદમી એક ખતરનાક મુહિમ પર રવાના હુવે મગર કિસીકે દિલમે ખોફો હિરાસ ન થા બલકે સબ ખુશ થે. અબુ ઉબેદા રદી૦ને ઉનકે હકમે દોઆએ ખેરકી ઔર અપને લશકરકો કુચકા હુકમ દિયા.

જબ ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ અપને સાથીયોંકે સાથ ઈસ ખતરનાક મુહિમપર રવાના હુવે તો ઉન્હોંને સઈદ બિન આમિર અનસારીકો કહા." હમકો ઉસ રાસ્તે પર લે ચલો જીસ રાસ્તેસે જબલા કનસરીનકો જાતા હે તાકે હમ ઉસકે લશકરકે સાથ મિલ જાયેં. સઈદ બિન આમિર ઉનકે આગે હો લિયે ઔર તમામ રાત ચલતે રહે જબ સુબ્હા હુઈ તો વો ઉસ શાહરાહ પર પહોંચે જો સીધી કનસરીનકો જાતીથી. ઉસ જગા વો ઠેરકર એક પોશીદા મકામમેં છુપ ગયે ઔર વહાં નમાઝે સુબ્હા અદા કી. ઈતનેમે લશકર કી આમદકા શોર સુનાઇ દિયા. ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને કહા.

"જબ જબલાકા લશકર હમારે પાસસે ગુઝરે તો હમ ચુપચાપ ઉસકે લશકરમે મિલ જાઇંગે ઓર કિસી કે સાથ બાતચીત નહીં કરીંગે. ચુંકે જબલાકે હમરાહ ગસ્સાન કોમ હે ઈસલિયે વો સમઝીંગે કે હમભી ઉનમેસે હે, જબ કનસરીનકા હાકિમ જબલાકે ઈસતિકબાલકો આગે બઢેગા તો હમ ઘોડે દુડાકર જબલાકે લશકરસે નિકલ જાઈંગે ઓર કનસરીનકે હાકિમકો પકડ લેંગે. કોઈ હમપર શુબ્હા ન કરેગા. કનસરીનકા હાકિમ યેહી સમઝેગા કે હમકો જબલાને ઈસકી તાઅઝીમ કે લિયે આગે ભેજાહે લેકિન ઈસબાત કો યાદ રખના કે યે મોઆમિલા બડા ખતરનાક હે. અપની જાન હથેલી પર રખલો, કફન સરસે બાંધલો, ઓર શહાદત કો યકીની સમઝલો. મેરી તો હમેશા યેહી ખ્વાહિશ ઓર આરઝુ રહી હેકે મુઝકો મયદાને જંગમે શહાદત નસીબ હો ઓર મે તુમકો ભી ઈસ નેઅમતકા હકદાર બનાનેકે લિયે હમરાહ લે આયા હું. કહો કયા સલાહ હે?" સબને બડી ગર્મ જોશીસે ઈસ તજવીઝ કે સાથ ઈતતિફાક કિયા ઓર જબલા કે લશકરમે ચુપચાપ જા મિલે.

જબ કનસરીનસે થોડે ફાસલેપર જબલાકા લશકર પહોંચા તો ઉનકો કનસરીનકા હાકિમ અપને હમરાહીયોંકે સાથ આતા હુવા દિખાઇ દિયા. યે દેખતેહી ફોરન ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ઓર ઉનકે હમરાહી ઘોડાંકો એડી

લગાકર જબલાકે લશકરસે નિકલકર હવા હો ગયે. કનસરીનકે હાકિમને જો ઈનકો આતે દેખાતો સમઝાકે જબલાકે માતેહત સરદાર ઉસકી તાઅઝીમ કો આ રહે હેં, વો ભી અપને હમરાહીયોં સે નિકલ કર આગે બઢા ઓર મુસાફિહા કરનેકે લિયે હાથ બઢાયા. **ખાલિદ બિન વલીદ** રદી૦ને ઉસકા હાથ પકડતેહી ઈસ ઝે.ર સે ઝટકા દિયા કે કનસરીનકા હાકિમ ઘોડેસે અલગ હો ગયા. ઉસી વકત ખાલિદ ઓર ઉનકે હમરાહીયોંને **અલ્લાહો અકબર** કા નાઅરા બલંદ કિયા. દોનોં લશકર યે વાકેઆ દેખકર મબહુત હો ગયે. **ખાલિદ** બિન વલીદ રદી૦ને કનસરીનકે હાકિમ કો કહા.

" મે **ખાલિદ** બિન વલીદ હું ઓર તુમકો ફરેબકી સઝા દેને આયા હું તાકે દુસરોંકો ઇબરત હો " કનસરીન કે હાકિમને યે સુનકર કહા.

" અગર તુમ મુઝકો કત્લ કરોગે તો તુમ સબ મારે જાવગે. અગર મુઝે ઝિન્દા રખોગે તો તુમભી ઝિન્દા રહોગે."

કનસરીનકા લશકર અપને સરદારકો ગિરફતાર દેખકર આગે બઢા ઓર જબલાભી અમુદિયે કે હાકિમ કે સાથ લેહઝે ભરમે મોકે પર પહોંચ ગયા. ઇસ તરાહ **ખાલિદ** ઓર ઉનકે હમરાહી ઘિર ગયે મગર દુશમનોંને ઉનપર હુમલા ન કિયા. ઇસ ખોફસેકે એહલે અરબ ઉનકે સરદારકો

કત્લ ન કર ડાલે ખાલિદ ને કનસરીનકે હાકિમકો અપને ગુલામ હુમ્મામકે હવાલે કિયા ઓર આપ તલવાર ખીંચકર આપને હમરાહીયોં કે આગે હો લિયે.

અમુહિયે કે હાકિમને યે દેખકર જબલા કો કહા. " યે અરબ બડે દિલેર હેં ઓર હયરત નાક કામ કરતે હેં અગર હમને ઉનપર તલવાર ચલાઇતો વો કનસરીનકે હાકિમ કો માર ડાલીંગે. કનસરીનકા હાકિમ હમમે બડા મુમતાઝ શખ્સ હે ઓર બાદશાહકા રિશ્તેદાર હે. તુમ ઇન અરબોંકે પાસ જાવ ઓર ઉનકો કહો કે કનસરીનકે હાકિમ કો છોડ દેં તો હમ ઉનકો બિલા રોક ટોક ચલે જાને દેંગે. જબ વો લશકરસે નિકલ જાઇંગે તો મે ઉનકા તઆકુબ કરકે ઉનકો માર ડાલુંગા. મુઝે બડા ગુસ્સા આ રહા હે મગર મુઝકો કનસરીનકે હાકિમકી જાનકા ખોફ હે."

યે સુનકર જબલા આગે બઢા ઓર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કે કરીબ આકર પુછને લગા.

" તુમ કોન હો ? " ખાલિદને જવાબ દિયા.

" મે ખાલિદ બિન વલીદ કબીલએ બની મખઝુમ મેસે હું. ઓર અબદુર રહેમાન બિન અબીબકર કબીલએ તયમસે હેં ઓર યે રાફેઅ બિન ઉમયરા કબીલએ તયસે હેં. હમ સબ મુખતલિફ કબીલોં કે આદમી હેં ઓર હમ

સબકે સબ રસુલે ખુદા સલ૦કે હમનશીન સહાબીહેં તુમ બતાવકે કોન હો ?" જબલાને કહા.

"મેં ગસ્સાનકા બાદશાહ હું" યે સુનતેહી ખ.લિદને કહા.

"વોહી જો ઇસલામ લાકર મુરતદ હો ગયા. રોશની પાકર તારીકીમે જા પડા" જબલાને કહા.

"મેને બુઝુર્ગીકો ઝિલ્લતપર ઈખતિયાર કિયા હે." ખાલિદને જવાબ દિયા.

"નફસને તુઝકો ધોકા દિયા હે ઓર તુ બુલંદ મરતબેસે ચાહે ઝિલ્લતમે ગિર ગયા હે અબ બતા તુ મુઝસે કયા ચાહતા હે" જબલાને કહા.

"તુમને શરારતતો બડી કી હે જીસ્કી સઝા મોતહે મગર મે કનસરીનકે હાકિમકી ખાતર તુમ પર રેહેમ કરતા હું. અગર તુમ ઈસ્કો છોડ દો તો મે ભી તુમકો છોડ દુંગા. વરના તુમ સબકો ઈસી જગા કત્લ કરદુંગા. તુમ સિર્ફ બારા આદમી હો ઓર હમારી જમાઅત બે હોત બડી હે તુમારી બોટી બોટી ભી હમારે હિસ્સે મેન આયગી." ખા.લિદ બિન વલીદને કહા.

"બેશક હમ સિર્ફ બારા આદમી હેં ઓર તુમ હઝારોંકી તેઅદાદ મે હો લેકિન મે કનસરીનકે હાકિમ કો નહીં છોડુંગા. મુઝકો અપની મોતકા કોઇ અનદેશા નહીં

હૈ મે તો ઉસકો કત્લ કરકે ઈબરત કી મિસાલ કાયમ કરુંગા. ખ્વાહ ઈસ મિસાલ કે કાયમ કરને મે હમ સબકી જાનેં કુરબાન હો જાયેં. અગર તુમ હાકિમે કનસરીનકો બચાના ચાહતે હો તો એક એક કરકે હમારે મુકાબિલેપર નિકલો ઓર હમારે એક એક જવાનસે લડાઈ કરો. અગર તુમ હમપર ગાલિબ આ ગયે ઓર હમકો કત્લ કર દિયા તો કનસરીનકા હાકિમ આઝાદ હો જાયગા ઓર અગર તુમ હમારે હાથસે કત્લ હોગે તો ફિર તુમકો કનસરીનકે હાકિમકી કિસમતસે કુછ સરોકાર ન રહેગા. મર્દ મયદાન હો તો ઈસ તરાહ હમારા મુકાબિલા કરો.” જબલા યે કલામ સુનકર અમુદિયેકે હાકિમકે પાસ વાપિસ ગયા ઓર ઉસકો અસલ હાલસે આગાહ કિયા. અમુદિયેકા હાકિમ યે સુનકર નિહાયત આશુફતા હુવા ઓર ઉસને કહા.

“ અચ્છા હમ એક એક કરકે મુકાબિલા કરતે હૈં ” જબલા ફિર ખાલિદ કે પાસ આકર કહેને લગા.

“ મુકાબિલેકે લિયે જીસકો ભેજના હો મયદાનમે નિકાલો ” યે સુનકર ખાલિદ બિન વલીદને ખુદ મયદાનમે જાનેકા ઈરાદા કિયા, મગર અબદુર રહેમાન રદી૦ને ઉનકો રોક કર કહા.

“ પહેલે મુઝે જાને દો શાયદ અલ્લાહ તઆલા મુઝે શહાદત દે ઓર મે અપને બુઝુર્ગ બાપ ઓર રસુલે ખુદા સલ૦કી ઝિયારતકા શરફ હાસલ કરું ”

ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને અબદુર રહેમાનકો બોલાકી ઓર કહા “ જાવ દુશમનોંકો ઈસલામકી શુજાઅત દિખાવ ”

અબદુર રહેમાનકા ઘોડા બડા તેઝ થા. પહેલે અબદુર રહેમાનને મયદાનમે ઘોડેકો ચક્કર દિયા. જબ ઇસકી તેઝી કુછ કમ હો ગઇ તો દુશમનોંકો લલકાર કર કહા.

“ મે **અબદુર** રહેમાન બિન અબી બકર હું. જીસ્કો મુકાબિલેકી ખ્વાહિશ હે। મયદાનમે નિકલે ” યે સુનકર અમુદીયેકે હાકિમ કે સાથીયોંમેસે એક જંગજુ નિકલા ઓર અબદુર રહેમાનકે મુકાબિલેમે આયા. **અબદુર** રહેમાનને નેઝેકે એકહી વારસે ઇસકા કામ તમામ કિયા. રૂમી અબદુર રહેમાનકી સુબુક દસ્તી દેખકર હયરાન હુવે. ફિર દુસરા જંગજુ નિકલા ઉસકોભી **અબદુર** રહેમાનને ઘાયલ કરકે ગિરા દિયા. ફિર તીસરા નિકલા વો ભી ચશ્મે ઝદનમે ખાકપર લેટતા હુવા નઝર આયા. ઈસી તરાહ પાંચ રૂમી સરદાર અબદુર રહેમાનને કત્લ કિયે. જબલા યે દેખકર સખ્ત ગઝબનાક હુવા ઓર ખુદ ઘોડા ઉડાકર મયદાનમે આયા ઓર **અબદુર** રહેમાનકો કહા.

“ તુમ બડે શોખ ઓર ગુસ્તાખ હો. તુમને હદસે ઝિયાદા તજાવુઝ કિયા હે ઓર બડી રૂઉનત દિખાઈ હે. અબ તુમારી સઝાકા વકત કરીબ આ ગયા હે. ” **અબદુર** રહેમાનને કહા.

" બિસમિલ્લાહ, હથીયાર સંભાલ લો ઔર મુકાબિલ્લા કરો " જબલ્લાને કહા.

" મે તુમારે સાથ લડને નહીં આયા. કયોંકે તુમ મેરે રૂતબે ઔર શાનકે લાયક નહીં હો. મે ઇસ વાસ્તે આયા હું કે અગર હમારા કોઇ જવાન તુમકો મગલુબ કરે તો તુમારે સાથી ઇમદાદ કો ન પહોંચ સકેં " અબદુર રહેમાનને કહા.

" તુમ મુઝે બાતોં મે લગાતે હો ઔર મુઝે ગાફિલ કરકે મુઝપર વાર કરના ચાહતે હો. શાયદ તુમકો ઇલ્મ નહીં હે કે મે હયદરે કરરાર સાહિબે ઝુલ ફિકાર અલી મુરતુઝા રદી૦કા તરબીયત યાફતાહું ઔર જંગકે ફનમે અબદુલ્લાહુલ્લ ગાલિબકા શાગિર્દ હું. મુઝે તુમ જંગકે મયદાનમે ગાફિલ ન પાવગે. મે તુમારી બાતોંમે આને વાલા નહીં. હોસલા હો તો મરદોંકી તરાહ મુકાબિલા કરો. અગર તન્હા મુકાબિલા નહીં કરતે તો એક ઔર જંગજુકો બુલાલો ઔર દોનોં મિલકર મેરે સાથ મુકાબિલા કરો ખુદાને ચાહા તો મે દોનોંકે લિયે કાફી હોઉંગા." જબલ્લાકે યે ગુફતગુ સુનકર હયરાન હુવા ઔર કેહને લગા.

" વાકઈ તુમ બહાદુર નવજવાન હો. મેરા દિલ નહીં ચાહતા કે તુમકો કત્લ કરૂં. ઇસલામ છોડ દો ઔર હમારી તરફ આ જાવ તો મેં અપની લડકી સે તુમારી શાદી

કરદુંગા ઓર કયસરે રૂમ હેરકુલસે કેહ'ર તુમકો કિસી ઝરખેઝ ઇલાકેકા બાદશાહ બનાદુંગા ઓર હમેશા તુમકો અપના બેટા સમઝુંગા" અબદુર રહેમાનને યે અલફાઝ સુનકર કહા.

"અય જબલા તુ કયસી બે વકુફીકી બાતેં કરતાહે. મે હિદાયત ચાહતા હું ઓર તુ મુઝે ગુમરાહીકી તરફ બુલાતા હે. મે તુમારી દૌલતો હશમતપર લાઅનત ભેજતા હું. અલ્લાહ તઆલાને હમકો બેહિશ્તકી નેઅમતોંકા હકદાર બનાયા હે. હમારી નઝરમે દુનિયાકી નેઅમતે હેચ હે. ઇન બેહુદા બાતોંકો છોડ દે. મુકાબિલા કરના હે તો મરદોંકી તરાહ સામને આ"

જબલા યે સુનકર સખ્ત તયશમે આયા ઓર નેઝા તાનકર અબદુર રહેમાન પર હમલા કિયા. અબદુર રહેમાન પાંચ સવારોંકે સાથ લડતે હુવે થક ગયે થે. મગર ઉન્હોંને હોસલા ન હારા ઓર જબલાકા વાર ખાલી દેકર તાકકર નેઝા મારા, જબલાને ઢાલ પર સંભાલા. નેઝા ટુટ ગયા તો અબદુર રહેમાનને ઝટ તલવાર ખીંચલી. ઇતનેમે જબલાને ફિર નેઝેકા વાર કિયા. અબદુર રહેમાનને તલવારસે ઉસિકા નેઝા દો ટુકડે કર દિયા. જબલાનેભી તલવાર ખીંચલી દોનોને એકદમ એક દુસરેપર તલવારકા વાર કિયા. અબદુર રહેમાન કી તલવાર જબલાકી ઢાલ કાંટ કર ઉસકી ખોદપર પડી ઓર જબલાકે સરમે ઝખમ આયા.

જબલાકી તલવાર અબ્દુર રહેમાન કે શાને પર પડી ઓર ઉનકી ઝિરાહ કાટકર શાના ઝખ્મી કર દિયા. જબલા સર થામે હુવે અપને લશકરમે ચલા ગયા ઓર અબ્દુર રહેમાનભી ઝખ્મી હોકર અપને હમરાહિયોં કે સાથ જા મિલે.

ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને જબ અબ્દુર રહેમાનકો ઝખ્મી દેખાતો ઉનકી આંખોંમે ખુન ઉતર આયા આપને ઉસી વક્ત જોશમે આકર કહા.

" ખુદાકી કસમ અબ્દુર રહેમાનકે ખુનકે એક એક કતરે કે બદલે એક એક આદમીકા ખુન બહાઉંગા."

ફિર અબ્દુર રહેમાનકે ઝખ્મકો મઝબુત બાંધ દિયા ઓર અપને ગુલામ હુમ્મામકો અબ્દુર રહેમાન કી હિફાઝત કરનેકી તાકીદ કરકે કનસરીન કે હાકિમ કા સર એકહી વારમે કાટદિયા. યે માજરા દેખકર રૂમી લશકર કી ચીખેં નિકલ ગઇં ઓર ગુસ્સા ખાકર દોનોં લશકર ઈન ચંદ અરબકે શેરોંપર ટુટ પડે. ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને અપને હમરાહિયોં કો કહા.

" હલકા બાંધલો. મુંહ દુશમનોંકી તરફ કરકે અબ્દુર રહેમાન કો બીચમે રખલો ઓર અપની જગાસે ન હિલો. જો રૂમી આગે આયે ઉસકો નેઝેપર લેલો."

અબ તલવાર ચલને લગી. હરચંદ રૂમીયોંને ઝોરો શોરસે હમલે કિયે મગર હર મરતબા નુકસાન ઉઠાકર પસપા હુવે. ઉન્હોંને ઇસલામી હલકે કો તોડનેકી હરચંદ કોશિશ

કી મગર વો છોટાસા અરબી કિલ્આ ન ટુટ સકં. રૂમી મકતુલોંસે મયદાન ભર ગયા ઓર ઝમીન ઉનકે ખુનસે લાલ હો ગઇ. ફિરભી જબલા ઓર અમુહિયેકા હાકિમ બાર બાર અપને લશકર કો હમલે કે લિયે ભેજતે થે. યહાંતક કે અસરકા વક્ત હો ગયા ઓર મુસલમાનોંકે બાઝુ તલવાર ઓર નેઝે ચલાતે થક ગયે તો રાફેઅ ને ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦સે કહા.

"અય અબા સુલેમાન! એક તો હમારે બાઝુ રૂમીયોં કો કત્લ કરતે કરતે થક ગયે હેં ઓર દુસરે હમકો પ્યાસકી શિદ્દતને તંગ કર રખા હે. રૂમી ખતમ હોતે નઝર નહી આતે ઇસ લિયે ચલો હમ ઇનકો ચીરકર નિકલ ચલેં યાતો સાફ નિકલ જાયેં નહીં તો શહાદત પાઇંગે." ખાલિદને યે સુનકર કહા.

"ઈસી તરાહ જમકર લડતે રહો. શહાદત નસીબમે હોગી તો ઈસી જગે મિલ જાયગી. પ્યાસકી કુછ પરવા ન કરો. હવઝે કવસર પર ચલકર પ્યાસ બુઝાઇંગે ઓર પ્યાલે ભર ભરકર પીઇંગે જબ તક દમમે દમ હે તલવાર ચલાતે જાવ ઓર તકબીરકા નાઅરા બુલંદ કરો"

સબને મિલકર તકબીરકા નાઅરા બુલંદ કિયા તો માઅન ઉસી વક્ત મયદાને કારઝાર **અલ્લાહો અકબર** કે નાઅરોંસે ગોંજ ઉઠા. કયોંકે અબુ ઉબેદા રદી૦ જીનકો ઇસ્લામી બહાદુરોંકી જાનકી બડી ફિકરથી યલગાર કરતે

હુવે મયદાને જંગમે પહોંચ ગયે ઓર રૂમીયોંકો આગે રખ લિયા. અબ રૂમીયોં કો દોનોં તરફ રૂખ કરના પડા. ખલિદ બિન વલીદ રદી૦ ઓર ઉનકે હમરાહીયોંને જબ ઇસલામી લશકરકી તકબીર સુની તો વો બડે ખુશ હુવે ઓર અલ્લાહ તઆલાકા શુક્ર બજા લાયે. હઝરત અબુ ઉબેદા રદી૦ ઓર ઉનકે હમરાહી ઉસ જગા પહોંચના ચાહતે થે જહાં અરબકે શેર નરગેમે ફંસે હુવે થે મગર રાસ્તેમે હઝારહા રૂમી હાયલ થે. ઇસલામી લશકરને દાયેં બાયેં તલવાર ચલાની શુરૂ કી ઓર હઝાર હા રૂમી કત્લ કર ડાલે. આખર રૂમીયોંકે પાઉં ઉખડને લગે ઓર મુસલમાન લશકરી મયદાન સાફ કરતે હુવે ખાલિદ બિન વલીદ ઓર ઉનકે હમરાહીયોં કે પાસ પહોંચ ગયે. ઉન સબકો સહી સલામત દેખકર અલ્લાહકા શુક્ર બજા લાયે. જબલા ઇસલામી લશકર કી કસરત દેખકર ભાગ નિકલા ઓર અમુદિયે કે હાકિમને ભી ઉસકા સાથ દિયા. મુસલમાનોંને ઉનકા તઆકુબ કિયા ઓર બોહતોંકો અસીર કર લિયા. ઉનકા સબ સામાને રસદ વગયરા મુસલમાનોં કે હાથ આયા.

જબ અબુ ઉબેદા રદી૦ ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કો મિલે તો બોલે.

“અય અબા સુલયમાન! તુમારી હિમ્મત ઓર જુરઅત પર આફ્રીન હે. તુમને અપને આપકો સખ્ત હલાકતમે ડાલ દિયા. મુઝકો તુમારી બડી ફિક્ર થી ઇસલિયે

મે આધા લશકર લેકર જલદી ચલા ઓર બકી લશકર કો સાઝો સામાનકે હમરાહ છોડ દિયા જો આહિસ્તા આહિસ્તા હમારે પીછે આ રહા હે." ખાલિદ ર૦ને કહા.

"હમતો શહાદત કે ઉમીદવાર હો ચુકેથે ઓર અપની જાનોં સે માયુસ હો ગયે થે કે અચાનક આપ પહોંચ ગયે. આપકી તકબીર સુનકર હમમે ફિર તવાનાઈ આ ગઈ ઓર જોશ સે ભર ગયે" ઇસકે બાદ થોડી દેર ઠેરકર ફિર ખાલિદ રદી૦ને કહા.

"અબ યહાં ઝિયાદા ન ઠેરેં બલકે કનસરીન પર હમલા કરે" હઝરત અબુ ઉબેદા રદી૦ને ફરમાયા. "બેહતર"

જબ એહલે કનસરીનને અપને લશકરીયોં કો બિહુ હાકિમ કે ભાગતે હુવે આતે દેખા ઓર ઉનકે પીછે ઇસ્લામી લશકરકી તલવારેં ઓર નેઝે ઉનકો દિખાઈ દિયે તો વો નંગેસર અમાન અમાન પુકારતે હુવે બાહર નિકલ આયે. રહેમ દિલ ઓર ખુદા તરસ અબુ ઉબેદા રદી૦ને જો રહેમતુલલિલ આલેમીન રસુલે કરીમ સલ૦કે ખુલ્કે અઝીમકે એક સચ્ચે નમુને થે એહલે કનસરીનકો બા વુજુદ ઇસકે કે ઉન્હોંને બદ એહદી ઓર એહેદ શિકનીકી થી ઓર કિસી તરાહ ભી વો નર્મ સુલુક કે સઝાવાર ન થે ફરાખદિલીસે અમાન દેદી ઓર ઉનકો અપની હિફાઝતકે સાયેમે લે લિયા.

બાબ ૨૪

ફતેહ બઅલબક.

જબ કનસરીન ફતેહ હો ગયા ઔર એહલે ઈસ્લામકા ઉસપર પુરા તસલ્લુત બયઠ ગયા તો ઉસકે ઝુરૂરી ઈનતિઝામસે ફરાગત પાકર અબુ ઉબેદા રદી૰ને લશ્કરકો બઅલબકપર ચઢાઈ કરનેકા હુકમ દિયા. બઅલબકકી સરહદમેં લશકરે ઈસલામને કદમ રખ્ખાહી થાકે ઉનકો એક કાફલા દિખાઈ દિયા. જો બઅલબકકી તરફ સામાને રસદ પહોંચા રહાથા. લશકરીયોંને અબુ ઉબેદા રદી૰કો ઈસ હાલસે આગાહ કિયાતો આપને ફરમાયા.

"ચંદ સવાર જાકર કાફલેકે કરીબ જાયેં ઔર ઉનસે દર્યાફ્ત કરેં"

સવાર ફોરનહી જાકર ખબર લાયે કે "વો કાફલા એનતાકીયાસે હરકુલ બાદશાહને બઅલબકકી ઈમદાદકે લિયે રવાના કિયા હે." યે સુનકર અબુ ઉબેદા રદી૰ને કહા,

"યે માલે ગનીમત હે. કાફલેકો પકડ લાવ" ફિલફોર કાફલે કો મુસલમાન પકડ લાયે ઔર ઉટોંસે સામાને રસદ ઉતાર લાયે. ઈસમે ઔર અજનાસકે સિવા

બોહોતસી શકર થી. સબ સામાન એહલે લશકરમે તકસીમ કિયા ગયા. જીસસે લશકરે ઇસલામને ખુબ હલવે પકા:કર ખાયે ઓર બોહોત ખુશ હુવે.

લશકરે ઇસલામને વહીં ડેરા લગા દિયા. અબુ ઉબેદા રદી૦ને બઅલબકકે હાકિમકો ઈસ મઝમુનકા ખત લિખાકે "હમ તુમારી સરહદપર આ પહોંચે હેં ઓર તુમકો સુલેહકા પયગામ ભેજતે હેં અગર તુમ બગેર લડનેકે હમારી હિફાઝતમે આજાવતો તુમારે લિયે બોહોત અચ્છા હોગા કયોંકે ઈસિ સુરતમે હમ તુમારે સાથ નેક સુલુક કરીંગે જયસેકે હમને ઇન શહેરોંકે સાથ કિયા હે જો રાઝી ખુશીસે હમારી હિફાઝતમે આગયે હેં"

બઅલબકકા હાકિમ હરબીસ નામી એક બહાદુર સરદાર થા ઉસકો કિલએ બઅલબકકી મઝબુતી પર બડા નાઝથા ઓર ઉસકો યકીન થાકે બઅલબક એહલે અરબસે ફતેહ ન હો સકેગા. જબ હરબીસને અબુ ઉબેદાકા ખત પઢા તો ઉસને બઅલબકકે મોઅઝઝેઝીનકો બુલાકર ખત સુનાયા ઓર ઉનકી રાય પુછી. એહલે બઅલબકને કહા.

"સિપેહ સાલારે ઇસલામ રાસ્તી પર હેં વો અપની ખુશીસે હમારે સાથ સુલેહ કરના ચાહતે હેં ઓર ઇસમે કોઇ અનદેશા નહીં કયોં કે જીન શહેરોં કે સાથ ઉન્હોંને મુસાલિહા કર લિયાહે ઉનકે સાથ નેક સુલુક કિયા હે.

કિસી કિસમકી ઉનકો તકલીફ નહીં દી ઓર સાલાના ખિરાજકે સિવા એક ઝરાસી ચીઝભી નહીં છીની. ઉનકે બાલ બચ્ચોં ઓર ઓરતોં કો ઝરા દિક નહીં કિયા ઓર ઉનપર શફક્કતકા હાથ રખા. કયા હરજ હે કે હમભી ઉનસે મુસાલિહા કરેં ઓર ઉનકી હિફાઝત મેં આ જાયેં” યે સુનકર હરબીસને કહા.

“મે તુમારી રાયકે સાથ ઇતતિફાક નહીં કરતા. મે ડરપુક નહીં હું કે અરબોંકે હમલેસે ડર જાઉં. યે બડી નામરદીકી બાત હે કે હમ કયસરે રૂમસે રૂ ગરદાન હોકર બગેર જંગ કરનેકે ઉનસે મુસાલિહા કરલેં વો કયા સમઝીંગે કે બઅલબકકા હાકિમ ઓર ઉસકે હમરાહી અયસેહી બુઝદિલ હેં કે સિર્ફ અરબોંકી આમદ સુનકરહી ઉનકે મુતીઅ હો ગયે. મે જંગજુ આદમી હું મે કભી ઉનકે સાથ સુલેહ ન કરૂંગા જબ તકકે ઉનકે સાથ દો હાથ ન કરલું” એહલે બઅલબકને ઇસકા કેહના સુનકર જવાબ દિયા.

“કઇએક હાકિમોંને એહલે અરબકે સાથ દોદો હાથ કિયે મગર સબને મુંહકી ખાઇ. અજનાદીનમે કરીબન એક લાખ રૂમીયોંને શિકસ્તે ફાશ ખાઈ. એહલે દમિશ્કને આખર રોરોકર ઉનસે સુલેહકી ઓર બાવુજુદ ઇસકે કે સિપેહ સાલારે લશકરે ઇસલામને કિલા બઝોરે શમશીર ફતેહ કિયા થા ઓર ઉસકે માતેહત સરદારને ઉસી વક્ત બતોરે

ખુદ ઉનસે સુલેહ કરલી થી ફિરભી ઉનકો અમાન દી ગઈ ઓર ઉનકા જાનોમાલ મેહફુઝ રખા ગયા. યે અયસે લોગ હેં કે અગર ઈનમેસે એક કિસીકે સાથ કોઈ એહેદ કર લેતા હે તો સબ ઇસકે પાબંદ હો જાતે હેં, દુર કયોં જાતે હો ? કનસ:રીન કે હાકિમકા હાલ દેખલો. ઉસને ઇનકે સાથ દગાકી તો સિર્ફ બારા અરબોંને દો લશકરોં કે દરમીયાન ઉસકો ગિરફ્તાર કરકે :આમ લશકરકે રૂબરૂ કતલ કરડાલા. ઇસ સારે લશકરસે બ:રા અરબભી મગલુબ ન હો સકે. જબલા જયસે પેહેલવાન શિકસ્ત ખાકર ભ:ગ નિકલે. હમારે પાસ ન તો ઈતની ફોજ હે ઓર ન ઈતને પેહેલવાન હેં ભલા ફિર હમ કિસ હોસલે પર ઇનકા મુકાબિલા કરે ” હરબીસને ઈસકે જવાબમે કહા,

“મે અરબોંકી દિલેરી ઓર શુજાઅત તસલીમ કરતા હું મગર મે ભી અપને આપકો ઉનસે કમ નહીં સમજતા. એક દફા મુઝે ઉનકા મુકાબિલા કરને દો ફિર દેખો કયા નતીજા નિકલતા હે. તુમ ઘભરાતે કયોં હો ? સુલેહ કરના તો હર વકત હમારે ઇખતિયાર મે હે. એક મુકાબિલાતો હોને દો. કયા અજબ હે કે મે ઉનકો માર માર કર ભગા દું ઓર જીસકદર માલે ગનીમત. ઉન્હોંને ફરાહમ કિયા હે સબકાસબ ઉનસે છીનલું ” ઈસપર એહલે બઅલબકને કહા.

“ અચ્છા તુમ શેહેર કે હાકિમ હો. હમ તુમારી

હુકુમ ઉદુલી નહીં કર સકતે. તુમને હમારી રાયે પુછીથી તે હમને સાફ સાફ ઝાહિર કર દી હે. આયંદા તુમારા અખતિયાર હે જો ચાહો કરો. એહલે અરબસે મુકાબિલા કરકે દેખલો."

હરબીસને ઉસી વકત ખત ફાડકર ફેંક દિયા ઓર કાસિદકો કહા "અપને સરદારકો જાકર કેહદે કે હમ નામર્દ નહીં હેં કે યોંહી સુલેહ કર લેં હમ એહલે અરબકા મુકાબિલા કરીગે ફિર જો કુછ નતીજા હોગા દેખા જાયગા."

ઇધર કાસિદ વાપિસ ગયા ઓર ઉધર હરબીસને કિલેપર ફોજ મુતઅઇયિન કી ઓર હર તરાહસે ઇસકો મેહફુઝ કરકે પાંચ હઝાર સવાર ચુનકર અલગ કર દિયે ઓર ઉનકો હુકમ દિયા કે લડાઇકે લિયે તઇયાર હો જાયેં કયોં કે મેર. ઇરાદા હે કે એહલે અરબકો રાસ્તે મેહી રોક કર ઉનપર અચાનક હમલા કરદું ઓર ઉનકો સંભલને નદું"

જબ કાસિદ અબુ ઉબેદા રદી૦કે પાસ પહોંચા તો ઉસને જો કુછ દેખા સુનાથા અર્ઝ કર દિયા ઓર કહા. "એહલે બઅલબકકે દો ગિરોહ હો ગયે હેં એક ગિરોહ સુલેહ ચાહતા થા મગર હરબીસ ઓર ઉસકે સિપાહી લડાઇપર આમાદા હેં" અબુ ઉબેદાને યે સુનકર કહા.

"યે ફાલે નેક હે. ચલો હમ બઅલબકપર ચઢાઈ કરેં"

ઇસ કદર ફરમાને કે બાદ લશકરકો કુચકી તઇયારીકા હુકમ દિયા.

ઇધર લશકરે ઇસલામ બઅલબકકો જા રહા થા. ઉધર હરબીસ પાંચ હઝાર મુસલેહ સવાર લિયે આ રહાથા. રાસ્તેમે એહલે ઇસલામકે પેશરવ દસ્તેકે સાથ હરબીસ દુબદુ હુવા ઓર બડી શિદ્દતસે હમલા કિયા. મગર વો ઓર ઉસકે સાથી એહલે અરબકે પેશરવ દસ્તે કે સામને ક્યા થે. જીસમે અરબકે મુનતખિબ શેર મોજુદ થે. ઉન્હોંને રૂમીયોં કો નેઝોકી નોકપર લે લિયા ઓર હાથેં બાથેં ઝખમીયોં કે ઢેર કર દિયે. થોડી દેરમે રૂમી લશકર ભાગ નિકલા. હરબીસ ભી ઇસ માઅરિકેમે ઝખમી હુવા ઓર બાકી માંદા હમરાહીયોંકે સાથ જીસ તેઝીકે સાથ આયાથા ઉસસે દુગની તેઝ રફતારીસે વાપિસ કિલે મે જા દાખિલ હુવા. બઅલબક કે મોઅઝઝે ઝીન ઉસકે પાસ આયે ઓર કેહને લગે.

"અય સરદાર અરબકે કયદી કહાં હેં? ઓર માલે ગનીમત કહાં હે જો તુમ લુટ કર લાયે હો?" હરબીસને નારાઝ હોકર કહા.

"તુમ મુઝપર તમસખુર ઉડાતે હો જબકે મેરે હમરાહી કત્લ હુવે ઓર મે ખુદભી ઝખમી હો ગયા. હમારી તેઅદાદ થોડીથી ઓર દુશમન ઝિયાદા થે. લડાઇમે અયસા

હોતા હે. કભી ફતેહ કભી શિકસ્ત. મે તુમારી તરાહ નામર્દ તો નહીં હું કે ઉનકી ખબર સુનતેહી સુલેહ કરલું. અબ તુમ કિલેકી હિફાઝત અચ્છી તરાહ કરો. દેખો અરબ કબતક મુહાસિરા કરનેકા હોસલા રખતે હેં" એહુલે શેહેરને કહા.

"હમ કિલેકી હિફાઝતતો ઝુરૂર કરીંગે મગર ઇસસે હાસલ કયા હોગા. બેહતર હે કે એહુલે અરબસે મુસાલિહા કર લો. અગર ઉન્હોંને બ ઝોરે શમશીર કિલા ફતેહ કર લિયા તો હમ ઈસ મુલુક કે હકદાર નહી રહીંગે જો સુલેહકી હાલતમે હમારે સાથ કિયા જા સકતા હે. ફિર તો અઝરૂએ કાયદએ જંગ હમ સબ ઓર હમારે બાલ બચ્ચે અરબોંકે ગુલામ હોંગે ઓર હમારા તમામ માલો અસબાબ ઉનકા હક હોગા. હમારી ઝમીનેં ઓર જાયદાદોંકે વો માલિક બન જાઇંગે. ઇસલિયે સાલાના ખિરાજ દેના કુબુલ કરલો ઓર જાનો માલ કો બચાલો" હરબીસને કહા.

"તુમ બે સબ્ર કયોં હોતે હો. ખાને પીનેકા સામાન હમારે પાસ કાફીં હે. કિલે પરસે લડનેકા સામાન બ કસરત મોજુદ હે. જીતની બાર વો કિલેપર હમલા કરીંગે ઉતની બાર ઉનકે આદમી કત્લ હોંગે હમારા કયા નુકસાન હોગા. હમારા કિલા મઝબુત હે. ઉસકો ફતેહ કરના કોઈ આસાન

કામ કહીં, તુમ ઈતમિનાનકે સાથ ઘર બયઠે રહો ઓર કિલેકી હિફાઝતમે ઇમદાદ દો."

એહલે બઅલબક ફિર ખામોશ હોકર ચલે ગયે ઓર હરબીસ કિલેકે ઇનતિઝામમે મસરૂફ હુવા. અબુ ઉબેદા રદી૦ને બઅલબકકે ચારોં તરફ લશકર ઉતારકર ઉસકો મેહસુર કર લિયા. દુસરે દિન ઉનકો હમલેકા હુકમ દિયા મગર કિલે વાલોંને તીર ઓર પત્થર બરસાકર મુસલમાનોંકો પસપા કિયા ઓર કઇ એક મુસલમાન ઝખ્મી કિયે. દુસરે દિન ફિર હમલા હુવા ઓર મુસલમાન ફિર પસપા હુવે. તીસરે દિન ફિર મુસલમાનોંને ઢાલેં સરપર રખકર કિલેકા કસ્દ કિયા મગર કિલે વાલોંને તીર ઓર પત્થરોંસે ઇનકો ફિર હટા દિયા. એહલે અરબકો કિલેકે મુહાસિરે કરનેમે બડી દિકકત પેશ આતી રહી. કયોંકે ઉનકે પાસ ઇનજીન નહીં થે જીનસે રૂમી બડે બડે પત્થર ચલાકર કિલોંકી દિવારેં તોડા કરતે થે. વો સીના સિપર હોકર હમલે કરતેથે. ઇસલિયે ઉનકો કિલેવાલે પસપા કર દેતે થે. હઝરત અબુ ઉબેદા રદી૦ને યે હાલત દેખકર અપને સરદારે.કો જમા કરકે કહા.

"ઈસ તરાહ કિલા ફતેહ ન હોગા. કિલે વાલે હમારી ઝદસે મેહફુઝ હેં ઓર હમારે આદમી હર રોઝ ઝખ્મી હોતે હેં ઇસલિયે અયસી તદબીર કરની ચાહીયે કે કિલે વાલે મયદાનમે નિકલે"

ઈસપર બાદ મશવિરે કે યે કરાર પાયા કે "કલ મુસલમાન લડાઈકે લિયે ન નિકલેં ઔર કુલ ફ઼ૌજ દાયેં ઔર બાયેં દુર ફ઼ાસલે પર ભેજદી જાયે. જબ એહલે કિલા હમકો આજીઝ સમઝકર હમ પર હમલા કરીંગે ઉસ વકત દાયેં ઔર બાયેંસે હમારી ફ઼ૌજ દુશમન ઔર કિલે કે દરમિયાન હાયલ હો જાયે. ઈધર હમ ઉનકે દુબદુ હોંગે ઉધર હમારી ફ઼ૌજ અકબમે ઉનપર હમલા કરેગી. ઈસિ તરાહ વો નરગેમે ફંસ જાઈંગે ઔર વાપિસ કિલેમે નહીં પહોંચ સકીંગે"

હઝરત અબુ ઉબેદા રદી૦ને યે તજવીઝ પસંદ કી ઔર ઉસી વક્ત એક હઝાર સવાર મુનતખિબ કરકે ઉસકે દો દસ્તે કિયે. એકપર ઝરરાર બિન અઝવર કો ઔર દુસરે પર સઈદ બિન ઝયદ કો અફ઼સર મુકરર કિયા ઔર ઉસકો હુકમ દિયા કે. "તુમ દાયેં તરફ઼ ચલે જાવ" ઔર દુસરે કો કહા. "તુમ બાઈં તરફ઼ દુર ફ઼ાસલે પર જાકર ઠયરો, જબ તુમ હમારે કેમ્પ સે બડા ધુવાં ઉઠતા હુવા દેખો તો ઉસ વકત ફ઼િલફ઼ૌર ઘોડે દોડાકર મયદાનમે આજાવ. ઔર કિલે ઔર રૂમી લશકરકે દરમિયાન હાયલ હોકર કત્લકા બાઝાર ગર્મ કર દો."

યે તજવીઝ કરકે હઝરત અબુ ઉબેદા રદી૦ને અપને લશકરકો હુકમ દિયા કે "કલ ઉમદા ઉમદા ખાને પકાવ ઔર ખ઼ુબ ખાવ."

દુસરે દિન અયસાહી હુવા. કોઈ આદમી લશકરે ઈસલામમેસે મયદાનમે ન નિકલા. હરબીસ કુછ અરસેતક ઈનતિઝાર કરકે સમઝા કે એહલે અરબ હર રોઝ બેસુદ હમલોંસે થક કર લડાઇ મોકુફ કર બયઠે હેં ઓર ભાગ જાનેકા ઈરાદા રખતે હેં ઇસપર ઉસને અપને તમામ સીપાહીયોં કો જો લડાઇકી કાબેલીયત રખતે થે હુકમ દિયા કે "કિલેસે બાહર નિકલો ઓર અરબોંકે કેમ્પપર હમલા કરો. લેકિન યે એહેદ કરલો કે તુમ વાપિસ નહીં ફિરોગે જબતક ઉનકો કત્લ કરકે ઉનકા માલ અસબાબ અપને કબઝેમે ન કર લોગે. ગુઝિશ્તા લડાઇકી તરેહ બુઝ દિલી ન દિખાના. મયદાને જંગમે કત્લ હોના ભાગ નિકલનેસે ઝિયાદા અચ્છા હે. ક્યા અજબ હે કે જો ગલબા કિસી ઓર શેહેરકો હાસલ નહીં હુવા વો હમકો નસીબ હો ક્યોં કે હમારા કિલા બડા મઝબુત હે."

હરબીસ કે યે કલમાત સુનકર સિપાહીયોંકે ચેહરે તમતમા ઉઠે ઓર વો જોશસે ભર ગયે. હરબીસ મયદાન સાફ દેખકર કઇ હઝાર આદમી લેકર શેહેરકે દરવાઝેસે બાહર નિકલા ઓર મયદાનમે આકર ઉસને અપને લશકરકી સફેં દુરૂસ્ત કીં, મગર લશકરે ઈસલામમેસે કોઇ સામને ન આયા. ઈસપર ઉસને જુરઅત કરકે લશકરકો આગે બઢનેકા હુકમ દિયા ઓર ઇસલામી કેમ્પકે કરીબ પહોંચ

ગયા. વહાં યમનકે શેર ઉમર બિન માઅદી કરબ, માલિક ઉશતર, ઝુલકલાહ હમીરી ઓર દીગર સરદાર અપની કોમોંકે સાથ પરા બાંધે હુવે મોજુદ થે, તલવાર ચલને લગી, રૂમીભી ખુબ જમકર લડે, ઈતનેમે બાકી લશકર જો ખાના પકાનેમે મસરૂફ થા લડાઈકા શોર સુનકર ઉઠ ખડા હુવા, જીસકા ખાના અભી પુખતા નહી હુવા થા ઉસને વહીં છોડા જીસકા પક ગયા થા ઉસને દો લુકમે મુંહમે ડાલે ઓર હથીયાર પેહેનકર મયદાન મે આ ગયે. લડાઈ બડે ઝોરસે શુરૂ હુઇ કે ઈતને મે ઈસ્લામી કેમ્પમે આગ રોશન હુઇ ઓર ધુવાં બુલંદ હુવા. થોડી દેર બાદ ઝરરાર બિન અઝવર ઓર સઅદ બિન ઝયદ અપને સવાર લિયે હુવે આ પહોંચે ઓર રૂમીયોંપર અકબસે હમલા કર દિયા. રૂમી નરગેમે ફંસ ગયે. ન વો આગે બઢ સકતેથે ઓર ન પીછે હટ સકતે થે. હરબીસ ને જો અપને લશકરકો આગે ઓર પીછેસે ઘિરા હુવા પાયા તો વો સખ્ત ઘબરાયા આખિર ઉસને બાઇં તરફકો સીધા રૂખ કિયા ઓર બાકી માંદા સિપાહીયોં કો જીનકી તેઅદાદ બાવુજુદ ઈતને મકતુલોંકે હઝારોંથી હમરાહ લેકર ભાગા. સઇદ બિન ઝયદ રદી૦ને અપને દસ્તએ ફોજકે સાથ ઉસકા તઆકુબ કિયા. હરબીસ અપને સિપાહીયોંકે સાથ એક પહાડીપર જહાં એક ગેર આબાદ કિલ્આ થા ચઢ ગયા ઓર સઈદ બિન ઝયદને ઉસકો મુહાસિરે મે લે લિયા.

હરબીસ જબ ઇસ તરાહ મુહાસિરેમે આ ગયા તો ઉસને અપને હમરાહીયોં કો કહા. "અરબ અજીમ કોમ હે. મયદાને જંગમે શેરોંકી તરાહ લડતે હેં ઓર જંગકે ફનકોભી ખુબ જાનતે હેં. મેને સમઝા થા કે વો આજીઝ આગયે હેં લેકિન અસલમે યે ઉનકી ચાલ થી. હમકો વો કિલેકી હિફાઝતસે દુર લાના ચાહતે થે. દેખો કિસતરાહ ઉનકા એક દસ્તા હમારે અકબપર હમલા આવર હુવા ઓર કિલેકે સાથ હમારા તાઅલ્લુક કાટદિયા! અબ હમ યહાં મેહસુર હેં ન હમારે પાસ ખાનેકો કોઈ ચીઝ હે ઓર ન પાંની, કબતક હમ યહાં ઠેર સકીંગે બ મુશકિલ એકદિન કાટ સકીંગે. દુસરે દિન ભુકસે મર જાઇંગે. બેશક હમ ઇન અરબોંકા મુકાબિલા નહીં કર સકતે. મેને હરચંદ ઇન પર ગાલિબ આનેકી કોશિશ કી મગર વો મેરે ઉસતાદ નિકલે, મે તસલીમ કરતા હું કે મે હાર ગયા. મેરી યે રાયે હે કે હમ સુલેહ કરલેં અગર વો હમકો ઓર એહલે શેહેરકો અમાન દેવેં ઓર જંગકે કાયદેસે હમારે સાથ સુલુક ન કરેં તો હમારા કોઈ હરજ નહીં બતાવ તુમારી કયા સલાહ હે?" ઇસપર ઉરકે હમરાહીયોંને કહા.

"જો કુછ આપ કહેં હમકો મનઝુર હે. હમેં લડાવગે તો લડીંગે ઓર સુલેહ કર લોગે તો સુલેહ પરભી હમ તઇયાર હેં. ઇસમે કોઇ શુબ્હા નહિં કે હમ શુજાઅત ઓર જંગકે ફનમે ઇન અરબોંકા મુકાબિલા નહીં કર સકતે.

યે કૌમ કહાંસે પયદા હો ગઈ ઓર ઇનકો કયસે જુરઅત પડ ગઈ. હમતો ઇનકો ઝઈફ કૌમ સમઝતેથે. હમારે હાં સોદાગરી કે લિયે આયા કરતે થે ઓર ખાને પીનેકી ચીઝેં લે જાતે થે.” હરબીસને કહા.

“અચ્છા! જો હુવાસો હુવા. સુલેહકે બગેર કોઈ ચારા નહીં અગર હમ કિલે તક પહોંચ જાતે તો કોઈ મુઝાયકા નહીં થા. કિલે કે અંદર રેહકર કઈ મહીને ઇનકા મુકાબિલા કર સકતે થે મગર યહાં હમ દો દિનમે મર જાઈંગે ચલો ખેલ ખતમ હુવા, હમ હાર ગયે, દીગર શેહેરભી તો ઇનકી હિફાઝતમે આગયે હેં હમ આજાઈંગે તો ઈસમે હમકો ક્યા નદામત હોગી ”

યે ફયસલા કરકે હરબીસને એક સવારકો સઈદ બિન ઝયદ કે પાસ ભેજા ઉસને સઈદ બિન ઝયદ કો કહા.

“હમારા સરદાર અપને ઓર એહલે શેહેરકે લિયે અમાન માંગતા હે. તુમ અપને સિપેહ સાલારકે પાસ જાવ ઓર ઉસસે દર્યાફ્ત કરોકે આયા વો હમકો અમાન દેને પર રાઝી હેં યા નહીં ?”

સઈદ બિન ઝયદ ઉસી વક્ત અબુ ઉબેદા રદી૦કી ખિદમતમે ગયે ઓર કહા.

“હરબીસ અપને ઓર એહલે શેહેરકે લિયે અમાન તલબ કરતા હે ઓર કહેતા હે કે અગર હમારે સાથ નેક સુલુક કરો ઓર સુલેહ કરલો તો હમ તય્યાર હેં”

હઝરત અબુ ઉબેદા રદી૦ રેહેમદિલ આદમી થે. ઉન્હોંને ફૌરન મનઝુર કર લિયા. ઇસપર હરબીસ ખુદ અબુ ઉબેદા રદી૦કી ખિદમતમે હાઝિર હુવા ઓર ઉસને કહા.

"હમારા જાનો માલ બિલકુલ મેહફુઝ રહે ઓર એહલે અરબમેસે કોઈ શખ્સ હમારે શેહેર કે અનદર દાખિલ નહો. જો સરદાર આપ અપની તરફસે હમ પર મુકરર કરે વો શેહેરકે બાહર કેમ્પ લગાયે રખે. હમ ઉસકો ઓર ઉસકે હમરાહીયોંકો ખાને પીનેકી ચીઝે ખુદ બખુદ ભેજતે રહીંગે."

હઝરત અબુ ઉબેદા રદી૦ને યે સબ શરતેં મનઝુર કરલીં ઓર સાલાના ખિરાજ મુકરર કરકે એહલે બઅલબક * કો અપની હિફાઝતમે લેલિયા. કિલેકે દરવાઝે ખુલ ગયે ઓર એહલે બઅલબકને ઇસલામી લશકરમે આકર બાઝાર લગાદિયા. જો કુછ ખિરાજ મુકરર હુવાથા વો ભી અદા કિયા ગયા ઓર અબુ ઉબેદા રદી૦ને ઉસી વકત ખલીફએ સાની હઝરત ફારૂકે આઝમ રદી૦કો ફતેહ બઅલબકકી ખુશ ખબરી લિખ ભેજી ઓર લશકરે ઇસલામને ચંદ રોઝ બઅલબક કે બાહર હી કિયામ કિયા.

---

* બઅલબક ઉન દિનોં બડા આબાદ થા ઓર વહાંકી તિજારત બડી રવનક પરથી બાશિન્દે બડે માલદાર ઓર આસુદા થે. કદીમ ઇમારાત સર બ ફલક એસ્તાદા થીં ઓર યેભી ગુમાન કિયા જાતા હે કે હઝરત સુલેમાન અલ૦કા દારૂલ ખિલાફા યેહી શેહેર બઅલબક થા.

બાબ ૨૫

ફતેહ હુમુસ.

હઝરત અબુ ઉબેદા રદી૦ રાફેઅ બિન અબદુલ્લાહકો બઅલબકકા નિગરાન મુકરર કરકે હુમુસકી તરફ રવાના હુવે. રાસ્તેમે જો ગાઉં કિલા વગેરા મિલા સબકો મુતીઅ બના લિયા ઓર બડે જાહો જલાલકે સાથ હુમુસકી સરહદમે પહોંચે. એહલે હુમુસકે સાથ એક સાલકે લિયે મુસાલિહા હુવાથા ઉસકી મીઆદ ગુઝર ચુકીથી ઓર અબ ઝુરૂરી થાકે એહલે હુમુસકે સાથ ઈસ બાબતકા ફયસલા કિયા જાતા કે આયા વો સાબિકા સુલેહકો બહાલ રખકર સાલાના ખિરાજ અદા કરને પર તય્યાર હેં યા જંગપર આમાદા હેં.

ઈસ વકત હુમુસકા હાકિમ મરીસ નામી શેહ સવાર થા ઓર ઉસને રસદ વ સામાને હરબ વગયરા બખુબી જમે કર લિયા થા. કયોં કે ઉસકો ઉમીદ થી કે એહલે ઈસલામ બઅલબક વગેરાકો ફતેહ કરકે હુમુસકી તરફ ઝુરૂર આઈંગે ઓર સાલાના ખિરાજ કા મુતાલિબા કરીંગે. ઉસકી નીયત મુસાલિહા કાયમ રખનેકી નથી. કયોંકે ઉસકો ઈલ્મ થા કે શાહી લશકર અનકરીબ એહલે અરબકી સરકોબી કે લિયે એનતાકીયાસે આનેવાલા હે ઓર ઉસકા ઈરાદા થા કે જબ

તક શાહી લશકર પહોંચે તબતક વો એહલે અરબકો જંગમે મસરૂફ રખે. ઈસ તરાહ કયસરે રૂમ કે નઝદીક અપને આપકો તેહસીન ઓર ઈનઆમકા મુસતહક સાબિત કરે.

જબ હઝરત અબુ ઉબેદા રદી૦ સરહદે હુમુસપર પહોંચે તો લશકરકો ઉતરનેકા હુકમ દિયા ઓર એક ખત એહલે હુમુસકો લિખકર એક રૂમી ગુલામકે હાથ ભેજા. જબ રૂમી ગુલામ કિલે હુમુસકે કરીબ પહોંચા તો ઉસને પહેરેવાલે સિપાહીયોં સે કહા. " મે એહલે અરબકે સરદારકી તરફસે એહલે હુમુસ કે નામ ખત લાયા હું " ઈસપર ઉસકો હુમુસકે હાકિમ કે પાસ લે ગએ. રૂમી ગુલામને અપને દસ્તુરકે બ મુજબ મરીસકો સિજદા કિયા ઓર અબુ ઉબેદાકા ખત ઉસકે હવાલે કિયા. મરીસને ખત લેકર ગુલામસે પુછા. "કયા તુભી મુસલમાન હો ગયા હે ?" ઉસને કહા. " નહીં મે મુસલમાન નહી હું એહલે અરબ કિસીકો મુસલમાન હોનેપર મજબુર નહીં કરતે. જો કયદી બખુશી ખાતિર ઇસલામ લાયે ઉસકો વો અપના ભાઈ સમઝતે હેં ઓર જો કયદી ઇસલામ કુબુલ ન કરે ઉસકો ગુલામ બના લેતે હેં મગર ઉસકે સાથ બડી મેહેરબાની ઓર શફકતકે સાથ સુલુક કરતે હેં. હમ જીતને ગુલામ હેં સબકેસબ નિહાયત ખુશ હેં. હમ વોહી ખાના ખાતે હેં જો હમારે માલિક ખાતે હેં, હમ વયસાહી કપડા પહેનતે હેં જયસે

કે હમારે માલિક પહેનતે હેં હમારે માલિક હમારે સાથ અયસાહી સુલુક કરતે હેં જયસાકે અપને બેટોંકે સાથ રૂમી લોગ કરતે હેં હમ પર કિસી કિસમકી સખતી નહીં કી જાતી, હમે મેહસુસ તક નહીં હોતાકે હમ ગુલામ હે"

મરીસ યે સુનકર નારાઝ હુવા. ફિર ઉસને **અબુ** ઉબેદા રદી૦કા ખત પઢા જીસ્મે યે લિખાથા.

" સુલેહકી મીઆદ ગુઝર ચુકી હે અગર ઇસ સુલેહ કો કાયમ રખો તો હમ તુમસે સાલાના ખિરાજ લેકર યહાંસે ઓર તરફ ચલે જાઇંગે ઓર અગર સુલેહ કાયમ નહીં રખના ચાહતે તો હમ તુમારે સાથ લડાઇ કરીંગે ઓર તુમારા ખરખશા મિટાકર કિસી ઓર તરફ જાઇંગે."

યે ખત પઢકર **મરીસને** શહેર કે મોઅઝઝેઝીનકો બુલાયા ઓર ઉનસે રાય તલબકી. ઉન્હોંને પુછા.

" તુમારા કયા ઇરાદા હે ? " **મરીસને** કહા

" મેરા ઇરાદા તો લડાઇ કરનેકા હે કયોંકે અનકરીબ શાહી લશકર હમારી મદદકો આયગા તો ફિર હમ કયોં બે ફાયદા સાલાના ખિરાજ અદા કરકે બાદશાહકે નઝદીક ઝલીલ હોં. હમારે પાસ ગલ્લા ઓર હરબકા સામાન કાફી હે, હમારે સિપાહી બડે જંગજુ હેં, કયોં કે એહલે ફુમુસ ઇસ તમામ ગિર્દો નવાહમે બડે શુજાઅ સમઝે જાતે

હેં, હુમુસકે જંગજુ ઓર નિબર્દ આઝમા મશહુર હેં, બાદશાહ એહલે હુમુસકો બડી કદ્રકી નિગાહસે દેખતા હે." એહલે હુમુસને કહા.

"અગર આપકી યેહી રાયે હે તો હમભી ઈસકે સાથ ઈતિફ્રાક કરતે હેં ઓર એહલે અરબકા દિલ ખોલ કર મુકાબિલા કરીંગે."

હઝરત અબુ ઉબેદા રદી૦ને સુલેહકે લિહાઝસે હુમુસકી સરહદમે અભીતક તજાવુઝ નહી કિયાથા ઓર સરહદકે પારહી ડેરા લગાયા હુવા થા. અબ મરીસકા જવાબ સુનકર લશકર કો તઈયારીકા હુકમ દિયા.

પહેલે પાંચ હઝાર સવાર દેકર મયસરા બિન મસરૂક કો રવાના કિયા. ઈસિકે બાદ પાંચ હઝાર સવાર દેકર ઝરરાર બિન અઝવરકો ભેજા. ફિર પાંચ હઝાર સવાર દેકર ઉમર બિન માઅદી કરબકો ઇરસાલ કિયા બાકી લશકર અપને હમરાહ લેકર હુમુસ પર ચઢાઇ કરદી ઓર કિલએ હુમુસકે સામને મયદાન કાફી છોડ કર લશકર ઉતાર દિયા.

જબ સુબેહ હુઇ તો હઝરત અબુ ઉબેદા રદી૦ને લશકર આરાસ્તા કરકે મયદાનમે ખડા કિયા. ઇધરસે મરીસભી અપની ફોજ લેકર મુકાબિલેકે લિયે મયદાનમે નિકલા. અબુ ઉબેદા રદી૦ને અપને લશકરકી અગલી સફકો હમલા કરનેકા હુકમ દિયા. રૂમી અભીતક આહની દીવારકી

તરાહ જમકર ખડે હુવે થે, કિસીને હરકત ન કી. ઈતનેમે મુસલમાન ઉનપર હમલા આવર હુવે. રૂમીયોંને જમકર મુકાબિલા શુરૂ કિયા ઓર કિલ્લે વાલોંને ઉપરસે પત્થર ઓર તીર બરસાને શુરૂ કિયે. કઈ એક મુસલમાન મકતુલ ઓર બોહોતસે ઝંખમી હુવે. મુસલમાન યે હાલત દેખકર પીછે હટ ગયે ફિર ઝિયાદા ઝોરસે હમલા કિયા મગર ઇસ દફા ભી રૂમીયોંને ઉનકા સખતી કે સાથ મુકાબિલા કિયા ઓર મુસલમાન ફિર પસપા હુવે. ઉસી વકત અબુ ઉબેદા રદી૦ને લલકાર કર કહા.

"અય અરબ ઓરતોં કે બેટો ? તુમ્હેં ક્યા હો ગયા હે ? યાદ રખો કે ઈસ દિનકે બાદ એક કયામતકા દિન હે જો બોહોત સખ્ત હે. અપને આપકો ઉસ દિનકી સખતીસે બચાનેકી ફિક્ર કરો. કયોં હિમ્મત હારતે હો ? યે વોહી રૂમી હેં જીનકો તુમને કઈ દફા શિકસ્ત દી હે. મોતસે કયોં ડરતે હો ? અલ્લાહ તઆલાસે ડરો જો તુમકો ઈસ વકત દેખ રહા હે. અબદી સુરૂર (જન્નત) યોંહી હાસલ નહીં હો સકતા જીસકો વો સુરૂર હાસલ કરનાહે વો આજ અપની જાનકો કુરબાન કરે."

યે સુનકર મુસલમાન ફિર ગુસ્સા ઓર ગયરત ખાકર મરીસકી ફોજપર હમલા આવર હુવે ઓર સાથહી ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને અપની કોમ બની મખઝુમકે સાથ

લશકરસે નિકલકર એહલે હુમુસકે કલ્બપર હમલા કર દિયા. દુસરી તરફસે મયસરા બિન મસરૂક અપની કોમ અબસકો લેકર મયદાનમે કુદ પડા ઓર અલ્લાહો અકબરકે નાઅરે મારતે હુવે રૂમીયોંકી સફ પર ટુટ પડે. અબ ન કિસીકો તીરોંકી પરવાહ રહી ઓર ન કિસીને પત્થરોંકી બારિશકા ખ્યાલ કિયા. ઉધર રૂમી સીપાહી ઢાલેં સામને રખકર દોઝાનુ બયઠ ગયે. રૂમીયોંનેભી મરને મારનેકી ઠાન લીથી. કત્લકા બાઝાર ગર્મ હુવા. કુસ્તોંકે પુસ્તે ઓર ઝખ્મીયોં કે ઢેર લગને લગે. ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ અપને અલમકો જુમ્બીશ દેતે હુવે રૂમીયોંકે અંદર ઘુસ ગયે ઓર દાયેં બાયેં રાસ્તા સાફ કરકે એક ઝિરાહ પોશ રૂમી પહેલ વાનકે મુકાબિલ હુવે જો બડી કદો કામતકા થા ઓર શેરકી તરાહ ગરજ રહા થા.

ઇસને મુકાબિલ હોતેહી ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ પર વાર કિયા. ખાલિદ રદી૦ને વાર ખાલી દેકર તલવારકી ઝરબ રસીદ કી, તલવાર રૂમી પેહેલવાનકી ઝિરાહ પર પડતેહી દો ટુકડે હો ગઈ. રૂમી પહેલવાન ખાલિદ પર ફિર હમલા આવર હુવા, ખાલિદને તલવારકા દસ્તા હાથસે ફેંક દિયા ઓર ઘોડા બઢાકર રૂમી પહેલવાનસે ચિમટ ગયે. રૂમી પહેલવાનને તલવાર ફેંક દી કયોંકે અબ તલવારકા કુછ કામ નહી રહા થા ઓર વો ભી ખાલિદ રદી૦સે ચિમટ

.ગયા દોનોંને એક દુસરે કો ઝોરસે દબાયા મગર ખાલિદને રૂમી પહેલવાનકો અપની તરફ ખીંચકર ઘોડેસે અલગ કર લિયા ઓર ઉસકો ઉઠાકર સરકે બલ ઝમીનપર દે મારા વો ગિરતે હી મર ગયા. ખાલિદને ઉચક કર ઉસકી તલવાર લેલી તલવાર બડી આબદારથી, ઉસી તલવારસે રૂમીયોંકે સર કટ કર ગિરને લગે. ઇતનેમે બની મખઝુમભી કત્લે આમ કરતે હુવે ખાલિદ રદી૦કે પાસ પહોંચ ગયે. ખાલિદને કહા. “ શાબાશ મેરે બહાદુરો એક રૂમીકો ઝિન્દા ન રહેને દો ” લડતે લડતે આફ્તાબ નિસ્ફુન્નહાર પર આ ગયા ઓર ધુપકી શિદ્દતસે ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કી ઝિરાહ તપને લગી. ઇતનેમે ઉનકે મુકાબિલકે સિપાહી મુકાબિલેકી તાબ ન લાકર પસ્પા હોને શુરૂ હુવે તો ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ભી અપને લશકર ઓર બની મખઝુમ કે સાથ લશકરમેં વાપિસ આ ગયે. અબુ ઉબેદા રદી૦ને ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ કો દેખકર કહા.

“ મરહબા, મરહબા અયે અબા સુલયમાન! તેહકીક તુમને બડી જાંફિશાનીકી ઓર અજરે અઝીમ હાસલ કિયા. દુસરી તરફ મયસરા બિન મસરૂક ઓર મરકાલ બિન હાશમને રૂમીયોંકે દાયેં બાઝુપર આફત મચા રખીથી ઓર કયસ બિન હુબયરાને રૂમીયોંકે મયસરા પર અઝાબ નાઝિલ કિયા હુવા થા. અકરમા બિન અબી જેહેલનેભી

ઉલહિન હયરત અંગેઝ લડાઈ કી. વો અપની જાન હુથેલી પર રખકર તેગઝની કર રહાથા. શાયદ કે ઉસકા વકત કરીબ આ ગયા થા, ઉસે કોઈ પરવા ન થી. બે તહાશા રૂમીયોંમે ઘુસકર દાયેં બાયેં વાર કિયે જાતા થા. રૂમી હરચંદ ઉસકો ઘેરતે મગર વો ઉનકો પસપા કર દેતા. ઈસ તરાહ વો બરાબર ઉનકો દબાતા હુવા દુર નિકલ ગયા ઓર દાદે શુજાઅત દેતા હુવા શહીદ હુવા. લડાઈ બડે ઝોરસે હોતી રહી આખિર અસરકે વકત તમામ રૂમી લશકર જો અરબોંકી તલવારોંસે બચ રહાથા ભાગ નિકલા ઓર કિલેમે દાખિલ હોકર ઉન્હોંને દરવાઝે બંદ કર લિયે. ઈસલામી લશકર મુઝફ્ફરો મનસુર અપને લશકર ગાહમે વાપિસ આયા લેકિન ઈસિ લડાઈમે મુસલમાનોં કે બોહોતસે આદમી શહીદ હુવે. અકરમા બિન અબી જેહેલ કે શહીદ હોનેકા તમામ મુસલમાનોં કો ઓર ખાસ કર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કો બડા સદમા હુવા. ખાલિદ રદી૦ ઉનકી લાશપર આબદીદા હોકર કેહને લગે.

" કાશ હઝરત ઉમર રદી૦ મેરે ભાઈ અકરમા રદી૦ કો લડતે દેખતે તો માલુમ કરતે કે હમ કિસ તરાહ અપની જાનોંકો અલ્લાહ ઓર રસુલ સલ૦કી ખુશનુદી હાસલ કરને મે ખરચ કરતે હેં ઓર કિસ તરાહ હમ અપના સીના દુશમનોં કે નેઝોં ઓર તલવારોં કે સામને બિલા તાઅમ્મુલ રખ દેતે હેં "

હઝરત અબુ ઉબેદા રદી૦કો સખ્ત કલક હુવા ઔર કેહને લગે.” કિસી લડાઇમે હમારે ઇસ કદર આદમી શહીદ નહીં હુવે” હઝરત ખાલિદ રદી૦ને કહા.

“વાકઇ હુમુસ વાલે ઔર આદમીયોંકી નિસ્બત ઝિયાદા બહાદુર ઔર જંગજુ હેં, વો બડી સખતી ઔર જવાં મરદીકે સાથ હમારા મુકાબિલા કરતે રહે ઔર હમારી પહેલ્રી સફ્કો બિલા શુબ્હા ઉન્હોને શિકસ્ત દેદી. હમને બડી મુશકિલસે ઉનકો મારકર હટા દીયા.” અબુ ઉબેદા રદી૦ને કહા.

“ફિર ઇનપર ફતેહ પાનેકી કયા તદબીર કરની ચાહીયે?” ખાલિદ રદી૦ને કહા.

“કિલેકે નીચે અગર હમ ઇનસે લડતે રહીંગે તો હમકો મુશકિલસે ફતેહ હાસલ હોગી. કયોંકે કિલેકી આડ ઔર કિલે વાલોંકી ઇમદાદ ઇનકો બડી તકવીયત દેતીહે ઔર ઇસી વજાહસે હમારે આદમી બોહોત ઝાયે હોતે હેં અગર હમ કેમ્પ પીછે હટાવેં ઔર ઉનકો કિલેસે દુર લે આવેં તો ફિર હમ ઉનકે સાથ અચ્છી તરાહ નિપટ લેંગે. મયદાનકી ફોજ ઔર કિલેવાલોંકે સાથ એકહી વકતમે લડના મુશકિલ હે.” અબુ ઉબેદા રદી૦ને કહા.

“અગર હમ પીછે હટ જાવીંગે તો વો કિલેસે બાહર

નહીં નિકલીંગે ઓર હમ કબતક ઉનકા ઇનતિઝાર કરતે રહીંગે” ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને કહા.

“હમ ઉનકો ઈસ બાતકા લાલચ દેંગે કે હમ ઉનસે આજીઝ આ ગયે હેં ઓર વો હમ પર લાલચ કરકે હમારે પીછે પડીંગે ફિર હમ યક લખ્ત ઉનકે મુકાબિલ હોકર ઉનકો નેઝોંકી નોકોંપર લે લેંગે ઓર કિલે તક પહોંચને ન દેંગે, સુનિયે મેરી યે તજવીઝ હે કે ઈસ વકત ઓરતોં ઓર અસબાબકો પિયાદા ફોજકે સાથ દુર ફાસલે પર ભેજ દેં. જહાં વો જાકર અપના ડેરા લગા લેં. હમ સિર્ફ સવારહી યહાં રેહ જાયેં. સુબ્હાકો મયદાનમેં નિકલને કે બદલે હમ વાપિસ હોના શુરૂ કરેં ઓર અપને ખયમે ઓર માઅમુલી અસબાબ ઓર ઝાયદ ઉંટ ઈસી જગા રેહને દેં. જબ હુમુસવાલે હમકો દેખીંગે તો વો સમઝીંગે કે હમ ભાગ ચલે હેં તો વો હમારા કેમ્પ લુટીંગે ઓર ફિર હમારે તઆકુબમેં આઇંગે. હમ અપની ચાલ નર્મ કર લેંગે તાકે વો કુછ ફાસલે પર પહોંચકર હમકો મિલ જાયેં ફિર હમ યક લખ્ત પલટકર ઉનકે મુકાબિલ હો જાઇંગે. ઈસ્કે બાદ અલ્લાહ તઆલા જો ચાહેગા વો કરીંગે.” હઝરત અબુ ઉબેદા રદી૦ને યે તજવીઝ પસંદ કી ઓર ઉસી વકત ઉસકે મુતઅલલિક એહકામ જારી કર દિયે.

જબ સુબેહ હુઇ તો મરીસ અપના લશકર લેકર

કિલેકે બાહર નિકલા ઓર મયદાન મે લશકર આરાસ્તા કરકે ખડા કર દિયા. ઇધર મુસલમાન સવારોંનેભી પરા જમાયા મગર કોઈ આગે ન બઢા ઓર બજાયે રૂમીયોં પર હમલા કરનેકે મુસલમાનોંને ઘોડોંકા મુહ પીછેકી તરફ કર લિયા ઓર ભાગ નિકલે. મરીસને સમઝા કે મુસલમાન આજીઝ હોકર ભાગે જાતે હેં. ઉનકો જો શામતને ઘેર લિયા તો વો લશકર કો ઉકસાકર ઉનકે તઆકુબમે ચલા. જબ ઇસલામી કેમ્પ મે પહોંચા તો ખયમે, અસ્બાબ ઓર ઉંટ વહાં મોજુદ પાયે ઓર કોઇ મુસલમાન નઝર ન આયા. કુછ સિપાહી તો ઉસને કેમ્પમે છોડ દિયે ઓર બાકી સવાર લેકર મુસલમાનોં કે પીછે ચલા, મુસલમાનોંને ઘોડોંકી રફતાર નર્મ કરદી તા ઇંકે મરીસ ઓર ઉસકે હમરાહીયોંને ઉન્હેં જા લિયા. ફોરન મુસલમાનોંને ઘોડે થામ લિયે ઓર લેહઝા ભરમે રૂમીયોંકે મુકાબિલે પર ખડે હો ગયે ઓર ઇસ શિદ્દતકે સાથ હમલા કિયા કે રૂમી સેહેમ ગયે. ઉનસે કુછ ન બન પડા, મુસલમાનોંને ઉનકો દિલખોલ કર કત્લ કિયા, સાઇદ બિન ઝયદ રદી૦ને મરીસકા કામ તમામ કરડાલા. રૂમી કસરત કે સાથ મારે ગયે ઓર બોહોત થોડે જાન બચા કર ભાગ નિકલે. ઉનકો ભાગતે દેખકર વો સિપાહી જો ઇસલામી કેમ્પ કે ગિર્દ પેહરે પર થે બિદું કોઈ ચીઝ ઉઠાને કે સરપર પાઉં રખકર ભાગ ગયે. ઇસ્લામકા લશકર ફિર વાપિસ અપને લશકર ગાહ મે પહોંચ

ગયા. હઝરત અબુ ઉબેદા રઝી૦ ઓર ઉનકે હમરાહી અલ્લાહ તઆલાકા શુક્ર બજા લાયે. સઈદ બિન ઝયદ રઝી૦કો મરીસકા સબ અસબાબ મિલ ગયા ઓર રૂમીયોંકા બાકી તમામ અસબાબે હરબ ઓર ઘોડે મુસલમાનોંમે તકસીમ કિયે ગયે.

જબ બાકી માંદા રૂમી ભાગે હુવે કિલેમે પહોંચે ઓર ઉન્હોંને બ્યાન કિયા કે "એહલે અરબને ચાલ ખેલકર મરીસ ઓર ઉસકે લશકરકો નેસ્તો નાબુદ કર દિયા હે" તો એહલે શેહેર બોહોત ઘભરાયે ઓર ઉનકો યે ફિક્ર હુઈ કે અબ એહલે અરબ ઉનકે સાથ આઇને જંગકી રૂસે સુલુક કરીંગે. ઉનકા સબ માલો અસબાબ જીસકે વો હક્દાર હો ચુકે હેં ઉનસે છીન લેંગે ઓર ઉનકો ગુલામ બના લેંગે. ઓરતોંને યે હાલ સુનકર રોરોકર આસમાન સરપર ઉઠા લીયા ઓર નાલઓ બુકાકા શોર હુસુસ કે કિલેમેસે નિકલકર આસમાન તક પહોંચને લગા.

આખર ચંદ એક બુઢે આદમિયોંને જમે હોકર યે સલાહ કી કે "ચલો લશકરે ઈસલામકે સરદારકે પાસ ચલે ઓર ઉસસે અમાન તલબ કરેં. શાયદ હમકો અમાન દેદે ઓર હમસે સાલાના ખિરાજ લેના મનઝુર કરલે. ઈસતરાહ હમારા માલો અસબાબ ઓર હમારે બાલ બચ્ચે બચ

જાઈંગે. કેહતે હેં કે અબભી સરદાર બડા રેહમદિલ ઓર ખુદા તરસ હે"

યે તજવીઝ કરકે હુમુસકે મોઅઝઝિઝ લોગ અબુ ઉબેદા રદી૦કી ખિદમતમે હાઝિર હુવે ઓર કેહને લગે.

"હમ અમાન ચાહતે હેં. અગર આપ હમ પર મહેરબાની રખેં તો હમ આપકી હિફાઝત મે આ જાતે હેં ઓર કિલેકે દરવાઝે ખોલકર કિલા આપકે હવાલે કર દેતે હેં" અબુ ઉબેદા રદી૦ને કહા.

"મે તુમકો અમાન દેતા હું ઓર અપની હિફાઝતમે લે લેતા હું ઓર મે યેભી વાઅદા કરતા હું કે હમ તુમારે શહેરમે દાખિલ ન હોંગે. તુમ બ દસ્તુર અપને શહેરમે રાઝી ખુશી રહો. સિર્ફ હમારા સાલાના ખિરાજ હમકો ઈસિ જગા પહોંચાયા દો"

હુમુસ વાલે યે સુનકર બોહોત ખુશ હુવે ઓર કેહને લગે.

"હમ ઈસ બાતસે ખુશ હેં કે આપ અપને મુબારક કદમ હમારે શહેરમે લે ચલેં ઓર આપકે લશકરી હમારે શહેરમે મુકીમ રહેં" અબુ ઉબેદાને કહા.

"તુમકો મેને બડી સખ્ત લડાઇ કે બાદ ફકત ખુદા તરસીકે લિહાઝસે અમાન દી હે, લેકિન તુમ જાનતે હો કે ઈસ લડાઇમે હમારે બોહોતસે આદમી શહીદ હુવે હેં

ઇસલિયે ઉનકે રિશ્તેદારોં કો અઝહદ રંજ પહોંચા હે અયસા ન હો કે હમારે કિસી આદમીસે ઇનતિકામકે જોશમે તુમ પર કોઇ ઝિયાદતી હો જાયે. ઈસી લીયે હમ અપના ડેરા બાહર હી રખતે હેં ઓર જબ તુમ સાલાના ખિરાજ અદા કર દોગે તો હમ યહાંસે કુચ કરકે કિસી ઓર તરફ કો ચલે જાઇંગે."

હુમુસ વાલે હઝરત અબુ ઉબેદા રદી૦કી ઇસ દુર અંદેશીસે બડે ખુશ હુવે ઓર એહલે અરબકે સુલુક ઓર ખુલ્કકી અઝહદ તાઅરીફ કરને લગે.

જબ વો વાપિસ કિલેમે ગયે તો ઉન્હોંને અપને હમ વતનોંકો ખુશ ખબરી સુનાઈ કે "એહલે અરબને સબકો અમાન દેદી હે ઓર હમકો કિસી કિસમકી તકલીફ ન દેંગે" યે સુનકર સબકી જાનમેં જાન આ ગઇ ઓર વો બડે ખુશ હુવે.

ફિર સાલાના ખિરાજ જમા કરકે જો કુછ નકદો જીન્સ મુકરર હુવા થા અબુ ઉબેદા રદી૦કે સામને લા રખા. લશકરે ઇસલામને ચંદ રોઝ ઓર વહાં મકામ કિયા ઓર જબ લડાઇકી થકાન દુર હો ગઇ તોં વહાંસે કુચ કિયા.

બાબ ૨૬

મયદાને યરમુક યા વકુસા.
સને ૧૫ હિજરી.

હઝરત અબુ ઉબેદા રદી૦ જબ હુમુસ ફતેહ કર ચુકે તો એહલે હુમુસકો અપની હિફાઝતમે લેકર ઉનપર અપના એક અમીર મુકર્રર કર દિયા ઓર વહાંસે કુચ કરકે એક સરસબ્ઝ ઓર શાદાબ મકામપર જાકર કેમ્પ લગાયા. અબ વો યે સોચ રહેથે કે બયતુલ મુકદદસપર ચઢાઈ કરનેકે લિયે ઉનકો જુનુબકી તરફ જાના પડતા થા ઓર એનતાકીયા પર હમલા કરનેકે લિયે શિમાલકો જાના ઝુરૂરી થા. એનતાકીયા હુમુસકે શિમાલમેં સમન્દરકે કનારેકે કરીબ વાકે થા. ઓર કયસરે રૂમકે એશીયાઈ મકબુઝાતકા દારૂલ ખિલાફા થા. ખુદ કયસરે રૂમ હરકુલ એનતાકીયેમે મોજુદ થા. ઈધર બયતુલ મુકદદસ યાઅને યરૂશેલમ બડા મુતબર્રિક વ મુકદદસ મકામ ઓર ફિલીસ્તીનકા ઝુરૂરી સેન્ટર થા. બયતુલ મુકદદસકો ફતેહ કર લેનેસે એહલે ઈસલામકા તમામ ફિલીસ્તીનકે ઈલાકેપર કબઝા હો સકતા થા ઓર એનતાકીયેકો ફતેહ કર લેનેસે તમામ સીરીયાકા ઈલાકા એહલે અરબકે ઝેરેનગીન આ સકતા થા. યે દોનો બડે ઝુરૂરી મકામાત થે ઓર

હઝરત અબુ ઉબૈદા રદી૦ ઇસ શશોપંજમે થે કે પેહલે કિસ મકામપર હમલા કરેં ઓર કિસ મકામકા પહેલે ફતેહ કરના એહલે ઇસલામકે લિયે મુફીદ હોગા. ફિલીસ્તીનકા ઈલાકા સીરીયાકે જુનુબ મગરિબમે સમન્દરકે કિનારે યાઅને બહરએ રૂમ તક ફયલા હુવા થા ઓર યે ઈલાકા બડા ઝરખેઝ ઓર શાદાબ થા.

ખલિફએ અવ્વલ હઝરત અબાબકર સિદ્દીક રદી૦ને ઉમરૂ બિન આસકો ખુસુસીયતકે સાથ ફિલીસ્તીનકી તરફ ઈરસાલ કિયા થા ઓર ઉમરૂ બિન આસને ફિલીસ્તીનકી સરહદપર બોહોત બડે રૂમી લશકરકો શિકસ્ત દેકર નુમાયાં ફતેહ હાસલ કર લીથી મગર ફિર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કે હુકમકે મુતાબક ઉમરૂ બિન આસ અપને લશકરકે સાથ અજનાદીનકે મયદાનમે જાકર શામિલ હુવા થા. ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કા રૂખ ઉસ વક્ત સીરીયાકો ફતેહ કરનેકી તરફ થા. અબુ ઉબૈદા રદી૦ભી ઠીક ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કે નકશે કદમપર ચલે ઓર સીરીયા યાઅને શામકે શેહેરોંકો ફતેહ કરતે રહે. ઇસ વક્ત કુલ લશકરે ઇસલામ ઉનકે હમરાહ થા સિવાયે ઉન સિપાહીયોંકે જો મુખતલિફ શેહેરોંકી નિગરાની પર છોડે ગયે થે.

અબુ ઉબૈદા રદી૦ભી ઇસી સોચમેં થે કે ઉનકો ખબર મિલીકે કયસરે રૂમ હરકુલને બડા ભારી લશકર

એહુલે અસ્આકે મુકાબિલેકે લિયે તઇયાર કિયા હે, જીસ્કી તેઅદાદ કઇ લાખ હે ઓર તમામ અતરાફ્સે જંગજુ કોમે બુલાઈ ગઇ હે.

યે સુનકર અબુ ઉબેદા રદ્દી૦ ફિકરમંદ હુવે. આપને ઉસી વક્ત અપને માતેહત સરદારોંકો બુલાકર કહા—

"રૂમીયોંકા બડા ભારી લશકર જીસ્કી તેઅદાદ કઇ લાખ બતાઈ જાતી હે હમારે મુકાબિલેકે લિયે તઇયાર હો રહા હે. ઇસ લિયે અબ તુમ મુઝે મશવિરા દોકે ઇસ જગા દુશ્મનકા ઈન્તિઝાર કરેં યા કિસી ઓર મકામપર ચલકર ડેરા લગાયેં."

યે સુનકર સબસે પહેલે કયસ બિન હુબયરાને ઉઠકર કહા—"અય અમીનુલ ઉમ્મત! હમને બડી મહેનત ઓર જાં ફેશાનીસે શામકે ઇતને શહેર ફતેહ કિયે હેં ઇસ લિયે મેં નહીં પસંદ કરતા કે હમ ઇસ ઈલાકેકો છોડકર કિસી ઓર તરફ જાયેં. મેરી રાયે યે હે કે હમ ઇસ જગા રૂમી ફોજકા મુકાબિલા કરેં, વરના રૂમી ઈન શહેરોંપર ફિર કબઝા કર લેંગે ઓર હમારી તમામ મહેનત ઓર જાંફિશાની બરબાદ હો જાયગી. અગર હમ રૂમી ફોજકે હાથસે ઇસ જગા કત્લ ભી હો ગયે તો ભી કયા હરજ હે, અલ્લાહ તઆલા હમકો બેહિશ્તે બરીંમે જગા દેગા ઓર ઇસ ઝમીની બેહિશ્તકે મુઆવિઝેમેં હમકો આસમાની બેહિશ્તકી સુકુનત

મિલ જાયગી. મેરા દિલતો નહીં ચાહતા કે હમ ઇસ જગેસે એક કદમ ભી પીછે હટેં" હઝરત અબુ ઉબૈદા રદી૦ને યે તકરીર સુનકર કહા—

"અય સરદારો! તુમને કયસ બિન હુબયરાકી તકરીર સુનલી હે. બતાવ તુમ ઈસ જગે ઠયરના પસંદ કરતે હો યા રેગસ્તાનમે વાપિસ જાના ચાહતે હો. યે ઈલાકા જો હમને ઇંતના ખુન બહાકર ફતેહ કિયા હે ઓર અલ્લાહ તઆલાને અપને વાઅદેકે મુતાબિક હમકો ઇસ ઝમીની બેહિશ્તકા વારિસ બનાયા હે તો ઇસ વિરાસતકો દુશમનોં કે ફિર હવાલે કરના ચાહતે હો યા અપની જાન બેચકર ઇસકો અપને કબઝેમે રખના ચાહતે હો?"

દુસરે સરદારોંને ભી કયસ બિન હુબયરાકી રાયેસે ઇતતિફાક કિયા ઓર કહા—"હમ ઈસી જગા ઠેરકર દુશમનકા મુકાબિલા કરીંગે ઓર અપની જાનકે સાથ ઇસ ઇલાકેકી હિફાઝત કરીંગે."

યે સુનકર હઝરત અબુ ઉબૈદા રદી૦ બોહોત ખુશ હુવે કયોં કે ઉનકી અપની રાયેભી યેહીથી મગર ખાલિદ રદી૦ ઇસલામી લશકરમે અયસે આદમી ન થે કે ઉનકી રાયે ન પુછી જાતી ઓર ઉનકી ખામોશીકી પરવા ન કી જાતી યા અલ ખમોશી નીમ રઝા સમઝી જાતી, ઈસલિયે હઝરત અબુ ઉબૈદા રદી૦ ને ઉનકો ખામોશ દેખકર પુછા.

"અય અબા સુલયમાન! તુમને ઈસ બારેમે કોઈ રાયે નહીં દી, ન તુમને કુયસકી રાયે કે સાથ ઇતતિફાક કિયા હે ઓર ન ઉસકી તરદીદ કી હે" ખાલિદ રદી૦ ને કહા.

"મેરી રાયે કયસકી રાયે કે ખિલાફ હે મગર મેને ઝાહિર ઇસલિયે નહીં કી કે બાકી સરદારોંને ઈસકી રાયે કે સાથ ઈતતિફાક કિયાહે ઓર સબ મુતતફિક હેં કે ઈસી જગે ઠયર કર દુશમનકા મુકાબિલા કરેં, ઇસલિયે મે મુસલમાનોં કી મુતતફિકા રાયેકે ખિલાફ કુછ નહીં કહેના ચાહતા. આપભી તો ઈસ રાયેકો તસલીમ કર ચુકે હેં?" યે સુનકર અબુ ઉબેદા રદી૦ ને કહા.

"અય અબા સુલયમાન! જોકુછ તુમારી રાયે હો ઉસસે મુઝે આગાહ કરો. કયોં કે મુમકિન હે કે કયસ બિન હુબયરા ઓર હમ સબને ઉન ઉમુર કો મદદે નઝર ન રખા હો જો ઉમુર તુમારે ઝેરે નઝર હેં, અચ્છા અપની રાયે બયન કરો. અગર તુમારી રાયે સાયબ હોગી તો હમ સબ આપકે સાથ ઇતતિફાક કરીંગે કયોં કે જો બાત તમામ મુસલમાનોં કે હકમે મુફીદ હો વોહી હમકો ઇખતિયાર કરની ચાહીયે." ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ ને ઇસકે જવાબમે કહા.

"મેરી રાયેમે ઈસ જગા ઠયરના હરગિઝ મુનાસબ નહીં. કયોંકે આપકે કોલકે મુતાબિક રૂમી લશકર લાખોં

કી તેઅદાદમે આ રહા હે તો હમકો યે મયદાન કાફી ન હોગા. હમકો બડા વસી મયદાન ચાહીયે તાકે ખુલે બંદોં ઇતની બડી ફોજકા મુકાબિલા કર સકેં. ઈસ મયદાન મે તો વો હમકો ચાર તરફસે ઘેર લેંગે. ઈસકે અલાવા કીસારીયા ઓર બયતુલ મુકદદસ કી તરફસે હમે અંદેશા રહેગા. યે દોનોં મઝબુત મકામાત ઇસ વકત હમારે પીછે હેં, અગર હમને રૂમી લશકરકા મુકાબિલા ઇસ જગા કિયાતો અનદેશા હે કે કીસારીયા ઓર બયતુલ મુકદદસ સે રૂમી ફોજેં હમારે અકબપર હમલા કરદેં ફિર હમકો નિકલનેકી કોઇ રાહ ન મિલેગી ઓર ઇસ તંગ મયદાનમે હમ ચુહોંકી તરાહ બિલમે કાબુમે આ જાઇંગે. મદીનેસે હમકો કુમક નહીં આ સકેગી ઓર અરબ કે સાથ હમારા તાઅલ્લુક કટ જાયગા. ઈસ લિયે હમકો અયસી જગા મુકાબિલેકે લિયે ઠયરના ચાહીયે જહાં કીસારીયા ઓર બયતુલ મુકદદસ કી ઝદ હમપર ન પડે ઓર મયદાન ઈસ કદર વસીઅ હો કે હમ દુર તક અપને કેમ્પકો ફયલા સકેં, કયોં કે રૂમી લશકરકી તેઅદાદ બડી હે ઓર કઇ ફરસંગમે ઇનકા કેમ્પ હોગા. હમારી તેઅદાદ ગો થોડી હે મગર હમ અપને લશકરકો ઇસ તરાહ ફયલા દેંગે કે જીસ તરફ રૂમી હમારે મુકાબિલે કો નિકલીંગે હમારા રૂખ ઉનકે સામને હોગા ઓર હમકો દાયેં બાયે સે ઘેર ન સકીંગે. રહા ઉન શહેરોં કે કબજેકા ખયાલ જો

હમને ફતેહ કિયે હે ઉનકે હાલ પર છોડ દે, ઉનકા દિલ ચાહે તો હમારે મુતી રહે ઓર દિલ ચાહે તો કયસરે રૂમકે સાથ મિલ જાયે. જબ હમ રૂમી લશકર પર ફતેહ હાસલ કરલેંગે તો ફિર યે તમામ શેહેર બ ખુશી ખાતિર હમારી હિફાઝતમે આ જાઇંગે. લેકિન અગર હમ ઇસ મકામ પર ઘિર ગયે તો હમ ઇધર કે રહીંગે ન ઉધરકે. તમામ શેહેરભી હમારે કબઝેસે નિકલ જાઇંગે ઓર હમ સબકે સબ હલાક હો જાઇંગે. આયંદા આપકા ઈખતિયાર હે. મુઝે અપની ઝાતકા કોઈ ખ્યાલ નહીં. આપ જો હુકમ દેંગે મે બ સરો ચશ્મ કુબુલ કરૂંગા કયોં કે મે અપની જાન અલ્લાહ તઆલાકી રાહમે વકફ કર ચુકાહું "

હઝરત અબુ ઉબેદા રદી૦ ઓર દીગર સરદારાને ઇસ્લામને જબ જંગકે ફનકે કામિલ માહિર ઓર જંબાઝ જનરલ ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કી યે તકરીર સુની તો વો દંગ રેહ ગયે ઓર સબ આમન્ના વ સદ્દકના પુકાર ઉઠે. હઝરત અબુ ઉબેદા રદી૦ને ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કી રાયેકે સાથ ઇતતિફાક કરતે હુવે કહા. " અય અબા સુલયમાન ! મે તુમારી રાયેપર અમલ કરૂંગા. ચલો જહાં ચાહતે હો તમામ લશકર કો લે ચલો " ખાલિદને કહા.

" જીસ જીસ શેહેરમે હમ અપને સરદાર અરબ સવારોં કે સાથ છોડ આયે હેં ઉન સબકો હુકમ લિખ

ભેજો કે વો બોહોત જલ્દ હમકો દરીયાએ યરમુક પર આ મિલેં, કયોંકે જબ લશકરે રૂમ હમારે મુકાબિલે કો આયગા તો ઝુરૂર હે કે ઉનકા સિપેહ સાલાર ઉન શહેરોંકો અપને સાથ મિલાનેકી કોશીશ કરે ઓર ઉસ હાલતમે અયસા ન હોકે હમારે સવાર ઓર સિપાહી નાહક મારે જાયેં, ઇસ લિયે સબકે સબકો બુલાલો એક ભી વહાં ન રહે ઓર ઉન શેહેરોં કો ઉનકી મરઝી પર છોડ દો." અબુ ઉબેદા રદી૦યે સુનકર બોહોત ખુશ હુવે ઓર કહા.

"અયે અબા સુલયમાન ! યે બાત તુમને ખુબ કહી મુઝકો મુતલક ઇસ બાતકા ખ્યાલ ન થા ઓર હમારે સિપાહી નાહક દુશમનોં કે હાથસે ઝાયેઅ હો જાતે. અલ્લાહ તઆલા તુમપર રેહમત કરે મે અભી ઉનકે નામ હુકમ જારી કરતા હું, મગર તુમકો યરમુક મે રૂમીયોં કા મુકાબિલા કરનેકી તજવીઝ કરની હે ?" ખાલિદને કહા.

"હાં, ઉસકે લિયે ઇસસે બેહતર મયદાન મેરે ખ્યાલમે નહીં આ સકતા વહાં હમ કીસારીયા ઓર બયતુલ મુકદદસકી ઝદસે બચે રહીંગે ઓર વો મયદાનભી ઇતના વસીઅ હે કે હમ રૂમીયોંકા અચ્છી તરાહ મુકાબિલા કર સકીંગે. નેઝ મદીનેસે હમકો કુમક ભી પોંહોંચ સકેગી ઓર અરબકે સાથ હમારા રાસ્તા બરાબર ખુલા રહેગા"

ઇસપર હઝરત અબુ ઉબેદા રદી૦ને તમામ લશકરકો

કુચકા હુકમ દિયા. મનઝિલેં તય કરતે હુવે યરમુક કે કનારે નિહાયત ઉમદા જગા તજવીઝ કરકે વહાં મકામ કિયા ઓર રૂમી લશકરકા ઈન્તિઝાર કરને લગે. ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને તમામ મેહફુઝ મકામાત અપને કબઝેમે કર લિયે ઓર એક ખુલા મયદાન રૂમી લશકરકે લિયે છોડ દિયા. યરમુક એક છોટાસા દરીયા હે જો હુરાનકી બુલંદીયોંસે નિકલ કર ઝીલે તિબરીયા કે ચંદ મીલ જુનુબમે દરીયાએ યરદનમે મિલજાતા હે. મિલનેકે મકામસે તીસ મીલ શિમાલકી જાનિબ યરમુક નીમ દાયરેકી સુરતમે ગુઝરતાથા ઓર કઈ ફરસંગકા મયદાન ઇસ હલકે મેં છોડા જાતા થા. એક છોટીસી નદી ઈસિ મયદાનકી દુસરી તરફ ઘેરા ડાલે હુઇથી ઓર સિર્ફ એક તરફહી મયદાનકા રાસ્તા નિકલતા થા. યે મયદાન કેમ્પકે લિયે બરા મેહફુઝ સમઝા જાસકતાથા. મગર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને યે સારા મયદાન દુશમનકી ફોજ કે લિયે છોડ દિયા ઇસ ઉમ્મીદ પર કે રૂમી ઈસિ મયદાનકો પસંદ કરકે અપની લશકર ગાહ તજવીઝ કરીંગે અપના કેમ્પ ઇસસે શિમાલકી જાનિબ જહાં ઇસ મયદાનકા રાસ્તા નિકલતાથા લગાયા. ઈસિ ખ્યાલસે કે રૂમી લશકર જબ ઇસ મયદાનમે કેમ્પ લગાયગા તો સિર્ફ યે તંગ રાસ્તાહી લશકરે ઇસલામકે મુકાબિલે પર આ સકેગા જીસપર કેમ્પકી ઝદ પડતી થી.

યે અયસી તદબીર થી કે ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦

કી મહારતે જંગકી બે ઈખ્તિયાર તાઅરીફ કરની પડતી હે. માલુમ નહીં ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને કિસ મિલીટરી કોલેજ (જંગી મદરેસે)મેં તાઅલીમ પાઈથી કે ઉન્હોંને ઈસ મોકે પર જબકે ઉનકે મુકાબિલ લાખોખા રોજ થી ઓર એ-ડલે અરબકી તેઅદાદ ઉસકા અશારે અશીર ભી નથી અયસી તદબીર કી જો કાબિલસે કાબિલ ઓર લાયકસે લાયક જરનેલકે ઝેહેનમે ભી ન આ સકતીથી. લશકરે ઈસ્લામકા સિપેહ સાલાર ગો અબ અમીનુલ ઉમ્મત હઝરત અબુ ઉબેદા બિન જરરાહ રદી૦ થે મગર ઈન તમામ લડાઈયોં ઓર ફુતુહાતકા સેહરા*ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ કે સરહી બાંધા જાતા હે. બિલા શુબ્હા ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ કે તમામ માઅરિકે હયરત અંગેઝ હેં ઓર જો શખ્સ ઉનકે હાલાત પઢતા હે વો હયરતસે ઉંગલી મુંહમે ડાલ લેતા હે. માઅરિકે કયા

---

* ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ અપને વકતકે બેહતરીન જરનેલ થે. ઉનકી જસારત ઓર મહારતકે તુફેલ અરબકી બગાવત ફરો હુઈ, શામકા મુલ્ક ફતેહ હુવા ઓર બિલાદે અરબો શામમે ઇસ્લામકી સિયાસત કાયમ હુઈ. ઈનિકી બે નઝીર શુજાઅતકી વજેહસે એહલે અરબને ઉનકો સયફુલ્લાહકા લકબ દિયા થા જીસકે યુનાની મોઅરરિખ ઓર ખાલિદ રદી૦ કે દુશમન ભી કાયલ હેં (તારીખે આલમ જીલ્દ ૮ સફા ૧૪૬) આરથર ગિલમન ઓર દીગર યુરોપીયન તવારીખ નવીસોંને ખાલિદ રદી૦કો ધી ગ્રેટ ખાલિદ યાઅને ખાલિદે આઝમકા લકબ દિયા હે.

હેં મોઅજીઝે હેં જો ઈસિ ઈલાહી તલવારસે દુશમનોંકે મુકાબિલ ઝુહુર મે આયે ઓર ગેર મુસલિમ મોઅરરિખ ભી ઉનકે કાયલ હો ગયે. બાઅઝ યુરોપીયન મોઅરરિખોંને ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કે કારનામોંપર નઝરે હયરત ડાલતે હુવે ખાલિદકો ખુંખ્વારકા લકબ દિયા હે. ઝમાનએ હાલકે એક મુસલમાન મોઅરરિખ જસ્ટીસ અમીર અલી સાહબને ભી ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ કો ખુંખ્વાર જંગજુ લિખા હે મગર ખાલિદ રદી૦કી ખુંખ્વારી અપને મુકાબિલકે દુશમનોંકે સાથ થી જો ઇનકે ખુનકે પ્યાસે થે. જીન્હોંને ઈનકો ફરેબસે કત્લ કરના ચાહા, જીન્હોંને બડે બડે બહાદુરોંકો ઈનિઆમકા લાલચ દેકર ઇનકે કત્લ કરનેપર આમાદા કિયા. જીન્હોંને તમામ ઝોર ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦પર ગાલિબ આને મે ખર્ચ કિયા. રૂમો શામકે નામી પેહેલવાન ખાલિદ રદી૦કો કત્લ કરનેકે લિયે ઈનકે મુકાબિલ આતે રહે. ખુદ ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ હઝારહા દુશમનોંમે તને વાહિદ ઘુસ જાતે થે. દુશમન ચાર તરફસે ઉનકો ઘેર લેતે થે મગર વો જવાં મર્દ હઝારોંકો કત્લ કરકે સાફ નિકલ આતે થે. ઈસિકા નામ ખુંખ્વારી રખલો યા કુછ ઓર મગર ઇતના દિલમે સોચ લો કે ખાલિદ રદી૦કે દુશમન ઉનકે સાથ કયા કુછ નહીં કરના ચાહતે થે ઓર કયા કુછ ઉન્હોંને નહીં કિયા. ખાલિદ રદી૦તો ઉનકા ખુન ઝમીનપર બહા દેતે થે લેકિન અગર ઉનકો ખાલિદ રદી૦કા ખુન હાથ આ જાતા

તો વો ઉસે પીનેપર આમાદા થે. ખુલે મયદાનમે દુશમનકે મુકાબિલ હોકર દુશમનકો કત્લ કરના યા હઝારહા દુશમનોંમેં ઘિર કર ઉનકો કત્લ કરકે સાફ નિકલ આના ખુંખ્વારી નહીં હો સકતી બલકે ઉસકો આલા શુજાઅત કેહતે હેં. અલ્લાહ તઆલાને ઉન લોગોંકી યેહી તાઅરીફ કી હે કે વો દુશમનોં પર અશદ હેં મગર આપસમે રહેમ દિલ ઓર હલીમ હેં. ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને અપને હરીફોંકો બેશક તહે તેગ કિયા મગર જહાં કિસીને અમાન માંગી ઉસકો અમાન દી. ચુનાંચે ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને જબ ઈરાકમે હીરા મકામકો ફતેહ કિયા થા તો એહલે હીરામે એલાન કર દિયા કે એહલે હીરાકા જાનો માલ મેહફુઝ હે. ઉનકો મઝહબી ઓર શોશીયલ આઝાદી પુરી હાસલ હે. વો બેશક નાકુસ બજાયા કરેં, અપને ઈબાદત ખાનોંમેં ખુલે બંધો જાયા કરેં, અપને મઝહબી જુલુસ એલાનીયા નિકાલા કરેં કોઈ ઉનકા મોઅતરિઝ ન હોગા બલકે એહલે અરબ જાનો દિલસે ઉનકી હિફાઝત કરતે રહીંગે.

ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ને જીસકે સાથ સુલેહકી ઉસકે સાથ બે વફાઈ નહીં કી, જીસકે સાથ એહેદ કર લિયા ઉસકે સાથ એહેદ શિકની નહીં કી ઓર અલ્લાહ ઓર રસુલ સલ૦કી રઝા જોઇ ઓર ખલીફએ વક્ત ઓર સિપેહ

સાલારે ઇસ્લામકી ઈતાઅત કો હમેશા મદદે નઝર રખા. આઇને જંગકે ખિલાફ કિસીકે સાથ સુલુક નહીં કિયા ઓર જબ સુલેહ કર લી તો ઉસકે બાદ કિસીકો અઝીયત નહી દી. હાં ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦કો અપની જાનકી પરવાહ નહી થી કયોં કે ઉન્હોંને અપની જાન અલ્લાહકી રાહમે વકફ કી હુઈ થી. અયસે સચ્ચે શુજાઅ ઓર બહાદુરકો નામ ખુંખ્વાર રખના સખ્ત બે ઇનસાફી હે. અલબતા યોં કેહ સકતે હો કે ખાલિદ રદી૦કી શુજાઅત ઓર તેગઝની ફોકુલ આદત થી ઓર ઇનસાની તાકત સે બાલાતરથી. ઓર કયોં નહો ? જબકે ખાલિદ બિન વલીદ રદી૦ અલ્લાહ તઆલાકી મુજસ્સીમ તલવાર થે ઓર ઉનકી તલવાર ઇસલામકા મોઅજીઝા થી.

યરમુકકી લડાઈ કોઇ માઅમુલી નથી. યે વો લડાઇ હે જીસકી તફસીલસે ઇસલામી ઓર યુરોપીયન તારીખેં લબરેઝ હેં, ઝરા ખ્યાલતો કરો કે મુકાબિલ કયા સુરતે હાલ થી. રૂમી લશકર જો યરમુકપર જમા હુવાથા ઉસકી તેઅદાદ બાઅઝ ઇસ્લામી મોઅરરિખોંને દસ લાખ બતાઇ હે, બાઅઝને આઠ લાખ લિખી હે. યુરોપીયન મોઅરરિખોંને અઢાઈ લાખ ઓર જસ્ટીસ અમીર અલીને દો લાખ ચાલીસ હઝાર લિખી હે. મગર અગલબ યે હે કે રૂમી લશકરકી તેઅદાદ કરીબન પાંચ લાખથી જીસમે બકોલ મી. ગીબન

એક લાખ કે કરીબ તો યુરોપીયન ફોજથી ઓર સાઠ હઝાર ગસ્સાન અરબ થે ઓર બાકી ફોજ એશીયાએ કુચક, આરમીનીયા ઓર દીગર એશીયાઇ ઇલાકોં સે જમે કી ગઇ થી. શાહે હરકુલ કી યે આખરી કોશીશ એહલે અરબકી પેશકદમી કો રોકને કે લિયે થી ઓર ઇસમે ઉસને અપના સારા ઝોર ખરચ કર દિયા થા. શાહે હરકુલ કે લિયે ઉસ વકત અપને યુરોપીયન ઓર એશીયાઈ ઈલાકોંસે પાંચ લાખ ફોજ જમે કરના કુછ મુશકિલ ન થા જબકે ઉસકા તાજો તખ્ત સખ્ત ખતરે મે થા. ઝરા ઇસ પાંચ લાખકી તેઅદાદ કો ધ્યાનમે રખો ઓર ઉધર ઈસલામી લશકરકી તરફ આંખ ઉઠાકર દેખો જીસ્કી સારી તેઅદાદ ઈસ માઅરિકેમે ઝિયાદાસે ઝિયાદા ચાલીસ હઝાર થી. ગોયા એક મુસલમાન કે મુકાબિલ બારા રૂમી થે. ઈસ બારા ગુની ફોજકે સાથ મુકાબિલા કરના ઓર એક લેહેઝે કે લિયે ભી બે હોસલા ન હોના ખાલિદ બિન વલીદ રદી૰ ઓર ઉનકે હમરાહીયોંકાહી હિસ્સાથા ઓર વોહી શખ્સ અયસે મોજીઝે દિખા સકતે થે જીનકો અપને અલ્લાહ ઓર નબી મોહમ્મદ સલ૰ પર કામિલ ઈમાન ઓર પુરા ભરોસા હો. ખાલિદ બિન વલીદ રદી૰ ઓર ઉનકે હમરાહીયોંકી તાઅરીફમે દફતર લિખે જા સકતે હેં મગરમે એક ફિકરેમેં ઇસ તાઅરીફ કો ખત્મ કરતા હું ઓર વો ફિકરા યે હેકે

“ ઈસલામ ઉનકાથા ઓર વો ઇસલામકે થે ઓર બસ ”

હરકુલ એહલે અરબકી તરફ્સે ગાફિલ ન થા વો એનતાકીએમે બયઠા હુવા એહલે અરબકી પેશકદમીકો રોકનેકી કોશીશ કર રહાથા. ઉસકો બરાબર ખબરેં મિલતી થીં કે આજ ફુલાં શેહેર અરબોંને લેલિયા, આજ ફુલાં લશકર કો ઉન્હોંને શિકસ્તદી. ઉસને તમામ ઈલાકેસે ઈમિદાદ તલબકી ઓર અપને માતેહત બાદશાહોં કો અપની ફોજોં કે સાથ એનતાકીયે મે હાઝિર હોનેકી દાઅવત દી. આરમીનીયાકે બાદશાહોં કો અરમન કોમ કે હમરાહ તલબ કીયા. તમામ સરહદી કોમોં કો જો બડી જંગજુ ઓર લડાકીથીં અપને પાસ બુલાયા ઓર એનતાકીયા કે બાહર એક મયદાનમે જો કઇ એક ફરસંગમે ફયલા હુવાથા કેમ્પ લગા દિયા.

જબ હરકુલ બાદશાહ કો યે ખબર મિલીકે અરબોં ને હુમુસકો ફતેહ કર લિયા તો સમંદરકે કનારેકે શેહરોં કો મઝબુત કરને કે લિયે ઉસને અપને બેટે કુસ્તુનતીનકો એક જરરાર લશકર દેકર કીસારીયામે ભેજ દિયા ઓર સાથ હી બયતુલ મુકદ્દસકી હીફાઝતકે લિયે બહોત બડી ફોજ ઈરસાલ કી. સમંદરકે કનારોંકી હિફાઝત કરનેકે બાદ ઉસને અપને ટડીદલ લશકરકો એહલે અરબકે મુકાબિલે પર ભેજનેકા ઇરાદા કિયા. ઓર ઇસ કસીર લશકરકે ચંદ એક હિસ્સે કિયે. પેહલે હિસ્સે પર જીરકી

તેઅદાદ એક લાખથી કુનાતીરકો મુકર્રર કિયા. દુસરી લાખપર જરજીરકો તીસરી લાખ પર દરીહાનકો ચોથી લાખપર કવરીરકો ઓર ઉસ સારે લશકરકા સિપેહ સાલાર માહાન* અરમનીકો મુકર્રર કિયા. ઓર માહાનકા મુકદદમતુલજયશ (પેશરવ દસ્તા) જબલા બિન એહુમ બાદસાહે ગસ્સાનકો નામઝદ કિયા જીસકે માતેહત સાઠ હઝાર અરબ જવાન કોમે ગસ્સાન ઓર દીગર અરબકી કોમોં મે સે થે જો મુલ્કે શામમે આબાદ થે.

દુસરા હિસ્સા ખતમ હુવા.

* બાઅઝ યુરોપીયન મોઅરરિખોં ને લિખા હે કે ઇસ ફોજકા સિપેહસાલાર હરકુલ બાદશાહકા ભાઇ થીયોડોર થા. બાઅઝને ઉસકા નામ મેન્યુઅલ લિખા હે ગાલીબન માહાન ઓર મેન્યુઅલ એક હી નામ હે. એક રિવાયત યે હે કે ખુદ હરકુલ બાદશાહ જંગે યરમુકમે શરીક થા. યે સહી નહીં ક્યોંકે યુરોપીયન મોઅરરેખિન હરકુલ પર યે ઇલઝામ લગાતે હેં કે જીસતરાહ વો ઇરાનીયોં કે મુકાબિલે પર બઝાતે ખાસ મયદાને જંગમે શરીક હોતા રહા, વયસે વો એક લડાઇમેભી એહલે અરબકે મુકાબિલે પર ખુદ નહીં નિકલા. લેકિન ઇસીસે ઇન રિવાયાત કી તસદીક હોતી હે કે હરકુલ કે દિલપર ઇસલામકી સદાકતકા ગહેરા અસરથા ઓર ઉસકે દિલપર એહલે અરબકી દેહશત છાઇ હુઇથી જીસકી વજેહસે ઉસકો ખુદ મયદાને જંગમે નિકલનેકા હોસલા નહીં પડા ઓર એનતાકીયે મે બયઠા હુવા એહલે અરબકી પેશ કદમીકો રોકનેકી કોશિશ કરતા રહા.

ફુતુહુલ ઇસલામ.

કા

તીસરા હિસ્સા.

ઇન દો હિસ્સોંસે ઝિયાદા દિલચસ્પ હૈ કયોંકે

ઇસમેં યરમુક કી જંગકા મુફસ્સલ બ્યાન હૈ. ફકત સાઠ અરબકે બહાદુરોંને સાઠ હજાર દુશમનોંકો હરાયા હૈ, ઔર વો માઅરકતુલ આરા જંગ હુઇ હૈ જો શાયદહી કભી હુઇ હો. અલાવા બયતુલ મુકદ્દસ ઔર હલબકી ફતેહોંકા બ્યાન હૈ. બયતુલ મુકદ્દસકી ફતેહકે લિયે હજરત ઉમર રદી૦કા તશરીફ લાના ઔર બયતુલ મુકદ્દસમેં મસ્જીદે ઉમર બનાની વગયરા હાલાત કાબિલે દીદ હૈં, ઇનશાઅલ્લાહ તીસરા હિસ્સા આપકો બોહોતહી પસંદ આયગા. કીમત હર હિસ્સેકી તરાહ એક રૂપીઆ મેહસુલ ડાક દો આને.

નિઝામીયા બુક ડેપો.

તીન દરવાઝા

અહમદાબાદ.

ઉરદુ ઝબાન ઓર ગુજરાતી હરફોંમેં
ચંદ ઝુરૂરી કિતાબેં.

કરીશમએ કુદરત ઉરફે **નવીશતએ કિસમત**—ફાલઓર રમલકી એ નઝીર કીતાબ હે. કી. ૦-૬-૦

કસસુલ અંબીયા—મશહુર પયગમબરોં કે હાલાત દરજ હેં કી. ૦-૧૨-૦

તઝકેરતુલ અંબીયા—પયગમબરોં ઓર અસહાબકે હાલાત હેં. કી. ૦-૬-૦

તારીખુલ ખુલફા—હઝરત પયગમબર સલ૦કે ચારોં ખુલફાઓંકે હાલાત દરજ હેં. કી. ૦-૬-૦

હદીયતુલ મુસલેમીન—પંચ બિનાએ ઇસલામ, પાચ સીપારે કી સુરતે, યાસીન, તબારક વગેરા સુરતેં, કસીદએ ગોસીયા, દુઆએ સુરયાની વગેરા દરજ હેં. કીમત ૦-૫-૦

મુરશિદે કામિલ—મુસલમાનોંકે પઢનેકે કાબિલ હે. કીમત ૦-૬-૦

હયાતે જાવેદાની—હઝરત પીરાનેપીર ગવસુલ આઝમ દસ્તગીર સૈયદ અબદુલ કાદિર જીલાની કુદ૦કી ઝીંદગી કે હાલાત કરામતેં વગયરાભી દરજ હેં કીમત ૦-૬-૦

તોહફતુલ મુશતાક—દુઆયે ગંજુલ અર્શ, ખુદા ઓર રસુલે અકરમ સલ૦કે ૯૯ નામ, દરૂદે અકબર, દુરૂદે તાજ ઓર દીગર ચંદ દોઆએં દરજ હેં. કીમત ૦-૩-૦

મીલાદે રસુલ—હઝરત મોહમ્મદ સલ૦કે બ્યાનમેં રીવાયતે ઓર કસીદે દરજ હેં. કી. ૦–૪–૦

ઝીંદા કરામાત ઉર્ફે ખઝીનયે અમલીયાત—ઇસમે હરેક કામ કરનેકે ૨૨૦ અમલીયાત દરજ હેં, તાવીઝ, વગયરા લીખે હુવે હેં. કી. ૦–૧૨–૦

ગુલીસ્તાને ખ્વાજા—હઝરત ખ્વાજએ ખ્વાજગાં મોઇનુદ્દીન ચીશતી રહે૦કી તવારીખ હે. કીમત ૦–૬–૦

મજમુઆ હઝાર મસ.એલ—ઇસલામી બાબતોંકે ઝુરૂરી મસાએલ દરજ હેં. કીમત ૦–૪–૦

બહારે રમઝાન—રમઝાન મહીનેકી ફઝીલત, રમઝાનકી ખુશીયાં, રમઝાનકે એહકામ, રોઝેદારોંકે લિયે ફરમાન, લયલતુલ કદ્રકી ફઝીલત, એતિકાફ, રમઝાન શરીફ કે લીયે ઓલુમા ઓર ફુકુહા કે અકવાલ ઓર આખિરમે અલ-વિદાયેં લિખી હુઇ હેં. કીમત ૦–૨–૦

મસાયેલે મુતહેયેરાત—હયરત કરનેવાલે મસઅલોંકા ખઝાના હે. કી. ૦–૨–૦

કિસ્સા મીરાં દાતાર—ઉનાવેવાલે પીર મીરાં સઇયદ અલી દાતાર રહે૦કે હાલાત દરજ હેં. કી. ૦–૨–૦

ઝીકરૂશ શહાદતેન—ઇમામોંકી તવારીખ. માતમ ઓર નવહેભી દરજ હેં. કી. ૦–૫–૦

તુફાને કરબલા—માતમ, મરસીએ, નવહે, રીવાયાત, જોગીનામા વગયરાકા મજમુઆ. કીમત ૦–૪–૦

દરિયાએ ગમ—માતમ મરસીએ જોગી નામે જગપરાકા મજમુઆ કી. ૦–૩–૦

સબીલનામા—મોહરમમેં પઢને કે કાબિલ હે. કી. ૦–૧–૦

ખિલવત—કાબિલે દીદ હે. કી. ૦–૮–૦

નેહેરેગમ—૭૪ નવહે ૧૦ સલામ ઓર ૨૫ રૂબાઇયાતકા મજમુઆ. કી. ૦–૬–૦

મેઅરાજનામા—હુઝુર પયગમબર હઝરત મોહમ્મદ સલ૦ મેઅરાજકો તશરીફ લે ગયે ઉસકે મુફસ્સલ હાલાત દરજહેં કી. ૦-૪-૦.

શુતુર સવાર—મશહુર મરસીયા કી, ૦–૨–૦

દોઆએ ગંજુલ અર્શ—બડે હુરૂફ ઓર ખુશખત. કી. ૦–૨–૦.

ઇસકે અલાવા હમારી દુકાનસે હર કીસમકે કુરઆને મજીદ મિલ સકતે હેં. તમામ કીસમકી મઝહબી, અખલાકી, દરસી ઉરદુ ફારસી ઓર ગુજરાતી કિતાબેં નિહાયત કીફાયત હદીયેસે મિલ સકતી હેં. ફેહરીસ્ત મુફ્ત રવાના હોતી હે.

નિઝામીયા બુક ડિપો,

તીન દરવાઝા–અહમદાબાદ.